

Časopis československé socialistické opozice

OBRANA NÁRODA

Národy, jako lidé, mají své vlastnosti. Společné, i individuální. Tentokrát spíš o těch společných.

Když jdou věci dobře, bijí se v prsa, není nad ně, kdo jiný by to dokázal tak znamenitě jako my, vida, jací jsme pašáci, však se taky svět po nás otáčí. Málo chápou kontext, v němž se vyznamenaly, a už vůbec ne, že jejich výkon se mohl jevit zcela jinak druhým, kteří byli třeba jeho obětí. Přátelé, prosím, nepochybně, měli jsme přátele, ale ti byli našimi přáteli především proto, že jsme se sami dovedli postavit, postarat, zkrátka, viděli, že bychom obstáli i bez nich. Nepřátele, ano, těch bylo bezpočet, ale my se jich nezalekli, nedali jsme nic na varování, že je to nerozum, šílenství, hraní s osudem, nezodpovědnost – a vidíte, vyplatilo se, statečným přeje štěstí, bůh chrabrých je jen jeden.

Ale co když všechno vyjde právě naopak? Když v důsledku právě všech těch vlastností leží národ zničehonic v prachu, potupený, zhanobený, připravený dočasně o to, čeho si cenil nejvíc, bez konkrétní a tím méně okamžité perspektivy jak znovu nabýt ztraceného. Nejdřív přichází pochopitelně zehrání na převahu nepřátel. Následuje spílání zradě přátel, hned za nimi jdou zrádci a slaboši ve vlastních řadách, a vzápětí pláč nad vlastním národem, jeho charakterem, jeho dějinným osudem, který ho nevychoval k vítězení, jako ostatní, ale spíš k porážkám: Ležíme, jak jsme si ustlali, každý národ má takovou vládu, jakou si zaslouží, dobře nám tak, co jste čekali, nikdy jsme neměli velkého politika, když jsme ho potřebovali. Však to znáte.

Jsou výjimky? Sotva. Angličani sice s oblibou říkají, že jsou jediná země, která slaví své porážky, jako by to byla vítězství, ale to je také jen druhá strana téže mince. Rusové zase mají věčnou sva-

tou Rus, které se to všechno netýká, ať se děje co se děje – ale i to je sebeklam, jen si čtete v literatuře, v historických, století minulého, ale i tohoto, či naopak dávnějších. Francouzi? Líp nemluvit. Němci? Zkusili jste projít německou žurnalistikou, publicistikou, politickou literaturou období po první nebo po druhé světové válce? Američani? Kdy? Třeba po Vietnamu, či za občanské války a po ní, na Jihu, na Severu, za velké krize, po Nixonově pádu, jen vybírejte... A Maďaři, Rakušané, Poláci, abychom nechodili tak daleko?

Znamená to, že jsou všichni stejní? Ovšemže ne, ale právě tak není pravda, že Češi jsou jiní. Mají, samozřejmě, svou specifiku, a nikdo jim ji nebere, ani v dobrém, ani ve zlém. Ale mají také, přibližně ve stejné míře jako ostatní, svůj příděl chabrosti, i svůj díl zbabělosti, jsou oportunističtí i bezhlavě odvážní, dovedou počítat, ale také se vrhají do dobrodružství, jejichž šance předem neodhadli. Mají své hrdiny i ty, co utíkají z boje před prvním výstřelem, mají své zrádce, ale i takové, kteří jsou generacím příkladem statečnosti mravní i fyzické. Jejich dějiny znají velké tragédie, i tragédie malé, právě tak jako své frašky, své grotesky, své ironické žertíky. V každé situaci mají svou přizpůsobivou většinu i vzdorovitou menšinu, která se až kupodivu stává většinou v okamžiku, kdy se situace změnila, zatímco včerejší většina, jako by nikdy nebyla, s pohrdáním hledí na to, co z ní zbylo.

Počítat, kdo čeho víc, jak poměr mezi jednotlivými položkami vychází v tom či onom národě, to je právě směšně tragický bludný kruh nacionalismu. Z čeho se skládá duše, charakter, podstata, osud, poslání národa, nikdy nespočítáš. Dalo by se dokonce možná tvrdit, že je těch ingrediencí v každém národě v podstatě stejně, jen osvětlení se mění, podle situací. A nacionalismům, ať se jme-

nují jak chtějí, nezbyvá, než se pokoušet dokazovat pravdivost svého vlastního výpočtu silou pěsti. Sláva národům, jejichž jménem hovoří, ukáží-li se jejich pěsti dočasně silnějšími. Běda jim však, jestliže pěst nestačila, nedokázala nebo se dokonce neodhodlala čelit převaze, a z těch či oněch důvodů podlehla. Nacionalismus a jeho mluvčí, z týchž důvodů, z jakých ho předtím vebili, nemají pro národ než slova hany, či v nejlepším případě ironické lítosti. Všechna plus se rázem mění v minus, ve jménu dočasného výsledku, okamžité historické situace, kalamity či katastrofy. Byli to po vietnamské válce právě američtí nacionalisté, kteří měli nejvíce pohrdání pro americký národ a jeho vlastnosti. Stejně pohrdavě mluví dnes o své zemi tradiční nacionalisté britští či italské, a stačí si vzpomenout, jaké důsledky vyvodili z porážky v roce 1940 mnozí z nejzarytějších nacionalistů francouzských. Nejinak se vede i nacionalistům českým.

Nic proti nacionalismu, bude o něm řeč jindy. Všechno však proti takovému nacionalismu, který je alfou a omegou věcí, nezná jiná kritéria, jiná vysvětlení, dovede jen vítězně povykovat nebo se uštěpačně pošklebovat, fňukat a naříkat. A všechno proti nacionalistům, kteří mají vždycky pravdu proti vlastnímu národu, protože je zrazuje, protože jich není hoděn, protože má za vůdce ne je, ale ty, jež si zaslouží. Všechny národy jich mají, že by je mohli vyvážet. A také vyvážejí. I Češi. Ale ani oni ne víc než druzí. A dokonce ani ne z podstatně jiných důvodů.

Mezi těmi, jež to ještě v tuto chvíli zajímá – a z těch či oněch důvodů nepatří k přežívající většině konzumentů reálného socialismu, která z něj má soukromě jenom špundus – se vede trojí spor: o rok osmatřicátý, o rok osmačtyřicátý a o rok osmašedesátý. A protože tihle lidé, tato menšina, tahle záloha národa pro budoucnost, žijí jak doma, tak za hranicemi, vede se ten spor napříč hranicemi, a v až kupodivu nepřerušném vzájemném kontaktu a vědomosti jedněch o druhých. Byl by to spor nepochybně zajímavý a plodný – a jednou ještě bude – kdyby se vedl, kdyby se mohl vést jinak, než se vede. Ale to, bohužel, v tuto chvíli nejde, všechno je ještě příliš živé, a tak jenom ve výkladu nedávné historie jedna ideologie zaměnila druhou.

Bývaly doby, kdy nebylo očividně Čecha, který by byl tak či onak nebojoval proti nacistům. Pak už bojovali jen komunisté, ale protože bylo pořád ještě třeba, aby byli bojovali skoro všichni, byli kupodivu pro ten účel všichni Češi komunisti, ať už vědomky či nevědomky. Když se později věci trochu zdiferencovaly, vznikly náopak vážné pochybnosti, zda komunistický odboj a jeho padlí skutečně existovali. Nakonec to dopadlo jako vždycky: sama otázka existence odboje se stala pochybnou, a dospělo se k všeobecné shodě, že národ holt válku tak ňák přečkal, jak už má ostatně v povaze. Na rozdíl, zdálo by se, od ostatních národů.

Nebo Mnichov. Bývaly doby, kdy se zdálo, jako by byl český národ projevils nemálo chrabrosti právě v roce osmatřicátém a byl nakonec hanebně ponechán osudu těmi, s nimiž svůj osud spojil. Pak se na čas náopak zdálo, že byl ponechán na holičkách jen zdánlivě, že měl spojence nejoddanějšího, nejmocnějšího, a že jen strach domácí

buržoazie zabránil tomu, aby s tímto spojencem po boku i český národ projevils svou statečnost činem. I tato jistota se však průběhem doby jaksi zrelativizovala, a momentálně se zdá, že to byl Eduard Beneš, který ve svém politikářství a ve své malosti, znemožnil českému národu, aby svou krví pozvedl lašku mezinárodní mravnosti, usvědčil velmoci z licoměrnosti a zasloužil si v dějinách místo mučedníka, na něž mu dnes chybí právo. A co víc, zdá se, že český národ, na rozdíl třeba od anglického či francouzského nebo ruského, přijal toto řešení s úlevou, což se mu později nevyplatilo, neboť to nenapravitelně poznamenalo jeho charakter.

S osmačtyřicátým rokem tomu bylo a je nejinak. Nejdřív se zdálo, že si ho přáli všichni, pak se i tato jistota zrelativizovala, jako všechny, v jednu chvíli si ho nepřál vůbec nikdo, a dnes to čím dál tím víc vypadá, že Mnichovem a okupací ztraumatizovaný národ dobrovolně, jako stádo, strčil hlavu do sovětské smyčky, a hanebně tak zklamal, jako už nejednou, ty nejprozíravější ze svých vůdců.

Jenže ani vůdců nebylo. Nejen v minulosti, nýbrž ani v roce osmašedesátém. Nebylo jich, aby vytýčili program, nebylo jich, aby povolali lid do zbraně, nebylo jich, aby vyzvali k odporu v okamžiku okupace, nebylo jich, aby vedli lid po ní. Závěr? Tento lid, tento národ, nebyl hoděn, aby měl takové vůdce. Vždycky jen přežíval, kličkoval dějinami, a tak ať si teď nenaříká, Husák je ještě to nejlepší, co ho mohlo potkat, protože aspoň není Čech. Chtěli byste radši Kapka? Nebo Indru? Takhle to aspoň máte jako národ na koho svěst.

Tahle pivní filosofie českých dějin, ať už napájena pivem kdekoli vařeným, má jednu základní chybu, jeden nedostatek: Je tak zahleděná do vlastního nacionalismu, tak omámená českým osudem, že snad dokonce upřímně věří v jeho jedinečnost. A je tak dokonale omámená pohledem na národy – ale které jsou to? – jimž se povedlo jinak, že nedovede rozpoznat, co je v tom všem skutečně české, a kolik je tu prostě jen psychologie poražených. Je samé v to počítaje.

Nejsme proti sebezpytování, nejsme proti přehodnocování minulosti. Jsme však proti tomu, aby se zkoumání historických fakt a okolností nahrazovalo psychologíí a psychoanalýzou národa, důmyslným šarlatánstvím, jež má daleko spíš k psychoanalýze a k psychologii svých původců. K potřebě zdůvodnit vlastní, jakkoli tragický či prostě tíživý osud, charakterem, povahou, podstatou lidkého společenství, jehož jsou či byli součástí. Tvrdíme, že lidstvo, v našem případě jeho evropská varianta, se neskládá z národů statečných a nestatečných, přízpůsobivých a nepřizpůsobivých, příkrčených a vzpřímených. Neskládá se dokonce ani z těch, jejichž dějiny vedou k jednomu či druhému typu vlastností. Stačí pohled na evropské dějiny toliko dvacátého století, abychom ve všech evropských národech zjistili příznaky vlastností i chování obojího typu, a čím dál půjdeme do minulosti, tím zřejmější bude, jak málo se národy od sebe liší tím, jak se chovají za podobných okolností. Rozdíly existují spíš uvnitř národů než mezi nimi. Jsou geografické, ekonomické, politické, sociální, kulturní, a ovšem i psychologické a třídní. Každý národ je definován úhrnem těchto rozdílů, jakož i úhrnem svých dějin. Národy dnes

nejbojovnější byly po staletí příkladem pasivity a přežívající přizpůsobivosti, a naopak. Národy se podle nás rozlišují mnohem spíš rozdílností vlastního přínosu k obecné civilizaci – a tento přínos nebývá větší či menší, toliko jiný –, než vlastnostmi. Tím méně pak vlastnostmi chybějícími.

Český národ prochází obtížnou chvílí své historie. Chová se v této chvíli až kupodivu podobně, jako se v podobných situacích chovaly a chovají národy se zcela jinou historií, geografii či psychologickými předpoklady. Nevede si ani hůř, ani líp. Má svou elitu, jako ji měl a má každý národ, aspirující na vlastní národní existenci – a není z tohoto hlediska důležité, je-li tato elita u moci nebo předmětem persekuce. Má svou politickou spodinu, kterou tu a tam může vynést na povrch cizí moc (horší bývá, když ji na povrch vynese národ sám, ale ani to nesevěčí o jeho kvalitách s konečnou platností – spíš o okolnostech, za nichž se tak stalo). Má svou aktivní, nepřizpůsobivou menšinu, která je nositelem duchovní existence národa, a má svou přizpůsobivou, pasivní většinu, která je

nositelkou jeho existence fyzické. V této své mnohosti vyvolává tu obdiv, tu zoufalství, podle toho jak, kdy a u koho.

Považujeme za svou povinnost neustále mu připomínat tuto nejednostnost jeho existence, ovlivňovat to, co považujeme pro jeho budoucnost za nebezpečné, a podporovat, co tuto budoucnost podle našeho mínění posiluje a zabezpečuje. Jsme nacionalisty v tom smyslu, že trváme na právu českého národa samostatně a svébytně zacházet s touto různorodostí, nestejností, složitostí své existence, spojované v jednotu dědictvím jazyka, ducha a dějin. Nejsme však a nikdy nebudeme nacionalisty v tom smyslu, že bychom byli ochotni uvěřit, že tento náš národ je v jakémkoli ohledu lepší či horší než národy ostatní.

Snad proto také ani na okamžik nepochybujeme, že ve své různorodosti, ve své mnohosti, nalezneme i tentokrát cestu sám k sobě a ke společenství evropských národů.

DALIMIL

Ke zvýšení cen

Po mnohých odkladech jsme se konečně dočkali oficiálního ohlášení zvýšení cen řady výrobků, které hrají dosti důležitou roli v objemu nákupů obyvatelstva. Dne 23-7 bylo zvýšení cen oznámeno ve sdělovacích prostředcích. Bylo to sdělení značně obrysové a rozpačité, jen u mála konkrétních výrobků byla řečena přesná čísla, většina druhů zboží (n.př. výrobky s obsahem bavlny, vlny, výrobky hutnické a železářské a pod.) se skryla stydlivě za údaje průměrné. Hořká pilulka zvýšení byla fiktivně oslazena některými málo účinnými sníženími cen u zboží, které nejde na odbyt nebo kde je předražení evidentní. Zvolena doba politicky poměrně příhodná, kdy většina lidí buď je na dovolené nebo se na ni chystá a pozornost je tedy soustředěna jinam.

Po vytrvalém proudu neoficiálních, jaksi «plíživých», utajených zvýšení cen, krytých nálepkou módnosti, inovací, sezónnosti a pod., je toto první úředně doznané větší a rozsáhlejší zvýšení cen nutno hodnotit jako špičku ledovce, jehož devět desetin je nadále ukryto pod hladinou a hrozí katastroficky nebo alespoň krajně nepříznivě ohrozit jak jednotlivé občany, jejich rodiny, tak celou společnost a její hospodářství. Nejde o problémy nové a je veřejným tajemstvím, že zvýšení cen bylo uvažováno a připraveno již vloni a nejpozději na začátku tohoto roku. Byla to zejména situace vzniklá jako důsledek významné občanské iniciativy, známé dnes po celém světě jako Charta 77, jež vedla současné samozvané vedení země k posunutí termínu zvýšení cen do okurkové sezony prázdnin. Ostatně ani tento vybraný okamžik nebyl pro záměry vládců tak zcela a bezvýhradně příznivý: v plné letní sezóně se v té

době prodávaly běžné druhy zeleniny za zcela bezprecedentní ceny (n.př. paprikové lusky za Kčs 22, – rajčata za Kčs 15 –, a pod.). Co však dělat? Situace již dále nesnášela odkladu, vládcí jednali pod značným časovým i věcným tlakem. Až se lidé vrátí z dovolených, – usuzovali – byla by situace ještě horší. Tak je tato chvíle ze všech špatných chvílí ta nejpríhodnější.

Nutno si uvědomit, že k tomuto kroku došlo na pozadí několikaletého oficiálního vychloubavého ujišťování o kypícím a stálém rozvoji našeho hospodářství a stabilitě naší cenové hladiny. Hromadné zvýšení cen je tedy politicko-hospodářským krokem, který na pozadí tohoto dlouhodobého oficiálního ujišťování nemůže nepůsobit jako nepopíratelný důkaz o neúspěchu hospodářské politiky strany a vlády vyhlášené postupně na druhém XIV. a na loňském XV. sjezdu strany. Na sjezdu i několikrát po sjezdu představitelé režimu a především právě dr. Husák a dr. Štrougal zdůrazňovali, že se cenový tlak z vnější ekonomické sféry (vzestup cen energetických surovin, především arabské a sovětské ropy, jakož i vzestup jiných základních průmyslových i potravinářských surovin) nebude u nás řešit vzestupem maloobchodních cen, nýbrž podstatným a urychleným vzestupem a rozvojem efektivnosti a hospodárnosti naší výroby. Mělo to naznačit, že za 6-7 let tuhého hospodářského centralismu, jediného to správného prý způsobu řízení, se nahromadily rezervy tak rozsáhlé, že s nimi vystačíme na řešení a vyrovnání negativních vlivů pronikajících k nám ze zahnívající ekonomiky imperialismu.

Nuže je zřejmé, že jako v jiných otázkách i v této problematice rozhodující články vedení buď

nebyly a zřejmě nejsou správně a dostatečně informovány o naší skutečné hospodářské situaci* nebo ze správných informací činily nesprávné závěry. Domníváme se, že jde o kombinaci obou nedostatků – o nesprávná a pod vlivem dogmatického útlumu a politického strachu činěná rozhodnutí založená na zkreslené, optimisticky učesané informační základně. Připomíná to padesátá a počátek šedesátých let? Podobnost zde ovšem není čistě náhodná.

Měly-li se tedy řešit naše současné problémy při stabilitě cen zvýšenou efektivností a hospodárností našeho hospodářského procesu a řeší-li se ve skutečnosti zvýšením cen, nyní konečně i veřejně doznáním, znamená to že máme vážné nedostatky právě na úseku efektivnosti výroby, tedy onom hlavním ukazateli, v němž má teoreticky i prakticky socialistická ekonomika překonat ekonomiku kapitalistickou. Je to tedy především tato závažná okolnost a nikoli negativní cenové vlivy ze zahraničí – mající význam spíše akcelerující – jež je příčinou alarmujícího stavu naší ekonomiky. Z toho se podává jediný možný závěr: *politika strany a vlády utrpěla výrazný a vážný neúspěch ve svých nejdůležitějších zásadách v nichž se tak drasticky snažila odlišit od reformního proudu šedesátých let. Že se v tomto závěru nemýlíme, o tom mohou svědčit i v posledních měsících se již veřejně v odborném tisku objevující analýzy a stati.*

Pozoruhodná v tom směru byla n.př. diskuse na 44. rozšířeném zasedání vědeckého kolegia ekonomie ČSAV spolu s vedením Ekonomického ústavu ČSAV a redakční radou a kruhem časopisu Politická ekonomie ze dne 16-6-1976, uveřejněná nezvykle otevřeně v 9. čísle časopisu Politická ekonomie z loňského roku. Není nutno se pozastavovat nad tím, že se volá po «dovednějším plánovitém využívání zbožně peněžních vztahů» (l.c.p. 783), protože to se ozvalo již i jinde a dříve. Pokud jde však o otázku, které se v našem článku dotýkáme, čteme v příspěvku doc. J. Vejvody (l.c.p. 804), pokud jde o vývoj naší socialistické ekonomiky, že «na úseku efektivnosti jejího fungování existují nedostatky takového rozsahu, že to má za následek silné deformace ekonomického vývoje a výrazné zpomalování procesu vytváření dokonalejších forem socialistických výrobních vztahů» (zde i níže podtrhl J. V.). Kousek dále praví autor toto: «Extensita a nízká efektivnost – to je ohromný balvan, který leží na naší ekonomice a dusí ji, který na sebe každoročně «nabaluje» další vrstvy tíživých jevů z ní plynoucích, . . . ». Dodáváme, že tento truchlivý a neutěšený stav naší ekonomiky je důsledkem dogmatického přístupu k řízení naší ekonomiky. To úzce souvisí s tím, že – jak se dále podává ve Vejvodově článku – «hmotná zainteresovanost podniků je jednoznačně orientována na objemový, kvantitativní růst její výroby, zatímco kvalitativní tlaky jsou nepodstatné». Vejvoda správně konstatuje, že to vede k «samoúčelnému růstu objemu výroby» odtrženému od požadavků a potřeb odběratelů a spotřebitelů; k udržování neúměrně vysokých výrobních nákladů (existuje «re-

lativně vysoká úroveň nákladů výroby podniků, které řádově o několik desítek procent (!) převyšují úroveň nákladů srovnatelných výrobků ve vyspělých kapitalistických zemích»); k neochotě podniků provádět inovace a modernizace výroby; k reprodukci zaostalých výrob; ke vzniku nedostatkového zboží (které je z hlediska plnění objemového ukazatele a tedy hmotné zainteresovanosti výrobců na něm závislé nevýhodné) a naopak neprodejných zásob (zboží z hlediska objemového ukazatele výroby výhodného) atd.

Není to hlas nyní již ojedinělý, tyto názory se stávají kredem stále širších řad pracovníků ekonomické teorie i praxe a stále výrazněji a otevřeněji se projevují i veřejně. Tak náměstek ministra hutnictví a těžkého strojírenství ČSSR, prof. ing. Zdeněk Průša, CSc., upozorňuje hned v úvodu svého článku ve 30. čísle ekonomického týdeníku ÚV KSČ Hospodářské noviny ze dne 29-7-1977, že ve strojírenství (naš, jak známo, dnes nejdůležitější obor) byly úkoly plněny «převážně extenzivními formami rozvoje». Naše strojírenství podle tohoto autora zaostává za strojírenstvím jiných států ve výzkumu a využívání výsledků vědeckotechnického rozvoje, z čehož plyne, že «technickoekonomická úroveň námi dodávaných strojů je jen z části srovnatelná (jak diplomatická formulace!) s předními světovými výrobky». Důsledkem jsou «nepříznivé reprodukční hodnoty koruny, docilované na zahraničních trzích». Přirozeně, že také v tomto oboru, jako v celém hospodářství «převládá orientace na plnění objemových ukazatelů». Jinými slovy praxe říká totéž, co teorie a není proto pochyby, že se jedná o závažný reálný problém a že tyto citované vývody potvrzují plně naše shora učiněné závěry.

Můžeme však postoupit ještě dále. Uvedené jevy nelze zhodnotit jinak, než konstatováním, že základní příčinou tohoto stavu je principiálně *nesprávný systém a způsob řízení socialistické ekonomiky a jejího plánování*, který představuje prodloužení a negativní prohloubení strnule dogmatického systému let padesátých a prvé poloviny let šedesátých. Dnes již nemůže být žádným tajemstvím, že je to řídicí soustava, která není schopna stimulovat rozvoj socialistického národního hospodářství, naopak vede k jeho stagnaci a postupnému zaostávání.

Vede to mimo jiné i k tomu, že se rozšiřuje na základně nedostatkového nebo chybně fungujícího zásobování jakási paralelní neplánovaná a vlastně ilegální soustava soukromého osobního obchodování a služeb na široké základně, jejichž hnací silou jsou stejně nelegální a přirozeně neplánované příjmy nerovnoměrně rozdělované mezi obyvatelstvo. Jinou stránkou téhož je neuvěřitelný vzrůst korupce, úplatkářství, protekcionářství a nepotismu, které bují jako cizopasná houby na životě naší společnosti a zvolna stravují její podstatu.

Nedávno provedené zvýšení cen, jež je ostatně všeobecně považováno jen za první splátku občanstva na konto neúspěšné politiky a řízení současného vedení strany a společnosti*, je zoufalým

* Tak se n.př. ani informace, že téměř 60% našich současných vývozu je postihováno jakostními reklamami zahraničních odběratelů, nemohla dostat v plném rozsahu na nejvyšší místa.

* O tomto obecně rozšířeném názoru a z toho vzniklé nedůvěře občanů svědčí n.př. obrovské fronty, které se vytvořily v polovině srpna u benzinových pump, kdy se očekávalo zvýšení cen benzínu.

pokusem odstranit nebo alespoň oslabit některé bezprostřední ekonomické hrozby jakýmsi ekonomicko-administrativním zásahem v povrchové, jevové sféře, nedotýká se však a neřeší podstatu problému, nerozpouští to onu část ledovce ukrytého pod hladinou. K tomu by bylo zřejmě nutno se vrátit k závěrům a záměrům reformátorů z konce šedesátých let, podrobit je nové analýze a zkoumání a výsledků této práce použít jako východiska při hledání a určování cest řešení současných staronových problémů.

Je to smutné zjištění nejen pro občanstvo, ale především i pro samozvané hodnostáře, «vlastence-internacionalisty», kteří ve své dogmatické úzkoprsosti a touze po moci uvěřili, že vystačí ověřovat se řády a zahrnovat vzájemně poctami a převádět k nám recepty sestavené jinde. Je nutno se však vrátit k vlastním zkušenostem a návrhům na řešení, jež byly odsunuty do zásuvek a skříní rádooby zapomnění zásahem tanků a letadel před devíti lety. Je potřeba rovněž důkladně zhodnotit i zkušenosti ostatních socialistických zemí a svobodně, bez předsudků se rozhodnout pro vědecky optimální řešení. Síla zbraní je jen velmi dočasným «argumentem» a «nástrojem» v ekonomice země a v celém životě společnosti. Zanedbané či opomíjené zákony ekonomiky i společnosti se dříve nebo později nutně prosadí i proti síle zbraní a vynutí si řešení prostředky sobě adekvátními.

Dnes stále více našich občanů soudí, že toto zatím nejméně devítileté zdržení v řešení problémů naší socialistické ekonomiky a ovšem také naší socialistické společnosti jako celku je velkým historickým pasivem staronového vedení strany a státu, z něhož bude nutno dříve nebo později složit účty. Že to nebude účtování zrovna příjemné, není nutno ani zdůrazňovat.

Čechy, září, 1977.

Pozorovatel

Bilak ve Vídni aneb jak to bylo s «pozváním» v r. 1968

Vasil Bilak pokládá za svou hlavní přednost, že «vždy mluví pravdu» a říká i «nepopulární věci» (zřejmě považuje svou nepopularitu za zvláštní zásluhu). Na své první tiskové konferenci na Západě, v červnu ve Vídni, se skutečně vyznamenal rasatními útoky proti eurokomunismu, jaké si z taktických důvodů nedovoluje ani Brežněv, ba ani Živkov. Do rozpaků jej nevedly ani otázky o persekuci signatářů Charty 77 a o nedostatku demokracie v Československu. Bilak zaujal západní novináře prohlášením, že u nás může každý občan od Šumavy až k Tatrám vyjádřit svůj názor bez jakýchkoliv zábran svou účastí ve volbách, prý tak demokratických, že se s nimi poměry na Západě nedají vůbec srovnávat.

Avšak do velkých rozpaků a nervozity uvedla Bilaka otázka rakouského novináře, zda on také podepsal v srpnu 1968 «pozvání» Moskvě k poskytnutí «bratrské pomoci» a zda vůbec takové pozvání kdy existovalo. Podle Bilaka «stovky čs. komunistů, mezi nimi i členů ÚV KSČ, vlády a parlamentu požádaly o tuto pomoc». Jeho nervozita přešla v podrážděnost, když byl dále dotázán, proč tak důležitý dokument nebyl nikdy zveřejněn a zda s ním teď bude veřejnost seznámena a zda pod ním je také jeho podpis. Bilak začal křičet «proč zrovna já, vždyť jich bylo víc!» a teprve postupně se uklidnil a sdělil přítomným, že «až se rozhodneme tento dokument zveřejnit, dovíte se, zda jsem ho podepsal».

Velmi by nás zajímalo-jako přítomné novináře-proč se takový dokument, existuje-li skutečně, musí skrývat ještě 10 let po normalizaci? Proč se ti stateční «internacionalisté» ani dnes nehlásí ke svému činu? A když jsou tak stateční, proč se k němu nehlásili v srpnu 1968, kdy Moskva jej tolik potřebovala? Proč se ještě na jaře 1969 nechali slavnostně «očisťovat» od předsednictva ÚV KSČ, že «nic nevěděli» a že tvrzení o tom, že o intervenci předem věděli či ji vyvolali, jsou «pomluvou»? Jestliže měli strach tehdy, proč mají strach ještě dnes?

Bilakovo první veřejné vystoupení v západní zemi bylo trapné, ale velmi užitečné, protože pomohlo pochopit přítomným novinářům, proč nynější okupační režim jedná tak, jak jedná, když jeho hlavním ideologem a tvůrcem zahraniční politiky je Vasil Bilak. Poučné bylo i to, jak Bilak jednal se západními korespondenty, kteří jsou akreditováni ve Vídni, aby psali o Československu. Kritizoval ostře korespondenta francouzského Le Monde Manuela Lucberta za to, že píše neobjektivně o Československu a když tento namítl, že všechny jeho žádosti o vízum do Československa jsou čs. úřady odmítány a ptal se, kdy je konečně dostane, odpověděl Vasil Bilak způsobem, který si osvojil doma s novináři: «To záleží na Vás, jak budete psát!». Tento liberální postoj, inspirovaný helsinskými dohodami, vyvolal u přítomných novinářů bujarou veselost.

Ke svým 60. narozeninám dostal Vasil Bilak za toto a obdobná vystoupení nejvyšší čs. řády (!) a z Moskvy také Řád Lenina (!). Jak známo, tento řád dává jeho nositelům práva na četné výhody na území SSSR: nárok na vládní byt a daču, bezplatné léčení v kremelské nemocnici, rekreaci ve vyhrazených lázních u moře a v horách a hlavně-vysokou sovětskou penzi. Přejme Vasilu Bilakovi, aby si této penze užil na sovětském území co nejdříve od chvíle, kdy už nebude moci u nás dělat ani hlavního ideologa, ani tvůrce zahraniční politiky. Ne že bychom ho vyháněli, ale ke krejčovině se stěží bude chtít vrátit.

L5

Amnestie pro emigranty nebo pokus o rozšíření ghetta?

(Komentář ke směrnicím o úpravě právních vztahů ČSSR k občanům, kteří se zdržují v cizině bez povolení čs. úřadů)

Počátkem července 1977 byl jak v ČSSR tak i v zahraničí široce komentován nový pokus čs. úřadů vyřešit problém čs. občanů, kteří opustili ČSSR po 21. srpnu 1968 a usídlili se trvale v zahraničí. Jejich počet se podle různých odhadů pohybuje kolem 100000. Jak v Československu, tak i částí méně informovaného zahraničního tisku byl tento krok vydáván za jakousi velkorysou amnestii.

Směrnice, uveřejněné v Ústředním věstníku (částka 2, ročník 1977, datované 1. červnem 1977) svědčí však o tom, že nejde ani o amnestii, ani o žádný velkorysý krok. Téměř deset let po sovětské okupaci a po naprostém fiasku předchozích amnestií a výzev k návratu domů, kterých využilo pouze několik tisíc osob, považuje pražský režim za nutné učinit alespoň nějaký krok k vyřešení stále živého a vracejícího se problému početné emigrantské obce a jejich příbuzných v Československu. (Připomeňme si, že Maďarsko normalizovalo své vztahy k uprchlíkům z roku 1956 necelé tři roky po maďarských událostech a to způsobem zcela velkorysým).

Citované čs. směrnice rozšiřují de-facto diskriminační přístup čs. úřadů k čs. občanům doma i na bývalé čs. občany, žijící dnes v zahraničí. Podle těchto směrnic může být čs. emigrantům, kteří žijí nejméně 5 let v zahraničí bez povolení čs. úřadů (vyhláška se tedy nevztahuje na utečence pozdější) uděleno buď povolení k trvalému pobytu v cizině (při zachování čs. státního občanství), nebo mohou být propuštěni ze státního svazku čs. občanství (tedy legalisace emigrace post factum) nebo jim může (jako trest) být čs. státní občanství odejmuto.

Podívejme se nyní podrobněji na tyto tři alternativy. *Povolení k trvalému pobytu v zahraničí* (při zachování čs. státního občanství) může být povoleno těm čs. občanům, kteří, pokud byli pravomocně odsouzeni pro trestný čin opuštění republiky, byli později amnestováni nebo omilostněni, kteří předloží příslušné doklady pro vystěhování a kteří podepíší prohlášení, ve kterém prohlásí, že «se bude chovat a vystupovat jako občan ČSSR».

Tento způsob úpravy právních vztahů je nejproblematictější, stejně jako výhody, které by mohl eventuálně přinést. Takováto úprava je totiž v rozporu se statutem politického azylu, který má většina emigrantů a mohla by znamenat, že stát, ve kterém čs. emigrant žije, by mohl zrušit povolení k pobytu, které udělil. Příslušné doklady pro vystěhování pak znamenají m.j., že se tento čs. občan, trvale usídlený v zahraničí, zřiká v ČSSR veškerého majetku (zřejmě i případného dědictví), že musí zaplatit dosti značné poplatky za vystěhování, zahrnující i poplatek za nabyté vzdělání (který může dosahovat až několik desítek tisíc ko-

run). Prohlášení loajality, požadované v článku 3, písm. c cit. směrnic je také problematické, neboť zbavuje de facto čs. emigranty svobody svědomí a slova, přičemž nejen vzhledem k ČSSR, ale i ostatním státům Varšavského paktu. Je na místě zde upozornit, že čs. emigranti, kteří by se rozhodli uspořádat své vztahy k ČSSR tímto způsobem, budou nadále podléhat čs. jurisdikci a bude se na ně vztahovat např. § 112 Trestního zákona (poškození zájmů republiky v zahraničí) a mohli by být trestně stíháni při svých eventuálních cestách do ČSSR podle tohoto či jiných §§ trestního zákona nebo být hrozbou trestního stíhání vydírání (teoreticky je možné i trestní stíhání in contumaciam – t.j. v nepřítomnosti emigranta na území ČSSR).

Z těchto a jiných důvodů bude pro většinu čs. emigrantů asi nejatraktivnější druhá alternativa, kterou směrnice nabízí, t.j. *propuštění ze státního svazku*. Podmínky jsou zde podobné, jako v alternativě první: amnestie odsouzení pro nedovolené opuštění republiky, předložení žádosti o dodatečné vystěhování z ČSSR. Navíc musí žadatel mít občanství (nebo alespoň jeho příslib) jiného státu (což je zcela nesmyslné ustanovení, protože žádný stát takový «příslib» nevydá a tím jsou z této možnosti předem vyřazeni čs. emigranti z r. 1968 v takových zemích jako Švýcarsko nebo NSR – kde je jich většina – a kde lze nabýt občanství až po 10 či 12 letech pobytu v zemi). Ušetřen je pouze od podpisu na prohlášení loajality, musí se však stejně v dotaznicích vyzpovídat ze své politické činnosti, zaměstnání, funkce, majetkových poměrů v zahraničí atd. Stejně jako i v prvním případě, problematickou zůstává žádost o vystěhování, spojená s renunciačním prohlášením majetkovým a s vystěhovacími poplatky. Vyhláška nestanoví, podle jakých směrnic zde bude postupováno a jaká bude výše těchto poplatků. Nelze vyloučit, že se jedná o opomenutí úmyslné a že výše poplatků bude sloužit jako forma nátlaku či odměny pro čs. emigranty.

V obou prvních alternativách směrnice slibují, že bývalí čs. občané budou moci (po uplynutí pěti let od opuštění republiky) navštěvovat ČSSR, bude-li jim uděleno čs. visum (!). Podobně je budou moci navštěvovat v zahraničí jejich příbuzní, žijící v ČSSR, pokud splní blíže ve směrnicích nespecifikované podmínky pro povolování cest do kapitalistické ciziny (!).

Směrnice stanoví nakonec i třetí, nedobrovolnou alternativu, t.j. *odnětí čs. státního občanství*. Čs. občanu, «který se zdržuje bez povolení čs. úřadů v cizině a vyvíjel nebo vyvíjí jakýmkoliv způsobem činnost státu nepřátelskou nebo takovou, která porušuje zájem ČSSR. Půjde o osoby, které zejména vystupují s nepřátelskými projevy v zahraničním tisku, rozhlase či televizi nebo na shromážděních organizací a institucí v cizině nebo se účastní nepřátelských akcí nebo jinak veřejně znevažují socialistické zřízení v ČSSR, její spojecké svazky, snižují vážnost čs. představitelů a

čs. státních a společenských institucí. . . » bude čs. státní občanství za trest odejmuto.

Těmto osobám nebude povolován vstup na území ČSSR; jejich příbuzným z ČSSR nebudou povoleny návštěvy u těchto osob.

Citované směrnice se ani nesnaží vzbudit dojem nějakého gesta – mluví k Čechoslovákům v zahraničí stejně arogantním jazykem, plným špatně zastřených vyhrůzek a hrozeb, jakým si úřady zvyklý od roku 1969 mluvit se svými občany doma. Článek 13 cit. směr. nutí *všechny* čs. občany «upravit» své vztahy k ČSSR (a tedy navázat kontakt s čs. zastupitelským úřadem) podle citovaných směrnic. Pokud tak někdo neučiní, nebude mu, kategoricky a bez výjimek, nikdy povolen vstup na území ČSSR a žádnému z jeho příbuzných nebude nikdy povolena návštěva v zahraničí. Naskytá se otázka, proč tento kategorický tón a proč směrnice nepřipouští pro občana, který se nedostavil na čs. zastupitelský úřad, ani ty výjimky, které v oblasti příbuzenských návštěv jsou uvedeny dokonce i pro občany zbavené občanství? Vysvětlení je nasnadě. Čs. úřady mají eminentní zájem na tom, aby *všichni* čs. občané «upravili» své vztahy k ČSSR podle uvedených směrnic. Proč? Tato akce zaprvé rozdělí emigraci na «hodnou» a «nehodnou» a směřuje k izolaci nehodných od hodných a poslušných (tedy přesně totéž schema, které již devět let, pravda bez velkého úspěchu, se snaží čs. režim uplatňovat doma), za druhé pomůže čs. úřadům zmapovat čs. emigraci a získat o ní podrobné informace (při vyplňování žádosti o vystěhování musí každý emigrant uvést množství podrobných údajů o svém bydlišti, politické činnosti, místech pobytu, práci, funkci v

zaměstnání, majetkových poměrech – není jisté náhodou, že některé dotazníky musí být vyplňovány pouze na velvyslanectví v přítomnosti konsula; tyto údaje poskytnou čs. ministerstvu vnitra nejcennější údaje o čs. emigraci a budou sloužit jako podklad pro vytypování osob, které by mohly připadat do úvahy jako čs. agenti nebo které by mohly být i jinak pro čs. stát užitečné), za třetí, vyřizování žádosti o trvalém pobytu nebo propuštění ze státního svazku přinese ČSSR značné množství tak vzácných tvrdých valut.

Netřeba zdůrazňovat, že poslední akce čs. úřadů je v příkrém rozporu se Všeobecnou deklarací lidských práv a dalších dokumentů, které ČSSR ratifikovala, jakož i se závěry Konference o bezpečnosti a spolupráci v Helsinkách, podepsanými čs. představiteli.

Podrobnější zamyšlení nad citovanými směrnici ukazuje tedy, že čs. úřady neprojevily ani zlomek té velkorysosti, kterou projevují vůči svým bývalým občanům např. úřady maďarské či polské. Naopak, svědčí o tom, že se čs. úřady snaží rozšířit diskriminační směrnice a politiku, kterou již léta praktikují doma, i do zahraničí. Uvedené směrnice tedy neznamenají vůbec žádnou velkorysost či dokonce amnestii – znamenají zhoršení dosavadního stavu a neohrabaný pokus o rozšíření ghetta nerovnoprávných občanů druhé kategorie i na čs. občany, kteří dnes žijí v zahraničí. A není proto divu, že se činností čs. zastupitelských úřadů začínají zabývat i západoevropské vlády, které odsuzují morální a politické vydírání bývalých čs. občanů.

Advokát chudých

TITO V MOSKVĚ A PEKINU

JIRÍ PELIKÁN

Normalizovaný tisk sice zaznamenal cestu Tita do Moskvy, ale pak jakoby se mu ztratil někde v Irkutsku, kde Tito opustil SSSR, aby navštívil Phongjang a Pekin. Náš občan se tak nedozvěděl, že zatímco v Moskvě Tita přijal s carskou pompou Brežněv v čele generality, ale bez účasti veřejnosti, v Koreji a Číně byl vítán statisícovými zástupci jako hrdina a přítel.

Moskvu si Tito zvolil jako první etapu své cesty ze dvou důvodů: nic nemůže lépe ukázat jeho nezávislost než právě fakt, že dnes může navštívit jako uznávaná hlava státu a komunistické strany jak Moskvu, tak Pekin. Současně se tím Tito vyhnul povinnosti zúčastnit se gigantických oslav 60. výročí Říjnové revoluce v Moskvě, kde by figuroval mezi ostatními vedoucími činiteli komunistických stran ze zemí Východní Evropy, kteří přijedou vzdát povinný hold KSSS a Brežněvovi.

Tito zdůraznil rozdílnost svého postavení od generálních tajemníků a presidentů ostatních východoevropských zemí i tím, že Brežněv ho musel přijmout v Moskvě, kam speciálně přiletěl z Krymu, zatímco ostatní vedoucí zemí Varšavského paktu museli za Brežněvem na Krym, kde tráví

dovolenou. Tito byl sice přijat s okázalým přátelstvím, které však ho neodvrátilo od hlavního smyslu jeho návštěvy: varovat Brežněva před důsledky, které by měly pokusy sovětského vedení stupňovat kampaň proti Carillovi a «eurokomunistům» a pokusit se rozpoltit ty komunistické strany, které trvají na své autonomní linii. Tito je velmi znepokojen tím, že v posledních měsících Moskva zintenzivněla akce k rozkolu řady komunistických stran v Anglii, ve Švédsku, Norsku, Španělsku a stále ostentativněji dává najevo, že nerespektuje linii a ducha loňské berlínské konference evropských komunistických stran. Otevřeným vystoupením na obranu Carillo dal Tito Moskvě na vědomí, že s ním v této kampani nemůže počítat. Nyní při své návštěvě vyložil Tito otevřeně Brežněvovi, že taková politika by měla za následek návrat k politice Informbyra z padesátých let a že by jejím výsledkem byl otevřený rozkol komunistického hnutí na dva tábory, při čemž není jisté, zda pro-moskevský by byl dnes ten silnější, aspoň v Evropě.

Tito chtěl toto své varování sdělit přímo Brežněvovi, neboť má dojem po posledních změnách v

sovětském vedení-vyloučení Podgorného a Katuševa-že Brežněvova pozice se oslabil a že se stává stále více zajatcem dogmatického křídla aparátu, reprezentovaného Suslovem a Ponomarjovem. Zejména odstranění Katuševa z místa tajemníka pro styk s komunistickými stranami «u moci» se citlivě dotklo jugoslávských komunistů, kteří s ním měli poměrně dobré styky a přesvědčili se několikrát o jeho větším pochopení pro jejich koncepci než pak ukázal Brežněv a další členové sovětského vedení.

Brežněv přijal Tita jako státníka, který má dnes velkou autoritu jak v komunistickém hnutí, tak i v zemích t.zv. třetího světa a který je dnes prakticky hlavou hnutí t.zv. neangažovaných zemí. To předem vyloučilo, aby Brežněv Titovi veřejně odporoval nebo s ním dokonce polemizoval. Uspokojil jeho hlavní požadavky podepsáním společného komuniké, kde jsou vyjádřeny všechny theze jugoslávské politiky. Ale hned po Titově odjezdu začal sovětský tisk publikovat svou jednostrannou interpretaci této návštěvy jako posílení «jugoslávsko-sovětského přátelství» nebo potvrzení «jednoty názorů v duchu proletářského internacionalismu». Orgán jugoslávských komunistů «Borba» nečekal ani na odjezd Tita z SSSR a polemicky takovou interpretaci odmítl. To jen potvrzuje, že rozhovory Tita s Brežněvem neodstranily dosavadní rozdílnost názorů obou stran na všechny hlavní otázky. Jaký vliv mělo Titovo varování na Brežněva v otázce rozkolu komunistického hnutí, to se teprve ukáže v příštích měsících.

Avšak Tito varoval Brežněva ještě v jiné otázce: nebezpečí přílišné sovětské angažovanosti v Africe a tím jejího rozdělení na dva bloky. Týkalo se to jak událostí v Etiopii a Somálsku, tak kubánské intervence v Angole a pokusu převratu v Kongu. Tito zná mentalitu vůdců těchto zemí lépe než Brežněv ze svého mnohaletého působení v hnutí neangažovaných zemí a proto jeho varování nemůže Brežněv brát na lehkou váhu. Jiná je ovšem otázka, jak se Moskva nyní může dostat z rozporů, které sama pomáhala vytvořit podporou různých labilních diktátorských a feudálních režimů v Africe a dodávkami zbraní všude, kde jí z toho plynuly momentální strategické a mocenské výhody.

Avšak přes tyto rozdílnosti názorů, jež mohou kdykoliv přerůst v otevřenou polemiku a konflikt, má 85-tiletý Tito, který musí myslet na budoucnost své země po své smrti, zájem na dobrých mezistátních vztazích mezi SSSR a Jugoslávií, zvláště na dalším rozvoji ekonomické spolupráce, která Jugoslávii umožňuje ochranu před možnou diskriminací ze strany EHS. Zatímco Tito mohl ujistit Brežněva, že i jeho následovníci budou pokračovat v dosavadní politice, sovětská politika «po Brežněvovi» zůstává velkou neznámou. Spojením dvou nejvyšších funkcí ve státě-generálního tajemníka strany a předsedy Nejvyššího sovětu-v rukách Brežněva se ve skutečnosti vytváří nebezpečí ještě většího politického vakua po smrti Brežněvově. Protože nikdo nyní nezastává funkci «druhého muže» ve státě, bude boj o nástupnictví mezi tolika «rovnými» pretendenty ještě dramatictější.

Další etapou Titovy cesty byla Severní Korea. I to nebyl náhodný výběr. Kim Il Sung uskutečňuje v Ázii již delší dobu «rumunskou» zahraničně-po-

lickou linii nezávislosti na Moskvě i Pekinu s ochotou jednat a dohodnout se s USA. Od svého vzniku sledovala Severní Korea bezvýhradně prosovětskou politiku, počítající se Stalinovou podporou svého ozbrojeného pokusu sjednotit celou Koreu pod sovětskou ochranou. Když ji však před porážkou zachránila čínská armáda a když došlo ke konfliktu mezi Pekinem a Moskvou, přiklonila se Korea více k politice Pekinu. Avšak «velká kulturní revoluce» v Číně zastrašila Kim Il Sunga, který bedlivě střeží, aby se mu masy nepletly do jeho politiky. Tak se distancuje od obou kolosů a stále více přiklání k politice neangažovaných zemí, jejímž čelným představitelem je Tito. Proto ono přímo triumfální přijetí Tita v hlavním městě Koreje Phonjangu, které nemá obdoby a které je dnes nemyslitelné např. pro Brežněva. Pro Kim Il Sunga to však není jen hold Titově politice nezávislosti, ale také pokus zvýšit svou vlastní prestiž v zemi a ve světě tím, že bude stát po boku Tita, jehož považuje za svého «evropského předchůdce». Ale současně je to hluboce politický akt: v Titově osobě chce zřejmě Kim Il Sung ukázat názorně své straně a své zemi jakýsi «model» suverenity a nezávislosti, který platí i pro Koreu. To má tím větší význam, že taková politika je v Ázii v naprostém rozporu s postojem Mongolska, věrným satelitem SSSR, jako je v Evropě v rozporu politika Jugoslávie s Bulharskem. Tyto symbolické aspekty jistě neunikly pozornosti Moskvy, která sleduje vývoj v Koreji velmi pozorně a která se ještě nevzdala naděje, že se Severní Korea vrátí pod «sovětskou ochranu». Triumfální Titovo přijetí a Kim Il Senovo zdůraznění autonomie všech komunistických stran je pro tyto naděje studenou sprchou.

Titova cesta však vyvrcholila v Pekinu, kde nabyla skutečně charakteru historického symbolu. Po letech nejostřejších útoků proti «jugoslávskému revizionismu» je Tito prvním státníkem a představitelem komunistické země, který je přijat nově potvrzeným vůdcem Číny Hua Kuo-Fengem a obnoveným, «po-maovským» vedením KS Číny, vzešlým z XI. sjezdu, včetně rehabilitovaného Teng Hsiao Pinga. Nic neukazuje lépe změnu čínské politiky po Maově smrti jako právě toto triumfální a spontánní přijetí Tita.

Jak známo, v Ázii vůbec a Číně zvláště symboly znamenají mnoho: Tito byl vůbec první cizí státník, který mohl navštívit nové masoleum – ještě před jeho oficiálním otevřením – aby se poklonil památce Mao Tse Tungu. Huo ho uvedl slovy: «Předseda Mao si tolik přál se s vámi setkat, ale smrt mu v tom zabránila». Jaké pocity měl při tom Tito, to nevíme. Jistě mu procházela hlavou léta, kdy byl v Moskvě i Pekinu prohlašován za kacíře a zrádce. Přežil Stalina, Chruščeva i Maa a dnes jedná s jejich nástupci jako ztělesněný symbol odporu proti jakémukoliv hegemonismu a jako všemi uznávaný státník. Proto, že se nikdy nelekl sovětských hrozeb a byl ochoten bojovat. Je to triumf «Kacíře».

Ani Tito, ani Hua neskrývali, že mezi nimi jsou názorové rozdíly na řadu otázek. Hua opakoval čínskou thezi o nevyhnutelnosti války mezi dvěma supervelmocemi a iluzornosti «zmírnění napětí», jež podle čínského názoru slouží agresivním záměrům Moskvy. Tito věří v možnost mírového soužití a odvrácení války, zejména tlakem neanga-

žovaných zemí. Avšak celkově jsou čínské a jugoslávské pozice v mnoha zásadních otázkách totožné nebo velmi blízké. Čínská strategie «tři světů» odpovídá v podstatě Titově politice neangažovanosti a autonomie malých národů. Čínská politika je však mnohem tvrdší vůči SSSR, což znovu potvrdila nová polemika mezi Moskvou a Pekinem, který právě ve dnech Titova pobytu v Číně neváhal srovnat Brežněvovu expansivní politiku s agresivní politikou Hitlera. Ale i jugoslávská polemika se sovětským vedením po rozkolu z roku 1948-49 byla stejně ostrá. Tito ji ostatně nikdy neodvolal, ani se za ni neomluvil.

Nás toto sblížení dvou «kacířů» na opačných koncích sovětského impéria může jen těšit. Jugoslávie i Čína odsoudily v srpnu 1968 – každá země zvlášť – sovětskou agresi proti Československu a nikdy své stanovisko nezměnily. Jejich nová solidarita je varováním Moskvě: pokusí-li se v budoucnu vykořenit «kacířství» nezávislosti ozbrojeným zásahem na Dunaji či na Ussuri, bude muset bojovat na dvou frontách.

Zastaňte se Hutky

V těchto dnech vrcholí snaha znemožnit veřejné vystupování zpěvákovi, básníkovi, hudebníkovi a osobitému interpretovi lidových písní Jaroslavu Hutkovi.

Navzdory jeho oblibě v nejrůznějších vrstvách společnosti už delší dobu nejsou jeho nahrávky vysílány Čs. rozhlasem, není o jeho tvorbě referováno v odborném tisku a v nedávné době bylo pozastaveno i vydání desky, na která se podílel. Zároveň s touto diskriminací je mu v posledním roce stále více komplikováno vystupování na koncertech – ať už formou nátlaku na pořadatele anebo přímým zákazem.

Jelikož oficiální agentura, zprostředkovávající vystupování umělců (PKS), nebyla schopna začlenit Hutku – jako zpěváka autorského typu – do některé ze svých konvenčních šablon a neměla ani zájem ho zastupovat, působil Hutka veřejně na základě ustanovení zákona č. 35/1965 Sb., podle něhož může autorská osobnost (spisovatel, textař, hudební skladatel apod.), o jejíž vystoupení projeví nějaká organizace zájem, vystupovat bez zprostředkovatele a bez kvalifikace interpreta a přijímat za taková vystoupení úředně stanovený honorář. Mnoho let vystupoval Hutka – jako textař a skladatel řádně registrovaný Ochranným svazem autorským – v nejrůznějších organizacích, svazáckých klubech, školách apod., které ho na základě zmíněného zákona k vystoupení zvaly a podle něho též honorovaly.

Úsilí znemožnit Hutkovi jakékoli veřejné vystupování vyvrcholilo v srpnu t.r. tím, že bezpečnostní orgány zahájily proti němu trestní stíhání za to, že jeho dosavadní veřejné vystupování bylo údajně neoprávněné a že za ně neoprávněně přijímal honoráře, protože prý není dostatečně známou a výraznou osobností, aby mohlo být příslušné ustanovení zákona č. 35/1965 v jeho případě uplatňováno.

Toto obvinění bylo vzneseno přesto, že ze zákona č. 35/1965 Sb. i ze sdělení MK ČSR (č.j. 11. 753/73/v/2), které upřesňuje pro tuto oblast jeho aplikaci, jasně vyplývá, že plnou odpovědnost za vystupování tohoto druhu nesou pořádkující organizace a že jedině ony posuzují, zda určitého občana lze považovat za osobnost, na jejíž vystoupení je možné ustanovení zákona č. 35/1965 Sb. uplatnit. Stíhat trestně umělce za to, že ho socialistické organizace považují za uměleckou osobnost, že ho zvou k vystoupením a že ho za jeho vystoupení zákonným způsobem honorují, je tedy zjevně nesmyslné. V Hutkově případě je přitom nesmyslnost takového stíhání ještě zesílena tím, že jde o zpěváka a básníka, jehož kvality oceňuje jak početná obec odborníků, tak široká veřejnost.

Trestní stíhání Jaroslava Hutky má ovšem zcela zřetelně jen zástupný charakter: jeho skutečným důvodem není podezření z nějakého kriminálního deliktu, ale snaha definitivně Hutkovi znemožnit činnost. Maskuje-li se tato snaha kriminálním obviněním, pak jedině proto, že příslušným orgánům je trapné přiznat pravý důvod jeho postihu, a ovšem i proto, aby byla veřejnost zmatena a aby byl oslaben její případný nesouhlas s tímto postihem.

Jaroslav Hutka je básník, který se řídí ve své tvorbě vlastním viděním světa a vlastním uměleckým citěním a jehož tvorba se vzpírá různým konvenčním požadavkům, kladeným na oblast populární hudby. Jeho tvorba je přitom blízká emotivitě mladé generace, kterou Hutka oslovuje nejen svou původní tvorbou, ale i svou osobitou interpretací lidových písní. V oblasti folkloru je Hutka dnes už odborníkem, přičemž je jedním z mála umělců, kteří skutečně ožívají v povědomí společnosti lidovou píseň a probuzejí o ni autentický zájem.

Je zřejmé, že Hutkovým jediným skutečným proviněním je, že zpívá tak, jak sám chce, a ne tak, jak by chtěli různí úřední činitelé. Po pronásledování mladých hudebníků kolem skupiny Plastic People, které bylo rovněž zahaleno do roušky kriminálního obvinění, je stíhání Jaroslava Hutky dalším dokladem úsilí úředních činitelů zglajchšaltovat mladou kulturu a potlačit v ní všechno osobité a nekonformní. Včera bylo zakročeno proti Plastikům, dnes proti Hutkovi – proti komu bude zakročeno zítra? Kde tento proces skončí? Co nakonec mladým lidem zbyde?

Příznivci Jaroslava Hutky, příznivci nekonformní umělecké tvorby, stejně jako všichni, komu záleží na svobodě kultury, by se měli zastat Jaroslava Hutky. Čím více lidí se ozve na jeho obranu, tím větší bude naděje, že Hutka bude moci zpívat dál a že proces sešněrovávání mladé kultury nebude pokračovat.

Mládežnické kluby, školy i jednotlivci začínají v těchto dnech psát dopisy Ministerstvu kultury ČSR a dalším institucím, v nichž žádají, aby bylo zastaveno pronásledování Jaroslava Hutky.

Připojte se k nim! Zastaňte se Hutky! Zastanete se tím nejen jeho, ale i všech ostatních umělců, které máte rádi! Zastanete se tím i sebe samých a svého práva na takové umění, jaké je vám blízké.

Soud s Alešem Březinou

Dne 14.6.1977 proběhlo u Obvodového vojenského soudu v Praze líčení v trestní věci *Aleš Březina*. Tříčlenný senát projednal obžalobu vznesenou Vojenským obvodovým, prokurátorem, kterou byl Aleš Březina zažalován za spáchání trestného činu «nenastoupení služby v ozbrojených silách» podle § 269 odst. 1 trestního zákona (Kdo v úmyslu vyhnout se trvale vojenské činné službě nebo zvláštní službě nenastoupí službu v ozbrojených silách do 24 hodin po uplynutí lhůty, stanovené v povolávacím rozkaze, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let).

Obžaloba konstatovala že se Aleš Březina v březnu tohoto roku nedostavil na písemnou výzvu k převzetí povolávacího rozkazu. 21. března mu byl povolávací rozkaz doručen osobně svob. Čechákem, což stvrdil písemně a ústně se vyjádřil, že vojenskou službu nenastoupí. Toto své stanovisko sdělil dne 29.3.1977 ve svém písemném vyjádření Obvodní vojenské správě pro Prahu 10 a současně vrátil i povolávací rozkaz. Základní vojenskou službu k 1.4.1977 nenastoupil a tudíž se dopustil trestného činu, z něhož je žalován.

Dále prokurátor v obžalobě konstatoval, že obžalovaný Aleš Březina byl vzat do vazby 18.4.1977. Během vyšetřovací vazby i v průběhu soudního jednání odmítal vypovídat ke skutkovým okolnostem i příčinám žalovaného trestného činu s tím, že se vyjádří až při soudním líčení ve své závěrečné řeči. Byla tedy čtena protokolovaná část výpovědi a konstатовány osobní data a údaje o obžalovaném.

– Aleš Březina se narodil 12.6.1948 v Praze; trvale bydlí Praha 4, Nicholská 28; absolvoval Střední průmyslovou školu elektrotechnickou a 9 semestrů Komenského evangelické bohoslovecké fakulty; ze studia byl vyloučen poté, co protestoval proti vyloučení svého spolužáka ze studia z politických důvodů; zaměstnán byl jako sanitář rezuscitačního oddělení nemocnice Na Františku v Praze.

– Dále byl částečně konstатовán dopis Aleše Březiny OVS pro Prahu 10 ze dne 29.3.1977 jímž odmítá a současně vrací povolávací rozkaz. Byla přečtena první část zdůvodnění tohoto stanoviska, kde se praví, že od roku 1620, kdy byla rozprášena vojska Království Českého, se neobjevila situace, kdy by český národ vystoupil proti jakýmkoliv vetřelcům. ČSLA neslouží k obraně jednotlivce nebo národa, ale je pouze nástrojem mocenské manipulace, ať už pasivně – jedinec je zastrášován přítomností ozbrojených sil – nebo aktivně – je přímo zapojen do zastrášovacích akcí. Dále v dopise Aleš Březina informuje Vojenskou správu o tom, že je signatářem Charty 77 z 1.1.1977, která se staví proti potlačování lidských práv v Československu a nutí vládu ČSSR k dodržování zákonů, ke kterým se zavázala při závěrečném aktu mezinárodní konference o bezpečnosti a spolupráci v Helsinkách.

V těchto místech bylo čtení dopisu soudem přerušeno – přes námitku obžalovaného – s odůvodněním, že další část dopisu obsahuje vlastní filosofii obžalovaného a jeho vnitřní popud k nezákonnému jednání, že je jeho vlastní věcí, která nemá být posuzována a je tedy nadbytečná pro prováděné dokazování (úplná znění dopisu přinášíme v příloze-pozn. red.).

nému jednání, že je jeho vlastní věcí, která nemá být posuzována a je tedy nadbytečná pro prováděné dokazování (úplná znění dopisu přinášíme v příloze-pozn. red.).

Následoval výslech svědků svob. Čecháka a pplk. Svatoše, kterým bylo prokázáno, že Aleš Březina převzal a potvrdil převzetí povolávacího rozkazu.

Se souhlasem obviněného i obhájce byl čten posudek znaleců psychiatrů, v němž je navrhováno, aby byl obžalovaný uznán neschopným vojenské služby vzhledem k zvláštnostem jeho osobnosti, na kterou by vojenská služba nemohla mít výchovný vliv. Dále čtená zpráva lékařské obvodové komise však uvádí, že komise dospěla k závěru, že Aleš Březina je schopný výkonu vojenské služby, uváděné pod číslem 65 A, což znamená schopnost k lehké fyzické práci v rámci výkonu vojenské služby.

Dále byly čteny osobní materiály obžalovaného: V rejstříku trestů záznam nemá; ve zprávě o chování z Veřejné bezpečnosti místa trvalého bydliště se uvádí, že má odmítavý postoj k našemu zřízení, neboť se neúčastnil voleb (proti této informaci Aleš Březina protestoval s poukazem na Ústavu, která zaručuje volební právo a nenařizuje volební povinnost), dále Veřejná Bezpečnost uvádí, že obžalovaný požívá nadměrné množství alkoholu (toto obvinění Březina popřel, považuje je za urážku). Obvinění z alkoholismu výslovně vyvrátil posudek na obžalovaného z jeho pracoviště, který jej jinak velmi kladně hodnotil.

Po vyčerpání trestního materiálu bylo ukončeno důkazní řízení.

V závěrečné řeči prokurátor považoval za prokázané faktické naplnění skutkové podstaty žalovaného trestného činu. Zdůraznil, že obžalovaný na svém stanovisku setrvává až do současnosti. Vzhledem k jeho dosavadní beztrestnosti a bezúhonnosti navrhl trest při horní hranici dolní poloviny trestní sazby a pro výkon trestu navrhl první nápravně výchovnou skupinu.

Obhájce se ve své závěrečné řeči zaměřil na okolnosti, které vedly Aleše Březinu k odmítnutí vojenské služby. Zdůraznil, že se jedná o pohnutky zásadní – o osobní přesvědčení. To je třeba hodnotit kladně, zejména ve srovnání s případy, kdy dojde k spáchání stejného trestního činu z čistě osobních motivů, jako například narušení konsumních představ o životě (ztráta výdělků a podobně). Naproti tomu Aleš Březina se vždy důsledně stavěl za zásady – příkladem je nedokončené studium. Je v něm silný altruistický motiv, o kterém svědčí i jeho mimořádně náročné zaměstnání. Tato orientace jeho osobnosti jej staví do situace v níž považuje za jedině správné a důsledné řešení, kdy třeba jako jediný nebo první otevřeně odmítá službu v armádě, kterou chápe jako potenciální ohrožení míru. Jeho pohnutky je třeba považovat za čestné. Obhájce dále poukázal na objektivní rozpor v posudcích o zdravotním stavu obžalovaného, kdy obvodová komise nevzala v úvahu vyjádření znaleců psychiatrů o neschopnosti k vojenské službě. Pro svého mandanta,

který po objektivní stránce naplnil skutkovou podstatu žalovaného trestného činu, žádal s přihlédnutím k jeho motivaci a dosavadní beztrestnosti mírný trest.

Aleš Březina ve své závěrečné řeči (kterou uveřejňujeme zvlášt-pozn. red.) vysvětlil svůj osobní postoj.

Rukopis závěrečné řeči Aleše Březiny byl přiložen ke spisům.

Po krátké poradě byl vynesena rozsudek, kterým byl Aleš Březina shledán vinným a odsouzen k trestu odnětí svobody na doby dva a půl roku nepodmíněně. K výkonu trestu byl zařazen do první nápravně výchovné skupiny.

V ústním zdůvodnění rozsudku uvedl předseda senátu, že odsouzený trvá na své neochotě a odporu vykonat vojenskou službu. K jeho humanitním přístupům bylo přihlédnuto, avšak odvolávali se obžalovaní na naši ústavu, je třeba připomenout, že z ní plynou nejen práva, ale i povinnosti. Branná povinnost je chráněna všemi civilizacemi. Je zřejmé, že odsouzený je přesvědčen, že jednal správně, avšak jeho způsob uvažování je společensky nebezpečný.

Odsouzený si ponechal zákonnou lhůtu k odvolání.

Je mimo všechnu pochybnost, že výše trestu byla vyměřena se zřetelem k onomu Březinovu «proč», kterému se celé jinak korektně vedené soudní jednání úzkostlivě vyhýbalo.

Praha, léto 1977

K.H.

Závěrečná řeč Aleše Březiny při přelíčení u Obvodového vojenského soudu v Praze, dne 16. června 1977

V roce 1960 zahynul při automobilové nehodě francouzský spisovatel Albert Camus, dvacet let před svou smrtí napsal povídku Cizinec, která byla zfilmována pokrokovým italským režisérem L. Viscontim. Tato povídka přehodnotila vžité právní normy, přinesla nový pohled na skutečnost světa, kdy jedinec je souzen podle toho, jak zapadá do systému určitých konvencí, popřípadě právních norem. Tragédie celého příběhu spočívá v tom, že si nikdo nepoloží otázku, zda normy jsou správné.

Tuto otázku je zapotřebí vyslovit. Vyslovit ji tak, aby celé tazání bylo existenciálně ručeno. Takovéto ptaní má pak teprve smysl. Jeho síla vychází z poznání pravdy. Tato pravda se musí nutně střetávat s tím, co je bráno za normální. Jde o střetnutí nové skutečnosti se status quo. Tato nová skutečnost zahrnuje nejen pravdu, ale i lásku. Má být nadějí pro všechny potlačené, ale nesmí potlačovat. O tom, že nutně musí dojít ke střetnutí, svědčí historická zkušenost. V roce 1968 byl zastřelen M. L. King. V roce 1948 N. Gándhi. L. N. Tolstoj byl vyobcován z pravoslavné církve. John Knox musil v 17. století opustit Anglii. Petr Chelčický a Jednota bratrská byli pronásledováni. Beze sporu největší postava dějin Ježíš Kristus byl ukřižován kolem roku 29 n. l. A několik století před ním musel Sokrates vypít bo-lehlav. Nejde zde o postavy rozpolcené, ale po-

stavy, které se pokoušejí o jediné skutečně možnou jednotnost osobnosti. Jejich slovo nabývá významu, protože je existenciálně ručeno. Bohužel, v naší společnosti není tato cesta tolerována, o čemž svědčí to, že jsem přiveden jako zločinec do této místnosti. Přesto nevidím svůj zápas beznadějně.

V roce 1976 vyšel zákon 120 uzákonující mimo jiné svobodu svědomí, náboženskou svobodu a právo na vzdělání.

Bohužel, tato práva nejsou vždy dodržována. Např. zde ve vazbě mi nebyly povoleny učebnice jazyků, ačkoliv jsem o to žádal. Důvod mi nebyl sdělen. Ideologická literatura mi nebyla rovněž povolena. Zdůvodnění: «Vazba není modlitebna». Ačkoliv čl. 19 Vnitřního pořádku věznic říká: «Obviněný smí mít u sebe na cele psací potřeby, noviny, časopisy, knihy, právní předpisy, fotografie rodinných příslušníků a další věci osobní potřeby, které mu byly zaslány v balíčku, které si nakoupil, nebo které měl u sebe při přijetí do věznic, pokud množství nebo povaha těchto věcí nenarušuje pořádek na cele. Po třech týdnech vazby jsem byl proti své vůli ostříhán a oholen. Tato věc je nepochopitelná, a i když by se zdálo, že jde o maličkost, je to součást psychologického nátlaku, kterým vazba beze sporu je. Během vyšetřování jsem se rozhodl nevypovídat, protože nezáleží na tom, jakým způsobem jsem odmítl službu v ČSLA, kterou pokládám za nepodstatnou. Jako důležitou beru otázku: Proč jsem odmítl?

Dopis

OVS Praha 10
Sobotecká 8, 101 17 Praha 10

Věc: Odmítnutí povolávacího rozkazu

V pondělí dne 21.3.1977 mně byl osobně doručen tzv. povolávací rozkaz. Tento povolávací rozkaz odmítám. K VÚ 3633 nenastoupím a povolávací rozkaz vracím.

Zdůvodnění:

Od památného roku 1620, kdy byla naposledy rozprášena vojska Království českého, nedostavila se situace, kdy český národ se zbraní v ruce vystoupil proti jakýmkoliv vetřelcům. Tento druh obrany je mu naprosto cizí a neodpovídá jeho mentalitě. Už z této skutečnosti je zřejmé, že tzv. ČSLA neslouží k obraně jednotlivce nebo společnosti, ale naopak k manipulaci s nimi. Tato manipulace se děje dvojím způsobem. Jednak pasivně (jednotlivec je zastrašen přítomností ozbrojených sil), anebo aktivně (jednotlivec je přímo zapojen do zastrašovací akce tím, že je povolán do armády). Občan pak nejedná jako svobodný člověk, jako determinovaná bytost. Nedostatek svobody má být nahrazen zvýšenou životní úrovní, kterou tato sešněrovaná společnost má vyprodukovat.

Byl jsem mezi těmi, kteří 1.1.1977 podepsali Chartu 77. Tento dokument se staví proti potlačování lidských práv v Československu a nutí vládu ČSSR k dodržování zákonů, ke kterým se zavázala při závěrečném aktu mezinárodní konference v

Helsinkách. Československé sdělovací prostředky však místo konstruktivního dialogu zahájily hysterickou kampaň proti signatářům Charty 77. Byli jsme nazýváni zrádci a zaprodanci. Byl mi odebrán řidičský a občanský průkaz, v zaměstnání bylo o mně rozšířeno, že se vydávám za doktora. Rovněž v mém bydlišti jsem byl nepřímo označen za kriminální živel, ačkoliv žiju bezúhonným životem. V této souvislosti mně byl doručen povolávací rozkaz. Je zcela jasné, že je na mně požadováno, abych zavřel oči a neviděl křivdy, které byly spáchány na mně a na mých spoluobčanech, a stát v jednom šiku s mocnými proti slabým. A toto manipulování se nazývá povinností nejčestnější. Tvrdíte, že Charta 77 jsou pomluvy a že každý občan má právo na vzdělání. Na důkaz toho vodíte před televizní obrazovku občany, kterým se dostalo vzdělání, chcete-li vzbudit dojem, že je vzdělání pro každého. Ale mně osobně bylo znemožněno dostudovat. Před rokem jsem požádal o vystěhování. Nedostal jsem se však přes první razítko, které mi měla poskytnout vaše vojenská správa. Dostal jsem pouze odpověď, že žádost byla předána vyšším orgánům. Toto vše mne přesvědčilo, že ČSLA neslouží obraně určitého společenství, ani k obraně jedince a jeho práv, ale naopak k potlačení jeho práv. Jsem přesvědčen, že pravda je na straně bojovníků za lidská práva, kteří beze zbraně hájí důstojnost člověka. Myšlenky Charty 77 a jejich pravdivost jsou silnější než lež (např. že jsem placen ze Západu), pomluvy (např. že se vydávám za doktora), ignoranství (nezodpovědná žádost o vystěhování), podepřené kulometry a tanky. Je možné, že jedince, který se vzepře, zlomí, ale pravda, která je na straně slabých, ponížených a ukřivděných, nakonec zvítězí. Proto cítím jako povinnost nastoupit k VÚ 3633 v Teplé u Mariánských Lázní. Všechny následky, vyplývající z mého jednání, jsem ochoten nést.

S pozdravem
Míru zdar

Aleš Březina
adresa

Španělští komunisté o Československu

Solidarita španělských komunistů s «Pražským jarem», s persekvanými občany, kteří se staví proti sovětské okupaci a s hnutím Charty 77 je známá a několikrát jsme o ní psali v Listech. Proto také KS Španělska neudrhuje žádné vztahy s «normalizovanou» KSC, jejíž legitimitu neuznává.

V posledních týdnech se čelní představitelé KS Španělska znovu několikrát vrátili k problémům Československa. Generální tajemník KSS Santiago Carillo v rozhovoru ve francouzské televizi znovu odsoudil sovětskou okupaci Československa a dodal, že kdyby jednoho dne byl ve Španělsku socialistický systém a on byl šéfem vlády ve chvíli, kdy by sovětská vojska chtěla prokázat

Španělsku «bratrskou pomoc», neváhal by dát španělské armádě «rozkaz střílet na agresory». Carillo pak zdůraznil nutnost objektivní analýzy sovětského systému, který podle něho «není ani kapitalistickým státem v klasickém smyslu, ale ani ne státem proletářské demokracie» a který 60 let po Říjnové revoluci má jako hlavní charakteristické rysy «autoritarismus a nedostatek». Přesto však Carillo chová naději, že SSSR najde v budoucnu cestu k demokracii a svobodě: «Proč bychom si nemohli představit, že jednoho dne se v Sovětském svazu objeví Dubček nebo aspoň nový Chruščev, který prosadí nutné změny?».

Člen vedení KS Španělska a nejbližší Carillov spolupracovník Manuel Azcarate prohlásil na festivalu deníku KS Itálie «Unita» v Modeně, že «španělští komunisté budou ochotni žádat zrušení amerických vojenských základen ve Španělsku teprve poté, když sovětská vojska odejdou z Československa». Na dotaz, jak by charakterizoval eurokomunismus, odpověděl Azcarate: «Chceme nový socialismus, ve kterém svobody budou respektovány a ne potlačovány nebo docela zrušeny jako v mnoha zemích Východní Evropy».

Není divu, že «Tribuna» a «Tvorba» se tak rozlítily na španělské komunisty a zvláště na Santiago Carillo, kterého přirovnávají k Dubčekovi. Stín Dubčeka a «Pražského jara» roku 1968 je totiž stále straší, i v dalekém Španělsku. Carillo se k tomu vyjádřil, že na takové útoky nehodlá vůbec odpovídat, že se skutečně považuje za Dubčkova soudruha a spojence.

Husák v Lánech

Gustáv Husák coby prezident uvedl znovu do provozu zámek v Lánech, který proslul jako sídlo prvního presidenta naší republiky T. G. Masaryka. Lány mají tedy nového «tatička», ale tamní pamětníci nestačí kroutit hlavou. Na ochranu presidenta byla v Lánech umístěna vojenská posádka, zámecký park obšancovali estébáci a denně sem dojíždí příslušníci hradní stráže z Prahy. Husák z takto úzkostlivě hlídaného objektu nevytáhne ani paty. Nějak asi nevěří na svou oblibu. Nebo nesmí se volně pohybovat? I to je možné. A tak pamětníci vzpomínají, jak Masaryk chodil nebo jezdil na koni po celém okolí a dával se do rozhovoru s lidmi, vznešený a při tom docela obyčejný, stále zvědavý, jak se lidem žije a co si doopravdy myslí.

I tato izolace je symbolem toho, jak se původní Husákovy sny rozpadají. Kdysi trpěl představou, že ho časem lidé pochopí a zamilují si ho, nového génia a spasitele tohoto státu. Ale léta běží, vážení, jak říkávají v rozhlase a lidé pořád nechápou, spíše naopak. Dokonce mu teď začali říkat Kejhal. A nejhorší, že on sám už ví, že tento stát nespasí. Má co dělat, aby se vůbec udržel, musí sloužit a stále víc, protože vlezl do pasti a jak slouží, leze do ní stále dál. A možná, že se už jen v té pasti cítí bezpečný. Proto i legendární Lány proměnil v obšancovanou past a sebe v nejvyššího vězně.

Kladeňák

O čem Rudé právo nepíše

Americký generál o sovětské invazi 1968

Ve «Strategic Review» – a později i ve «Frankfurter Allgemeine Zeitung» – uveřejnil penzionovaný americký generál D.J.H. Polk zajímavé informace o invazi do Československa v noci z 20. na 21. srpna 1968 – viděné «z druhé strany». Polk byl tehdy velitelem 7. americké armády a «Central Army Group» vojsk NATO, které stály v Západním Německu proti čs. hranici.

Polk především potvrzuje, že se s možností sovětské invaze do Československa v amerických vojenských kruzích nepočítalo, a že nebyly proto činy žádné přípravy pro takovou situaci. Informace o vojenských cvičeních a soustředování vojsk pěti států Varšavské smlouvy byly sice k dispozici, však vše se interpretovalo jako sovětské zstrašování a nátlak na Československo. I v amerických kruzích se mělo za to, že «SSSR blufuje», a že si nemůže dovolit nové Maďarsko 1956. Polk výslovně uvádí, že se tu «uvažovalo stejně jako Dubček v Praze», a že provedení i doba invaze byly tu stejným překvapením.

Polk sám se dověděl o probíhající invazi ve 2 hodiny ráno 21. srpna (!) – z telefonátu z Berlína. Spolu se svým štábem «cítit se uklidněn», když slyšel o výzvě pražského rádia (zřejmě šlo o prohlášení předsednictva ÚV KSČ), aby čs. ozbrojené síly nekladly cizím vojskům odpor. Po páté hodině nařídil některé akty pohotovosti, avšak – k jeho překvapení – americké velení v Evropě na příkaz z Washingtonu hned vzápětí zakázalo, aby radarová pozorovací letadla vystartovala, aby motorizované jednotky byly uvedeny do pohotovosti, a aby se prováděly jakékoliv branné přípravy v dohledu čs. hranic. Polk sice přímo nevyslovuje, avšak dost zřetelně nepřímo naznačuje, že nejvyšší americká místa byla Moskvou předem informována o povaze a cílech invaze, a že proto neměla žádné obavy ze vzniku mezinárodního konfliktu. Vojska NATO byla uvedena do pohotovosti (nejnižšího stupně) teprve 23. srpna. Provedení invaze hodnotí Polk jako «vojenskou operaci první třídy», a má pro ni jen slova odbornického uznání.

«Paprsky smrti» v SSSR?

Sovětská vláda hlučně protestuje proti americkým přípravám k výrobě t.zv. neutronové bomby, která zabíjí, ale neničí. Také v Československu je aranžována protestní kampaň, která se má «připojit» k těm upřímným a odůvodněným protestům na Západě, které plným právem odsuzují další rozvíjení zbraní hromadného ničení. Upřímnost sovětských protestů byla ovšem učiněna značně nevěrohodnou zprávou «Švédského výzkumného ústavu národní obrany». Jeho pracovníci totiž v srpnu 1977 sdělili, že pozorovací stanice tohoto ústavu už řadu měsíců zjišťují zvláštní radioaktivitu ovzduší, která se šíří z oblasti sovětského atomového centra v Semipalatinsku, a která není radioaktivitou z pokusných výbuchů tradičních atomových bomb. Předložili

také snímky pořízené americkými satelity, které zachycují zcela neobvyklé stavební práce v Semipalatinsku, jimiž jsou zřejmě připravovány podzemní prostory pro atomové výbuchy nového a neznámého druhu.

Některé ze zjištěných jevů se podle mínění odborníků zdají naznačovat, že v SSSR probíhají na pokročilé úrovni pokusy s řízeným plutoniovým proudem, to jest s tzv. «paprsky smrti». Je proto nanejvýš nejisté, čím jsou vlastně sovětské protesty motivovány: zda zájmem na zastavení závodů ve zbrojení, v němž SSSR se svou podstatně nižší ekonomickou kapacitou může stačit jen za cenu nerozvíjení výroby pro občanskou potřebu, anebo snahou pokrytecky zastřít své vlastní «pokroky» v honbě za nukleární převahou.

K útoku Moskvy proti Santiago Carrillovi

Československá propaganda informovala obšírně o sovětském «soudu» nad knihou generálního tajemníka komunistické strany Španělska Santiaga Carrillo «Eurokomunismus a stát», která byla v Moskvě prohlášena za «revizionistickou a protisovětskou». Zamřela však, že Carrillova kniha byla krátce po svém španělském vydání přeložena již do více než 100 jazyků. Zamřela také, jak břitce na sovětskou «kritiku» reagovali španělští komunisté. Uveřejnila «souhlas s kritikou» ze satelitních zemí, kde je souhlas s každým sovětským stanoviskem předem zaručen sovětskou vojenskou přítomností, i «souhlas» nepatrných komunistických strániček žijících ze sovětské podpory, jako KS v Německu, Rakousku, Dánsku, USA, jako prosovětských sekt v Řecku, Indii a jinde, a jako Alvar Cunhal v Portugalsku.

Zamřela ovšem, že sovětský útok proti nové demokratické orientaci západních komunistických stran – protože jde o tento útok a nikoliv jen o Carrillovu knihu – s různou intenzitou, avšak zřetelně odmítly Italská komunistická strana, Komunistická strana Francie, Komunistická strana Velké Británie, Svaz komunistů Jugoslávie, Komunistická strana Japonska, Komunistická strana Belgie, «vnitřní» Komunistická strana Řecka, Švýcarská strana práce, Levicová strana komunistů Švédska a další strany. Jako «nespravedlivý a škodlivý» označil sovětský útok i Nikolae Ceaucescu, a aby svůj vztah ke Carrillovi zdůraznil, pozval jej v červenci na oficiální návštěvu do Bukurešti. Také severokorejský Kim Il Sung učinil v interview pro «Le Monde» překvapivé výroky, které nijak nepodporují sovětské stanovisko.

Československá propaganda rozšířila i částečně ústupový sovětský manévr, že prý vůbec nejde o útok na některou komunistickou stranu, nýbrž jen a výhradně o kritiku Carrillovy knihy. Neuvedla však, že ústřední výbor komunistické strany Španělska už v červnu ve svém usnesení jednomyslně konstatoval: «Útok na Santiago Carrillo je ve skutečnosti zaměřen proti komunistické straně Španělska v jejím celku, a proti principům, které určují její politiku».

Moskva vyvolává rozkol

Sovětské vedení používá v boji proti eurokomunismu i stimulování rozkolu těch stran, u nichž zmizela šance dosáhnout intrikami a sliby návrat na staré prosovětské pozice. Již v souvislosti s diferenciacním účinkem československých událostí 1968 přispěla ke vzniku druhé, tzv. «externí» strany v Řecku, k rozkolu v Izraeli a k vytvoření dvou permanentních frakcí v komunistické straně Finska. V roce 1975 zabránil pak sovětský zásah splynutí norské komunistické strany s novou levicově-socialistickou stranou, a jedna část komunistů udržela při životě malou, ale prosovětskou stranu komunistickou. Na počátku roku 1977 došlo k rozkolu ve švédské straně. Prosovětská frakce – asi 10 procent členů – vytvořila stranu novou, tzv. Dělnickou stranu komunistů. Je to ve Švédsku již pátá komunistická strana, protože také maoisté mají dvě konkurující strany, a mimo ně existuje i strana trockistická. Nová strana manifestovala svou orientaci oficiální návštěvou svého místopředsedy v Husákově Praze, a uspořádáním oslavy «na počest 9. výročí potlačení kontrarevoluce v Československu».

Na počátku července 1977 ohlásili prosovětští členové komunistické strany Velké Británie založení «Nové britské komunistické strany». Připravují vydávání nového týdeníku, který by čelil «Mornig Star» a «hlásal pravdu o SSSR».

Není pochyb o tom, že také útok proti Santiago Carrillovi měl ústít do pokud možno okamžitého rozkolu španělské strany. Moskva v tom už jednou – v roce 1974 – utrpěla porážku, když došlo k fiasku s rozbíječským pokusem generála Listera, avšak sovětský velvyslanec v Madridu Bogomolov a zejména jeho kulturní atašé a jiní východoevropští diplomaté vyvíjeli letos znovu horečnou aktivitu, aby shromáždili a k akci přiměli prosovětské živly ve straně. Tak jako kdysi v Československu na podzim 1968 stala se i ve Španělsku základem těchto rejdů «Společnost sovětsko-španělského přátelství». Bylo počítáno i s Dolores Ibarruri, a mezi sovětskými podněcovateli rozkolu panovalo pak velké rozhořčení, když se «Pasionaria» postavila za Carrillo.

Sovětský konflikt s japonskými komunisty

V květnu 1977 se obrátilo vedení japonské komunistické strany na vedení KS SSSR otevřeným dopisem, v němž konstatovalo, že sovětská vláda pokračuje ve velmocenské politice J. V. Stalina, když nadále odmítá vrátit Japonsku Kurilské ostrovy. Stalin si vynutil anexi těchto ostrovů v Jaltě 1945 jako jednu z podmínek pro vstup Sovětského svazu do války proti Japonsku. Později byly ostrovy prohlášeny sovětským teritoriem, ačkoliv vždy patřily Japonsku. Tento fakt zůstává překážkou plné normalizace sovětsko-japonských vztahů. Japonští komunisté vyjádřili svým dopisem celonárodní zájem, který – jak sami přiznali – dříve z falešné lojality k SSSR pomijeli.

Moskva odpověděla v červnu oficiální komentářem v «Pravdě», jehož titul «Proti zájmům míru a dobrého sousedství» ukazuje tón hrubého útoku protu komunistické straně Japonska. Poukaz na mezinárodní právo a spravedlnost byl odmítnut s tím, že prý tyto pojmy mají «třídní charak-

ter», a že «vrácení území, které je nyní součástí socialistického státu státu buržoasnímu» by «poškodilo internacionální zájem socialismu»! Vedení japonské strany pak konstatovalo, že «SSSR pokračuje ve Stalinových chybách», a poměr k Moskvě poklesl pod bod mrazu.

Národní orientace KS Japonska však přispěla k významnému pokroku při sjednocování sil levice. Komunistická a socialistická strana Japonska uzavřely dohodu o společném předvolebním postupu i o nezbytných demokratických reformách v zemi.

Solidarita švédských spisovatelů s Pavlem Kohoutem

Vedle tzv. «Světového shromáždění budovatelů míru», které se s velkou pompou konalo v květnu ve Varšavě, měla být hlavním nábojem sovětské a prosovětské propagandy před bělehradskou «kontrolní» evropskou konferencí mezinárodní spisovatelů v červnu v Sofii. Významné podpisy pod svoláním dávaly naději, že to bude náboj vydatný. Z Československa byla samozřejmě vybrána delegace «kozáků», protože jiní spisovatelé již dávno nemají přístup do mezinárodních kruhů svých kolegů. Pavel Kohout se však obrátil otevřeným dopisem k Petru Weissovi, a žádal, aby mu účast na konferenci byla umožněna. Weiss okamžitě odpověděl, že tuto účast pokládá za «absolutně nutnou», a že učiní vše pro její uskutečnění. Svaz bulharských spisovatelů však jeho intervenci odmítl s tím, že by to bylo «vměšování do československých záležitostí», a že jde o «privátní problém, který s cílem konference nemá nic společného»!

A tak 3. června uveřejnili švédští spisovatele Peter Weiss, E. Ekström, P. O. Enqvist a Per Wästberg – ostatní pozvaní již dříve pozvání odmítli – otevřený dopis, v němž oznámili, že se konference v Sofii nezúčastní, protože «možnost otevřené diskuse byla předem omezena odmítnutím účasti Pavla Kohouta». «Pokládáme za absurdní», psali dále, «abychom se my, švédští spisovatelé, kteří jsme kritičtí vůči naší vlastní společnosti, zúčastnili na jednání o spolupráci v duchu Helsinské deklarace, při níž se odmítá účast našich kritických kolegů ze socialistických zemí». Spisovatelská konference se za těchto okolností stala fiaskem, a propaganda v zemích sovětského bloku musela upustit od připraveného ohňostroje.

Z. H.

Jan Tříska v exilu

Známý český herec Jan Tříska, člen činohry Národního divadla a do r. 1972 Divadla Za Branou a jeho žena Karla Chadimová, rovněž herečka se nevrátili koncem srpna – společně se svými dětmi – z turistického zájezdu na Kypr. Jan Tříska prohlásil v rozhovoru s dopisovatelkou The Times v Aténách 27. srpna, že nemůže žít v zemi, kde je zakázáno navštěvovat přítele. Myslel tím svého pražského souseda, spisovatele Václava Havla, jehož dům je hlídán tajnými policisty a celkovou atmosférou v nynějším Československu. Jan Tříska se chce usadit se svou ženou a oběma dětmi v Kanadě.

Svobodu politickým vězňům!

V rámci tvrdých represí proti občanům, kteří svými podpisy Charty 77 vyjádřili svou vůli zasazovat se za dodržování uzákoněných lidských práv v naší zemi, bylo několik našich spoluobčanů zbaveno svobody a jsou dodnes ve vězení.

Novinář Jiří Lederer, signatář Charty 77, byl zatčen 13.1.1977 a obviněn z podvracení republiky, kterého se měl údajně dopustit tím, že odesílal texty českých autorů-spisovatelů, doma zakázaných, tam, kde zakázání nejsou a snažil se tak napravovat škody, které jsou na české kultuře páčány diskriminací mnoha dobrých autorů.

Divadelní režisér Ota Ornest, zatčený 12.1.1977, je obviněn rovněž z podvracení republiky, protože Ledererovi odesílání těchto textů údajně zprostředkovával.

Jaderný fyzik Vladimír Laštůvka je ve vězení od 20.1.1977 a zemědělský inženýr Luboš Macháček od 25.1.1977; oba jsou obviněni z podvracení republiky za to, že doma vlastnili zahraniční časopisy a díla českých autorů, vycházející v cizině.

Bohoslovec Aleš Březina, signatář Charty 77, byl uvězněn a odsouzen ke dvěma a půl letům vězení za to, že pro své přesvědčení odmítl nastoupit vojenskou službu.

Od 9.7.1977 je ve vyšetřovací vazbě signatář Charty 77 Jan Princ, obviněný z výtržnictví, kterého se měl dopustit tím, že se v jeho bytě sešli členové persekovaných hudebních skupin a jejich příznivci.

Signatáři Charty 77, spisovatelé Václav Havel a František Pavlíček byli sice z vyšetřovací vazby propuštěni, ale čekají na soud spolu s J. Lederelem a O. Ornestem pro podobná obvinění.

Jiří Lederer je přitom od roku 1970 ve vězení již potřetí a Ota Ornest je vážně nemocen a nelze vyloučit, že v těžkých podmínkách vazby podlehne psychickému nátlaku.

Všichni tito občané jsou trestně stíháni pouze za své přesvědčení a proto, že jednali v souladu s ním. Ani jediný z nich, kdyby byly v naší zemi skutečně dodržovány uzákoněné pakty o lidských právech, by nemohl být trestně stíhán nebo souzen; tito lidé neporušovali zákony, ale zasazovali se naopak o jejich dodržování a snažili se čelit důsledkům mocenské svévole. Zato musí trpět ve vězení a některým z nich hrozí vysoké několikleté tresty.

Domníváme se, že nikdo, kdo stojí na straně pravdy, občanských svobod a humanity, by neměl být k osudu dnešních politických vězňů lhostejný a neměl by k tomu mlčet. Tím, že jsou ponižováni jménem společnosti a tedy i jménem našim, jsme ve skutečnosti ponižováni my všichni.

Chceme-li, aby neoprávněně věznění občané byli propuštěni a bylo zamezeno dalšímu bezpráví, máme jedinou možnost: vystupovat znovu a znovu na jejich obranu a žádat příslušné instituce o nápravu a nepolevovat v tomto zápase. Půjdem-li touto cestou, pomůžeme tím nejen postiženým jednotlivcům a jejich rodinám, ale přispějeme tím zároveň k tomu, abychom my sami žili svobodněji a důstojněji.

Praha, srpen, 1977

Karel Bartošek, Rudolf Battěk, Jan Bednář, Jiří Bednář, Otká Bednářová, Jitka Bidlasová, Antonie Bořová, Ivan Dejmal, Čestmír Franěk, Karel Freund, Zina Freundová, Jiří Fryc, Milan Hlavsa, Jan Hofman, Tomáš Hrabě, Jiřina Hrábková, Jana Hyblerová, Svatopluk Karásek, Jan Kindl, Alexandr Komaško, Michal Konůpek, František Kriegel, Marta Kubišová, Pavel Landovský, Aleš Lederer, Eva Ledererová, Květa Marková, Jan Moravec, Pavel Muraško, Dana Němcová, Markéta Němcová, Ondřej Němec, Jiří Olt, Ludvík Pacovský, Jan Pavelka, Karel Pecka, Jana Převratská, Jan Ruml, Jiří Ruml, Jan Schneider, Karel Soukup, Josef Stehlík, Xenie Svobodová, Anna Šabatová ml., Anna Šabatová st., Vladimír Šnajder, Miluše Števíčková, Zdislav Šulc, Olga Šulcová, Petruška Šustrová, Jan Tesař, Jan Thoma, Julius Tomin, Tomáš Toulec, Petr Uhl, Zdeněk Urbánek, Jan Vít, František Vodslon, Vladimír Voják, Josef Vohryzek, Milan Vopálka, Věra Vránová, Tomáš Vrba, Pavel Zajíček, Vladimír Zavadil, Jiří Pallas, Jana Hlavsová, Jaroslav Kukal, Jaroslav Suk, Otto Černý.

Tragedie Slánských na francouzské scéně

Jedním z nejúspěšnějších představení letošního mezinárodního divadelního festivalu ve francouzském Avignonu byla inscenace hry spisovatele Bernadra Cuau «Nad'a». Přivádí na scénu tragédii rodiny Slánských a hrůzu politických pocesů v Československu velmi originálním způsobem. Autor si zvolil za východisko celkem neznámou epizodu ze života bývalého generálního tajemníka KSČ Rudolfa Slánského a jeho ženy Josefy z roku 1943, kdy oba manželé žili jako emigranti v Moskvě. Jednoho dne byla ukradena v moskevském parku neznámou osobou jejich dcera Nad'a, kterou již nikdy nenašli. Šlo o čin zločince, šílence nebo o pokus politického vydírání? To zůstalo dodnes tajemstvím.

Mezitím je otec Nadi odsouzen ve své zemi jako zločinec a nepřítel k trestu smrti a popraven, matka žije s dalším synem ve vyhnanství a vede dlouhý boj o rehabilitaci svého muže a ostatních obětí stalinského teroru. Když toho dosáhne, zvrátí vývoj sovětské tanky. Slánský je znovu označován za nepřítele, jeho manželka a syn jsou znovu vyloučeni ze společnosti. A tu se po 30 letech objevuje žena, která tvrdí, že je Nad'a. Je posedlá přáním poznat celou pravdu o svých rodičích a o příčině tragédie celé rodiny. Ve sledu scén, vzpomínek, halucinací, setkání je vyvolána celá atmosféra doby, kdy člověk je vražděn těmi, se kterými pracoval a které považoval za své soudruhy. V režii Jean Claude Falla mělo představení «Nadi» ohromný ohlas u převážně mladého publika a ve francouzském tisku.

Policejní persekuce vědeckých diskusí

V Československu bylo dosud možné se setkat na mnohých odborných fórech a diskutovat o nejrůznějších odborných otázkách. Tato setkání byla zásadně otevřená, účastnit se mohli i nečlenové vědeckých spolků a organizací. Scházeli se zde lidé různých profesí a to nejen odborníci, ale i zájemci z řad manuálně pracujících. K akcím, které budily největší pozornost, patřily přednášky týkající se psychologie.

V poslední době sice podobných příležitostí ubývalo, ovšem dělo se tak spíše působením samých pořadatelů, jimiž jsou oficiální spolky a instituce: např. Psychologická společnost se v posledních letech jakoby řídila zásadou «čím méně činnosti, tím méně příležitosti ke kritice».

Zbývaly tedy pouze interní akce jednotlivých pracovišť, pohybující se na okraji oficiálních struktur vědeckého života. Zde se v úzkém kruhu přistupovalo k otázkám, které se oficiální vědě zdály být «příliš obecné», «filosofické» atd., totiž k otázkám, týkajícím se smyslu života každého z nás.

Nyní se však zdá, že i tato setkání jsou ohrožena.

Svědčí o tom událost, k níž došlo 15.3. t.r., kdy se měl konat psychologický seminář v psychiatrické ambulanci Obvodního ústavu nár. zdraví v Praze 2. Tématem měla být přednáška psychologa dr. Petra Rezka «Proměny intersubjektivní», která měla navazovat na předchozí 3 přednášky s různými tématy (psychologie umění, lidské krize a cesty, fenomenologie dětství). Přednáška se však nekonala. Krátce po zahájení semináře vtrhla do místnosti Státní bezpečnost. Přednáška byla nejprve přerušena a přítomných asi 40 lidí bylo podrobena kontrole občanských průkazů. Poté byl seminář prohlášen za rozpuštěný «na vyšší rozkaz». Důvod nebyl udán, většina z neuniformovaných policistů odmítla předložit služební průkaz, nebyl ani předložen žádný doklad opravňující počínání policie. Z přítomných byli okamžitě zadrženi např. filosof dr. Ladislav Hejdánek a jeho dcera Petra Hejdánková, filosofové dr. Julius Tomin, dr. K. Janát a Marcela Slavičková, kteří byli odvezeni asi šesti policejními vozy osazenými uniformovanými policisty. Psycholožka Helena Klabanová, pracující ve jmenovaném zdravotnickém zařízení, která měla zajišťovat organizační záležitosti spojené s pořádáním semináře, byla zadržena a vyslýchána do půl druhé ráno 16.3. Při výslechu na ni byl vykonáván nejen psychický, ale i fyzický nátlak. Vyšetřovatelé jí odmítli poskytnout potravu a dokonce i vodu. Propustili ji bez peněz s tím, aby šla v noci do bydliště vzdáleného 7 km pěšky. K fyzickému nátlaku patří i nedostatek spánku. Při výslechu byl přítomen sovětský občan. Přítomnost sovětského občana zaregistrovala při výslechu i Petra Hejdánková, na níž tento hovořil rusky. Helena Klabanová byla téhož dne, tedy 16.3. v 8 hod. ráno opět předvedena ze svého pracoviště (kam se dostavila po nočním výslechu) a protiprávně zajištěna na 48 hodin. Dne 23.3. ráno byla zajištěna znovu na 48 hodin. Heleně Klabanové je 27 let a není signatářkou Charty 77.

Na 48 hodin byl rovněž zajištěn dr. Lad. Hejdánek, zadrženy, jak uvedeno, na semináři.

Od této policejní akce byli vyslýcháni mnozí z dalších účastníků přednášky, např. J. Polívka, jaderný inženýr Ivan Chvatík, Jana Pilátová a psycholog Miloš Černý. Někteří další účastníci přednášky byli kromě výslechu rovněž protizákonně zajištěni na 48 hodin, např. dr. M. Janát, dr. Petr Rezek, dr. Martin Hybler a M. Petříček. Postižení, kteří byli vyslýcháni nebo zajištěni, jsou převážně mladí lidé ve věku do 30 let.

Kromě těchto přímých zásahů byl psychologický seminář předmětem výslechů dalších osob, z nich některé byly rovněž zadrženy (někdy i z jiných, rovněž politických důvodů) a o nichž bylo známo, že se podobných seminářů aktivně účastní, např. psycholog Jiří Němec a historička umění Věra Jirousová, kteří byli zajištěni ve dnech 16. až 18.3. resp. 15. až 17.3. na 48 hodin. Celkem bylo tedy ve dnech 15. až 23.3. zajištěno na 48 hodin nejméně osm osob v souvislosti se seminářem.

Některým zajištěným vznikají policejní zvláštní obtíže na pracovišti, neboť zaměstnavatelé odmítají přijmout vysvětlení dotyčných a považují zameškané směny za absenci. Policie totiž nevydává o zajištění žádný doklad. Postiženým tím hrozí ztráta dvou dnů dovolené za každý zameškaný den, kdy byli zajištěni, a ztráta rodinných přídatků v běžném měsíci.

Zajištění na 48 hodin je podle čs. právního řádu (zákona o SNB) oprávněné jen u osob, které «výtržnostmi nebo jiným nepřístojným chováním narušují veřejný pořádek». Postižení zájemci o psychologii byli však zatýkáni na svých pracovištích nebo ve svých bytech a veřejný pořádek žádným způsobem nenarušili. Jde tedy o jasné zneužití zákona policejními orgány.

Velká většina přítomných na semináři nejsou signatáři Charty 77 a ani k ní nemají žádný přímý vztah. Kuriozní proto je, že zajištěné osoby měly uvedeno v odůvodnění zajištění (kde mělo být napsáno, jakým způsobem rušili veřejný pořádek), že jsou podezřelí z rozšiřování protistátních písemností v souvislosti s Chartou 77. Shodou okolností se přednáška konala v předvečer pohřbu profesora Jana Patočky. Policie se domnívá, že se jednalo o smuteční shromáždění k uctění památky zemřelého myslitele. Přednášející Petr Rezek se totiž vždy veřejně hlásil k Patočkově fenomenologické metodě filosofie. Pravda je, že zemřelý filosof usiloval právě o takováto setkání v užším kruhu, kde se lidé scházejí, aby se dověděli něco, co se jich bezprostředně týká, bez ohledu na oficiální výlevy institucionalizované a zkomercionalizované vědy. Ať však bude smysl uvedeného shromáždění vyložen jakkoli, zůstane skutečností, že dne 15.3.1977 a ve dnech následujících došlo k nezákonným zákrokům vůči odbornému společenství a tím k hrubému porušení čs. zákonů včetně mezinárodních paktů o lidských právech.

Praha, 1977

© Palach Press

Zdeněk Mlynář na Západě

Jak známo, přijel v polovině června t.r. Zdeněk Mlynář, bývalý tajemník a člen předsednictva ÚV KSČ se svou ženou Irenou Dubskou do Vídně poté, když byl jako signatář Charty 77 vyhozen z práce a postaven pod policejní dohled. Po svém příjezdu vystoupil na tiskové konferenci, uspořádané rakouským Výborem solidarity s Československem. Dále poskytl interview řadě předních rakouských a světových novin jako Le Monde, Corriere della Sera, Washington Post, Frankfurter Allgemeine, Neue Züricher Zeitung a předním televizním a rozhlasovým stanicím. Byl přijat rakouským kancléřem Bruno Kreiským, kterého informoval o situaci v Československu vůbec a signatářů Charty 77 zvláště. Začátkem července se zúčastnil Zd. Mlynář tiskové konference v Londýně, kterou svolal Mezinárodní výbor pro podporu Charty 77 za předsednictví anglického dramatika a herce Toma Stopparda a na které byla tisku představena «Bílá kniha o Československu». Jsou v ní shrnuty důležité dokumenty a konkrétní příklady, které ukazují, jak čs. úřady neplní závěry helsinské konference. Zdeněk Mlynář pak byl přijat zástupci všech hlavních politických stran v Anglii, labouristů, liberálů i konservativců. Výsledkem jednání byl m.j.dopis skupiny levých labouristických poslanců časopisu The Times (19.7.1977), protestující proti represím vůči signatářům Charty 77 a zvláště proti chystanému pro-

cesu s V. Havlem, F. Pavlíčkem, J. Ledererem, O. Ornestem.

Při své návštěvě v Itálii byl Zdeněk Mlynář přijat gen. tajemníkem italské socialistické strany Bettino Craxim a členem vedení KS Itálie a šéfredaktorem týdeníku KSI «Rinascita» Adalberto Minuccim, ředitelem Gramsciho Institutu Franco Ferrim, členem ÚV KSI a jeho spolupracovníky, profesorem Lucio Lombardo-Radice, členem ÚV KSI a mnoha dalšími představiteli italského politického a kulturního života. Setkal se také s generálním tajemníkem italských socialistických odborů UIL Giorgio Benvenuto, který po vyslechnutí informace o situaci signatářů Charty 77, kteří byli propuštěni z práce rozhodl, že italské odbory budou pravidelně materiálně podporovat 20 z propuštěných signatářů. Vystoupil spolu s A.J. Liehmem v hodinovém pořadu italské televize a poskytl interview řadě italských novin, z nichž uveřejňujeme rozhovor s nejrozšířenějším italským levicovým týdeníkem ESPRESSO z 30. července 1977.

Po svém návratu do Vídně byl Zdeněk Mlynář zbaven čs. úřady čs. státního občanství a předmětem nejrůznějších pokusů jej zdiskreditovat, včetně falešné zprávy čs. televize, podle které požádal katolickou akci Caritas o finanční podporu proto, že «byl zcela zapomenut». Zdeněk Mlynář nastoupil mezitím místo vědeckého pracovníka-entomologa ve vídeňském státním muzeu.

Interview pro ESPRESSO:

E: Váš odjezd z Československa je interpretován mnohými jako příznání porážky-byť dočasné-hnutí Charty 77 a jinými jako důkaz, že těžiště boje se přeneslo nyní na mezinárodní forum. Jaká z těchto interpretací je správnější?

M: Obě interpretace jsou jednostranné. Samozřejmě, že je vždy škoda, musí-li někdo odejít z řad nějakého hnutí, které ho potřebuje. Ale je to vždy otázka konkrétních možností pro činnost konkrétního člověka. Myslím, že já osobně mohu nyní více udělat v zahraničí, protože existenční podmínky i podmínky přísného policejního dozoru, jimž jsem byl posledního půl roku v Československu podroben, mi už žádnou větší aktivitu v Praze neumožňovaly. Těžiště boje za politickou demokracii v Československu zůstává samozřejmě doma – je to konečně věc každého národa, v jakém zřízení žije. Ale souhlasím s názorem, že v současných podmínkách vzrůstá i význam toho, jak se podaří začlenit československý problém na mezinárodním fóru. Dnešní poměry, totalitní politická diktatura Husákova režimu, nejsou totiž plodem vnitřního Československého vývoje. Takovým plodem bylo «pražské jaro» 1968 a jeho demokratizační program. Současnost je plodem vojenské intervence SSSR a dalších zemí Varšavské smlouvy, je plodem cizího, vnějšího násilí, plodem mezinárodních faktorů. Proto také na mezinárodním fóru je nakonec i jeden aspekt řešení této situace.

E: Jaké jsou perspektivy tohoto hnutí za občanská práva? Nebylo by správnější žádat jen dlít změny a reformy místo realizace takových svobod a práv, které žádný z dnešních režimů ve Východní Evropě nemůže poskytnout, aniž by riskoval svůj rozklad?

M: Charta 77 vlastně nežádá vůbec žádné změny a reformy režimu ve smyslu politického reformního programu: žádá jen, aby se skutečně dodržovaly právní normy Mezinárodních paktů o lidských a občanských právech, které sám dnešní Husákův režim vyhlásil za platné i v Československu. Je pravda, že kdyby režim tato práva opravdu vůči všem občanům uplatnil, vznikla by možnost velmi účinné kritické opoziční politické aktivity ve společnosti. Ale není pak na místě spíše klást otázku jinak: Proč podepisuje dnešní čs. režim na mezinárodním fóru dohody, které nechce a nemůže plnit? Charta 77 odhalila tuto licoměrnou taktiku, kdy se režim chce tvářit, že je něčím jiným, než opravdu je. Snad také proto tolik zloby a nenávislného pronásledování jejich signatářů.

E: Bývalí komunisté jsou součástí tohoto hnutí. Znamená to však, že se neodlišují svým programem od ostatních složek a že neusilují o autonomii uvnitř nebo mimo tohoto hnutí?

M: Odpověď na tuto otázku také úzce souvisí s předchozí odpovědí. Charta 77 není ani komunistickým, ani nekomunistickým (např. křesťanským apod.) politickým programem. Je to požadavek, aby pro různé názory a myšlenkové proudy byla

zajištěna svoboda projevu. Na tomto požadavku se opravdu shodují ti komunisté, kteří zůstali přesvědčeni o správnosti politiky KSČ z roku 1968, se všemi ostatními občany. Kdyby politická a občanská práva opravdu zaručena byla, začala by ovšem nesporně diskuse, začaly by spory o různé politické a světonázorové otázky a orientace i mezi stoupenčí Charty 77. Důležité však je, že ti komunisté, kteří Chartu podepsali, jsou už dnes podle mého názoru přesvědčeni o tom, že tyto diskuse a spory by musily být vedeny a řešeny podle pravidel politické demokracie. Že ničí názor by nesměl být už násilím potlačen a jeho nositel pronásledován.

E: Považujete za nemožné vznik autonomních komunistických stran nebo hnutí v těchto zemích, jež by představovaly komunistickou opozici a navazovaly na diferenciaci v celém mezinárodním kom. hnutí?

M: Ano, považuji to za nemožné, máme-li na mysli skutečné politické organizace. Jakákoli politická organizace kromě oficiálních je v těchto zemích automaticky protistátní organizací a její příslušníci budou stíháni s největší tvrdostí místních trestních zákonů. Takto organizovaná ilegální práce by byla neúčinná a vedla ke zbytečným ztrátám. Pokud jde o komunistickou – či přesněji prostě marxistickou – opozici, která působí aniž se organizuje v nelegální stranu, pak taková opozice např. v Československu již léta existuje a je i součástí občanské iniciativy v boji za lidská práva, zvané Charta 77. Jak známo, snaží se i navazovat na diferenciaci v mezinárodním komunistickém hnutí – sám jsem v tomto smyslu koncipoval v roce 1975 celou knížku.

E: Z Prahy jste se obracel vy i jiní bývalí komunisté k zapadoevropské levici a zvláště ke KSI. Jak hodnotíte pomoc těchto stran v minulosti a co od nich očekáváte nyní?

M: Pomoc těchto stran pro nás byla velmi politicky významná. Jejich celková politická orientace, známá jako orientace eurokomunismu, totiž jasně ukazovala a ukazuje, že politická orientace čs. komunistů v roce 1968 byla obdobná. Je-li však orientace KSČ z roku 1968 prohlašována už devátý rok v Praze, Moskvě i v jiných kom. stranách za «kontrarevoluční» a zároveň jsou eurokomunisticky orientované KS uznávány za «bratrské strany», jež mají právo na svrchovanost – pak vzniká viditelný rozpor. Už to samo velmi posilovalo a dodnes posiluje komunisty, vyloučené po srpnu 1968 z řad KSČ. Navíc pak některé strany – a KSI zejména – nejednou zcela konkrétně vystoupily na podporu snah těchto čs. komunistů, ať už v obecnějších otázkách, nebo v otázkách konkrétních (např. obrana svého času J. Smrkovského, pak vězněného M. Hübla, obrana názorů K. Kosíka, názorů mých apod.).

Vždy jsme samozřejmě viděli a vidíme i dnes, že často jsou možnosti otevřeného vystupování eurokomunistů ve prospěch marxistických kritiků politiky KS v sovětském bloku omezeny tím, že eurokomunisté musejí respektovat i názory a stanoviska oficiálních vedení KS tohoto bloku, s nimiž tvoří jednotné mezinárodní hnutí. Otevřená roztržka tohoto hnutí by měla rozporný význam. Za určitých okolností by se jí ovšem nedalo vyhnout – podobně jako se nemohla vyhnout roztržce se Stalinem Jugoslávie roku 1948, nechtěl-li SKJ pro-

stě kapitulovat před stalinismem. Tato historická zkušenost také ukazuje, že roztržka podobného druhu nikterak nevede k tomu, že by vítězila zdánlivě silnější, početnější a mocnější strana. Dokud však je možné podobné roztržce předejít, je zřejmě na prospěch snahám demokraticky orientovaných komunistů v zemích sovětského bloku, aby eurokomunisté nebyli z oficiálního komunistického hnutí «exkomunikováni»; ve jménu toho jsou pak nezbytné i dosti značné kompromisy.

I při tom všem je však snad možné, aby některé konkrétní formy podpory a solidarity s marxisty, kteří v zemích sovětského bloku usilují o demokratizaci přežilých a socialismus diskreditujících diktatur, byly se strany eurokomunistů někdy výraznější. Jde tu např. o vydávání politických dokumentů a textů, o odvahu navázat přímé kontakty apod. Proč by např. nebylo možné, aby si některý vůdčí funkcionář KSI zcela oficiálně vymohl možnost navštívit a hovořit o politických problémech s A. Dubčekem?

E: Jaký vliv má eurokomunismus uvnitř zemí východní Evropy? Jsou nějaké rozdíly v hodnocení tohoto jevu ve vedoucích skupinách vládnoucích komunistických stran, jak se např. projeví v rozdílném hodnocení Živkova a Kádára?

M: Tato otázka je, myslím, zčásti již zodpovězena v souvislosti s otázkou předchozí. Celkem lze říci, že přímý vliv eurokomunismu je tím silnější, čím podobnější jsou podmínky v některých zemích bloku Varšavské smlouvy s podmínkami západoevropských států. Myslím tu podobnost historického vývoje, sociálních struktur, civilizačně-kulturních tradic atd. Právě v tomto směru je pochopitelně vliv eurokomunismu v ČSSR velmi silný. Snad právě proto bylo zřejmě rozhodnuto, aby právě zástupce oficiálního vedení KSČ V. Bilak zahájil nyní otevřený útok proti eurokomunistům. Je to rozhodnutí nešťastné, neboť sotva lze najít více diskreditovanou postavu pro takové tažení. Bez ohledu na tuto trapnou okolnost se mi však nyní zdá, že útočný, zamítavý postoj k eurokomunistickému myšlenkovému proudu se asi stane «blokovým» postojem mnohem výrazněji než dosud a skutečné rozdíly v hodnocení tohoto jevu ve vedoucích skupinách KS sovětského bloku se pro veřejnost zcela ztratí. Nedovedu si totiž vysvětlit, že by Bilakovo tažení proti eurokomunistům nebylo schváleno někým v Moskvě; kdokoli jiný by mohl být podezírán i ze samostatného postupu, ale V. Bilak rozhodně ne.

E: Polský filosof Kolakowski soudí, že období «revizionismu» a možnosti opozice uvnitř komunistických stran skončily ve východní Evropě sovětskou intervencí v Československu r. 1968. Sdílette tento názor?

M: Souhlasím s tím, že ta etapa, kterou jsme doposud znali jako etapu «revizionistických» snah o reformy uvnitř vládnoucích stran jednotlivých států Varšavské smlouvy je zřejmě za námi. Myslím však, že to sotva znamená, že by do budoucna vůbec už nevznikaly uvnitř mocenských struktur samých (tedy i uvnitř KS) reformní snahy. Je však pravděpodobné, že povaha těchto snah bude spíše jiná, pragmaticko-technokratická, zatímco demokraticko-humanistická orientace se výrazně spojuje převážně (v některých zemích momentálně jenom) s hnutím zdola, mimo mo-

censké struktury. Je to projev toho, že skutečné rozpory nejsou řešeny tak dlouho, že jejich postupné reformní řešení je stále těžší a moment nátlaku zdola vzrůstá.

E: Sovětský dissident Roy Medvědév kritisoval akci amerického presidenta Cartera na obranu občanských práv. Otevřené vystupování v této věci prý disidentům spíše škodí. Jak se to jeví Vám a ostatním signatářům Charty 77? Jaké jsou podle Vašeho názoru meze tlaku veřejného mínění na východoevropské režimy?

M: Vyjádřil jsem v poslední době již v několika interview svůj názor na tuto otázku a nechci se opakovat. Z hlediska momentálního je zřejmě pravda, že nejenom v SSSR, ale i u nás a v Polsku došlo k zostření represí vůči kritikům režimu z pozice lidských práv proto, že J. Carter učinil z této otázky jednu z kardinálních otázek své politiky. To však ještě neznamená, že pro perspektivu boje za rozvoj občanských práv nejen v sovětském bloku, ale i na Západě a v rozvojových zemích je to negativní. Pravdou bude asi spíše opak. Tlak západního veřejného mínění na východoevropské režimy vůbec mívá takové rozporné důsledky. Ale celkově je jisté, že jeho role je pozitivní a nejhroší by bylo mlčení okolního světa k vývoji «vnitřních záležitostí» totalitních politických diktatur jakéhokoli sociálního typu.

E: Co může dát dle Vašeho názoru československá zkušenost z roku 1968 současné evropské levici a jak by měla tato levice těchto zkušeností využít?

M: Jsem tak málo zatím informován o konkrétnějších problémech západoevropské levice, že bych nerad jakkoli poučoval. Myslím však, že by bylo na místě více a konkrétněji, nejenom z hlediska aktuálních a momentálních žurnalistických zájmů, studovat vývoj v Československu jak v letech 1945-1948, tak v následujícím dvacetiletí a nakonec v současnosti. V čs. vývoji je totiž mimo jiné také pohřbeno mnoho nadějí, jež jsou i nadějemi západoevropské levice – a to nejenom v srpnu 1968, ale už po únoru 1948. V roli popravčího těchto nadějí pak vystupovaly nejenom síly cizí, zahraniční, ale také domácí. Objektivní studium zkušeností této země, která se v době, kdy tam socialistické přeměny KSČ začala realizovat, nelišila podstatně od tehdejších mnoha západoevropských zemí, by bylo zcela nenahraditelným poučením nejen pro komunisty, ale pro levici vůbec. Znovu však zdůrazňuji, že jde o seriózní a objektivní studium, ne o konjunkturální politické kampaně. Pro takové studium by stálo za to vytvořit v zájmu celé západoevropské levice (a snad jejím společným přičiněním) i věcné předpoklady pracovní a publikační, sjednotit toto úsilí a co nejracionálněji využít možností, které k tomu jsou jak v zahraničí, tak v opozičním hnutí dnešního Československa.

E: Po italském vydání Vaší knížky «Praga questione aperta» jste nedávno prohlásil, že mnohé téze této knihy musíte dnes přehodnotit. Které to jsou?

M: Tato knížka byla pokusem zpracovat některé otázky politického programu i politické praxe KSČ v roce 1968 tak, aby na tomto základě mohly v rámci komunistického hnutí samého ty síly, jež s vojenskou intervencí nesouhlasí, konkrétně politicky usilovat o nápravu, o překonání sektářského, extremistického, mstivého počínání tzv. «nor-

malizační politiky» v ČSSR. Tomuto účelu bylo velmi mnoho při psaní knížky podřízeno. Doufal jsem tehdy, že čs. otázka přece jen zaujme větší pozornost při přípravě a jednání konference evropských komunistických stran, že zejména eurokomunisté pochopí, že bojem za objektivní pohled na rok 1968 bojují uvnitř komunistického hnutí sami za sebe. Výsledkem byl nakonec známý závěrečný dokument berlínské konference – a čas ukáže, jak dalece je tento výsledek zárukou tvůrčího vývoje v evropském komunistickém hnutí. Bojím se, že za jistých okolností velikou zárukou není.

Pokud jde o mou knížku, je tedy nutno vidět, že zejména teze, hlásané tam v naději na uvedený vývoj, neobstály a je třeba je přehodnotit. Zároveň také některé otázky, vědomě potlačené do pozadí nebo vůbec zamlčené, je nutno výrazněji formulovat a vyslovit, což zase už povede k některým závěrům, jež v této knížce obsaženy nejsou.

VÍKEND NA DĚČÍNSKU

Stručný záznam o události, která se sběhla 9. července v soukromém domě Jana a Květy Princových v Rychnově, č.p. 138, okres Děčín:

Několik desítek přátel zajelo k Princovým, aby u nich společně strávili příjemný víkend. Přítomen byl i kanadský občan Paul Wilson. Wilson žil a pracoval v Československu deset let, oženil se s československou občankou a pět let před událostí, o níž podáváme zprávu, byl členem skupiny The Plastic People. Do 15. července 1977 měl povinnost opustit Československo, neboť k tomuto datu mu úřady náhle odebraly povolení k pobytu.

V době, kdy Paul Wilson působil ve skupině The Plastic People, měla skupina na repertoáru převážně skladby amerických autorů. Na večírku u Princů bylo i několik dalších hudebníků, a ti si s Wilsonem některé z těchto skladeb zahráli. Improvizovaný koncert sotva někoho mohl rušit. Muzicírovalo se v místnosti zvukově dobře izolované, okna byla zavřena. V blízkosti domu Princových nestojí žádný obytný objekt, jehož obyvatelé by si snad mohli stěžovat na hluk.

V prvním poschodí domu byly uloženy ke spánku malé děti. Mezi desátou a jedenáctou hodinou večerní se starostliví rodiče sešli podívat, zda děti klidně spí. Nic je nezbudilo.

Z okna přitom náhodou zahlédli, že se kolem domku a zaparkovaných aut pohybují nějaké osoby, které si svítí silnými bateriovými svítilnami. Pak náhle spatřili záblesky na blízké křižovatce a zaslechli dva výbuchy, jakoby rány z dělobuchů.

Neuplynulo ani dvacet minut, objevili se příslušníci VB a vynutili si vstup do domu Princových. Vyzvali všechny hosty, aby si připravili občanské průkazy a sestoupili do přízemí. S policejním psem prohledali celý dům, aby se ujistili, že všichni jejich příkazu uposlechlí a že se před nimi nikdo neskrývá.

Hosté pak byli uniformovanými příslušníky VB po jednom povolávání do sálu v přízemí. Vyslyšající si zaznamenávali jejich jména, adresy, zaměstnavatele. Akce trvala asi hodinu. Mezitím byl dům obklíčen policejními vozy, nikdo nesměl ven ani dovnitř.

Důvod policejního zásahu? Prý byl rušen noční klid.

Po skončení kontrolních formalit, při nichž proti nikomu z přítomných hostů nebyly vzneseny žádné vážnější pohnutky, které by k zásahu opravňovaly, vyvolali příslušníci devět jmen: Milan Hlavsa, Svatopluk Karásek, Jiří Němec, Jan Princ, Jana Převraská, Miloslav Skalický, František Stárek, Miluše Šťovichová a Paul Wilson. Všech devět bylo posazeno do policejních vozů a byli odvezeni na děčínský okrsek VB. Osobní potřeby si s sebou vzít nesměli, prý se asi za hodinu vrátí.

Ostatní byli vyzváni, aby dům neprodleně opustili a rozešli se. Matkám s dětmi byla povolena výjimka. Byla už hodina po půlnoci, venku lilo, z nádraží, vzdáleného asi sedm kilometrů, nebylo už nikam spojení. Příkazu bylo tedy těžko vyhovět.

Dvě hodiny poté se do domu vrátila policejní hlídka s Janem Princem. S nikým v domě nesměl hovořit, ale přece jen se mu podařilo přátelům útržkovitě sdělit, že zadržení jsou v Děčíně zavíráni do cel. Pak s ním opět odjeli.

Příslušníci VB se ovšem pohoršovali, když zjistili, že jejich příkazu k rozchodu nebylo uposlechnuto. Postižení hosté namítali, že jsou v soukromém domě na soukromé návštěvě, že se nejedná o nijaké shromáždění, které by snad policie měla důvod rozehnat. Uváděli i praktické důvody, proč je pokyn neproveditelný. Policie se s tím nakonec smířila.

Do Děčína s sebou dodatečně sebrali ještě i Petra Prokše. Na okrsku VB mu sejmuli otisky prstů a nad ránem, kolem půl čtvrté, ho vyhodili před vrata.

Nové překvapení čekalo účastníky pokaženého víkendu ráno, když sešli ke svým zaparkovaným autům. Na sedmi vozidlech a na motocyklu prořezali « neznámí pachatelé » – zatímco probíhala policejní akce – jedenáct pneumatik, ulámali zpětná zrcátka a stěrače a způsobili na autech další škody.

A co se dělo v noci s hosty, kteří byli odvezeni na okrsek děčínské VB? Nejprve byli vyzváni, aby uložili své věci do sáčků, a poté byli odvedeni do sklepních cel pro zadržené provinilce. Jeden ze zadržených odmítl vyhovět pokynům příslušníků VB, dokud mu nepředloží příkaz k předběžnému zadržení. Vyhrožování obuškem na něj neplatilo, a tak ho nechali do dvou hodin v noci sedět na lavičce. Nakonec před ním příkaz k zadržení sepsali a bez rozpaků do něj uvedli, že k němu dal souhlas prokurátor. Jako důvod zadržení uvedli porušování veřejného pořádku, výtržnictví a obavu, že by zadržený jinak mohl ve své trestné činnosti pokračovat.

Zadržené ženy nedostaly na celu matraci, ale pouze jednu přikrývku. Probděly noc na holé pryčně. Paula Wilsona odvezli příslušníci děčínské VB ještě v průběhu noci na okraj Prahy, kde ho bez jakéhokoliv vysvětlení prostě vysadili z vozu.

Všichni ostatní byli druhý den dopoledne a

zčásti i odpoledne vyslyšáni příslušníky VB, výslech však řídili pracovníci StB. Prý se jedná o svědecké výpovědi. Vyslyšání nejprve vyjádřili podiv nad rozporem, že byli zadrženi jako podezřelí z trestného činu a že teď mají vypovídat jako svědci, svědeckou výpověď však neodmítli. Pouze jeden z nich odmítl vypovídat, když se ho příslušník teplické StB pokusil vyslyšet v souvislosti s Chartou 77.

Stravu za tu dobu dostali zadrženi dvakrát, ovšem teprve po naléhavých protestech a urgencích. Mezi pátou a šestou hodinou večerní byli konečně propuštěni. Jana Prince si VB ale podržela nadále ve vazbě. Ještě v září z ní nebyl propuštěn*.

V pondělí 11. července provedly orgány VB za přítomnosti zajištěného Jana Prince domovní prohlídku v jeho domku na Rychnově, aniž našly cokoli, co by snad měly a mohly zabavit.

Taková je zatím bilance víkendu u Princů. Podle děčínské VB byl hudební produkcí po desáté hodině večer a zejména pak výbuchem třaskaviny porušen veřejný pořádek. Kdopak to ale asi byl, kdo explozi způsobil a vandalsky poškodil i vozidla u domu, obklíčeného početnou policejní úderkou? Nejlépe to pravděpodobně ví sama děčínská VB.

Děčín, září, 1977

P V

* Jan Princ byl odsouzen pro « výtržnost » na tři měsíce vězení nepodmíněně.

Poznámka k CHARTĚ

IVAN SVITÁK

Alan Silitoe jednou přesně vystihl, že jakmile se člověk dá do boje, nebezpečí přestane existovat, protože buď člověk padne nebo bojuje dál. Jinak řečeno, co nás činí svobodnými, je právě paradoxní vědomí, že jsme ochotni prohrát, čili že přijímáme riziko sázky s plným vědomím důsledků a chápeme prohru jako součást možností hry. Alternativa prohry není nikdy lákavá, ale my Češi rádi hrajeme při zdi a proto nás prohry překvapují, podobně jako riskujícího překvapí výhra. Jakmile však člověk, skupina nebo národ překročí mez vlastního strachu, pak je podivuhodně nezranitelný i před tak mocnými mechanismy útlaku jako jsou byrokratické diktatury, tyto zlověstné vynálezy k manipulaci spotřeby moderních mas industriálních společností. Člověk, skupina nebo národ přijímá sám riziko sázky vždycky neochotně a je spíše historií vržen do událostí, které si na něm vynutí odvahu k jednání, ne snad proto, že by jedinec (skupina, hnutí, třída, instituce či národ) předem odvážný byl, ale proto, že v krajní situaci nemůže jinak než riskovat kriminál. Konec konců, zásadní volba je jen mezi lidskou integritou – čili svobodou – a vším ostatním. Nevím proč lidé (skupiny, národy, třídy, instituce či hnutí) jsou ochotni v krajní situaci postavit svou integritu či lidská práva v zoufalou sázku, ale je faktem, že lidé tak činili a činí, což je zdroj naděje i v beznadějně prohře. Jako každá matka je ochotna

nasadit vlastní život k záchraně dítěte – aniž čte Kanta nebo desatero – tak právě v nebezpečí převládá jakási elementarita zdravého rozumu a lidského svědomí, jež je snad nezničitelným jádrem našeho biologického druhu. Zrajeme porážkami.

Každý intelektuál a každý občan v byrokratické diktatuře ví, že může přežít jen díky umělé či předstírané schizofrenii, čili rozštěpením svého vědomí na onu oblast, jež je zaměřena na veřejnost a musí tedy respektovat cenzuru, a na onu oblast, v níž se jedinec projevuje bez censury vnitřní či vnější, čili riskuje pravdu. Jakmile se však intelektuál nebo občan zbaví ohledu na cenzuru či represii, pak rychle pochopí, že vlastně nejde o literaturu nebo soukromý zájem, ale o nejpodstatnější otázky základů státní politiky a národní existence. Když se tedy všechno prošťurovalo a jen pravda zbývá, abychom to řekli s klasikem Vaculíkem, pak je intelektuál nebo občan přímo katapultován do politiky, protože ho právě nepříznivá situace radikalizuje. Výchovná hodnota facek je nezapomenutelná, bez ohledu na fackujícího a fackovaného. Logický růst kritičnosti a rebelantství, radikalizace hledisek a disidentský posun zájmů od kultury k politice, tyto myšlenkové tendence šedesátých let byly zasednuty olověnými intelektuálními bratřskými pomocníky, jen aby vyrašily během necelého desetiletí znovu – v mezinárodním, evropském, ne už jen národním kontextu. V této zlomyslně dialektické perspektivě se tedy nejeví čs. pokus o demokratizaci jako náhodná epizoda malého národa, ale jako výsledek radikalizace evropského vědomí a české inteligence, jako organická krize struktury, jež se sovětskou okupací jen prohloubila a stala se chronickou. Inteligence, která ví, že «co bylo jednou myšleno, nelze vzít zpět» (F. Dürrenmatt) a *národ, který se prokrachoval k pravdě, má před sebou jen vzestup*.

Berkeley, California, léto 1977

Velezrádná nedělní příloha

Den 20. srpna není jen výročím vpádu do Československa. Téhož dne, ovšem v roce 1940, byl v mexickém Coyoacánu zavražděn Lev Trockij. Dvoustránkový časopisecký článek, o kterém tu bude řeč, je věnován Trockému a trockismu, a je tedy jen logické, že vyšel 19. srpna.

Co se v něm říká?

«Trockého zavraždil agent Sovětského svazu, vyslaný osobně J. V. Stalinem; před několika lety se vrátil a byl vyznamenán titulem Hrdiny SSSR».

Jubilejní článek pak pokračuje:

«... rozkaz Moskvy k zavraždění Trockého byl jen počátečním signálem k rozsáhlému teroru... V letech 1936-1949 bylo v Sovětském svazu podrobena represáliím z politických důvodů nejméně 4-5 miliónů lidí. Alespoň 400-500 tisíc z nich, zejména vyšší úředníci, bylo hromadně zastřeleno. Ostatní byli odsouzeni k vysokým trestům. V letech 1937-38

bylo v Moskvě denně zastřeleno přes 1000 lidí. Nebyly to proudy, byly to řeky krve... některé západoněmecké noviny začaly uvádět číslo 20 až 30 miliónů obětí represálii z třicátých let...».

A tak dále.

Nový na těchto citátech není pochopitelně jejich obsah. Nové – a senzační – je toto: Nepamatuji se, že by byla tato tvrzení někdy v Československu uveřejněna za celou dobu od konce druhé světové války, dokonce ani v reformním období roku 1968, tolik odsuzovaném dnešním režimem pro údajné «řádění kontrarevolučních sil», zejména ve sdělovacích prostředcích.

Čestný úkol otisknout je u nás (jsou v překladu ze slovenštiny) byl zůstaven někomu pod pseudonymem H. Kosína. Článek zdobí strany 6 a 7 nedělní přílohy «Pravdy», ústředního orgánu Komunistické strany Slovenska, z 19. srpna 1977.

Autor pochopitelně nepotvrzuje, že jsou tyto údaje pravdivé. Naopak, článek, nazvaný Protisovietske legendy alebo trockistické «pravdy», je prisuzuje trockistům, západním sdělovacím prostředkům, «ultralevým» i ultrapravým oportunistům, a svědomitě zapracoval do řad jejich původců jak čínské komunisty, tak – uhodli jste! – signatáře Charty 77. Jenže útoky na všechny tyto zloduchy jsou v znormalizovaném tisku a rozhlase tak omleté, že je čtenář sotva vnímá. Zato údaje o stalinovském teroru citované výše nevyhnutelně vzbudily u čtenářů bratislavské nedělní přílohy nemalou – a zaslouženou – pozornost. Vždyť kdo z nich kdy zažil, aby tak neúprosné a u nás bezprecedentní odhalení politických zločinů spáchaných v Sovětském svazu bylo otištěno stranickým deníkem v masovém nákladu?

O tom, kdo se skrývá za pseudonymem H. Kosína, si lze učinit přibližnou představu. Především to musí být člověk politicky i novinářsky negramotný. Důkaz: známý západoněmecký levicový funkcionář Rudi Dutschke se tu jmenuje «Dut-ske», a skloňuje se (opětovně, aby nebylo omylu) «Dutského», jako by první pád zněl «Dutský». O čem to svědčí dál? Že «článek» je vlastně neumělý překlad. Odkud? Zřejmě z materiálů prisunutých v rámci «bratřské» pomoci – vždyť právě ruština se svým zhruba fonetickým přepisem cizích jmen à la «Šekspir» je hotové minové pole pro otrocké kompilátory, kteří tato jména neznají a nedovedou ověřit.

Kdo zná soudobý sovětský tisk a literaturu, ví, že je zhola nemožné, aby se údaje o stalinovských vraždách a perzekuci, tím méně o zavraždění Trockého, objevily v dnes vydávané publicistické tvorbě SSSR, a to ani za účelem «praní» nebo «vyvrácení»; ostatně článek v bratislavském listě se ani nepokouší je vyvracet. Nelze tedy učinit jiný závěr, než že tento jubilejní (v dvojím smyslu!) příspěvek do nedělní přílohy pochází ze zcela nežurnalistických pramenů. Možná z takových, které mají zájem působit lenártovské – a možná koneckonců i husákovské – odrůd režimního vedení potíže. Je těžké si uveřejnění citovaných «velezrádných» údajů vysvětlit jinak, a to zejména v tisku, který je pod tak tvrdou kontrolou – často provázenou povinným přísunem materiálů – z různých utajených orgánů, včetně zcela nenovinářských.

Jsem přesvědčen, že jsem stihán

VLADIMÍR ŠKUTINA

Dnešního dne Obvodní posudková komise sociálního zabezpečení v Praze 5 rozhodla, že jsem sice ze zdravotního hlediska invalidní, ale že z administrativních důvodů mi nesmí přiřknout ani částečný invalidní důchod. Podávám touto cestou svým přátelům zprávu o současném stavu věci a nebude mi proti mysli, když se ze zprávy přátelům stane věc veřejná.

V době, kdy jsem dlel za vskutku bestiálních podmínek na hradě Mírově, zvaném Ústav nápravné výchovy, kamž jsem byl odsouzen na 50 měsíců za svou publicistickou činnost v srpnu 1968 a na podzim 1968, prohlásil pan generální tajemník ÚV KSČ Dr. Husák při otvírání mostu Slovenského národního povstání v Bratislavě, že u nás nikdo nebyl ani trestán ani stihán za své přesvědčení a činnost v letech 1968-69. Byl asi špatně informován. Po svém návratu z kriminálu v květnu 1974 jsem si dovolil pana generálního tajemníka na tuto drobnou nepřesnost doporučeným dopisem upozornit. Asi dopis nedostal. Neodpověděl. (Tehdy začala kalvárie se ztrácením dopisů, na jejíž závěrečnou fázi upozorňuji pana ministra spojů-viz kopii v příloze).

Vrátil jsem se po čtyř a půlletém věznění s natolik podlomeným zdravím, že jsem byl bez okolků dán do plného invalidního důchodu. Vzhledem k tomu, že jsem ve vězení byl umístěn v přísné izolaci (tak řečeném ajnclíku) a neměl jsem možnosti vydělávat, byl mi důchod vypočten za posledních 10 let. Bral jsem 856,-Kčs měsíčně. Při neustále prudce stoupající životní úrovni (k dnešku, t. j. 20. dubna, stojí na př. jen jedna hlávka salátu 2,50 Kčs!) se za 850,-Kčs dá lehčeji umřít než žít. K tomu přispěchali různé exekuce za služby, poskytované mi státem v době věznění – vazba, soudy, soudní znalci, zotřená vazba, pokuty, daně a různé platby. Třebaže splácím už tři roky rukama nohama svůj exekuční dluh státu za to, že jsem směl být vězněn, činí ještě 14.280 Kčs!

Našel jsem si džob, abych si přivydělal. Dělal jsem jakéhosi hlídače v tenisovém areálu Slávie Vysoké školy Praha. Ne však dlouho. Musel to někdo podepsat. Z 25 hlasujících vysokoškolských funkcionářů nebyl nikdo proti. Ale taky ani jeden pro. A tak to poslali výš. Problémem, jestli smím dělat hlídače na tenisových kurtech, se zabývali až na nejvyšších místech. Vždycky jsem snil žít v zemi, jejíž vláda už má všechno vyřešeno a aby vůbec vykazovala nějakou činnost, vymýšlí si pitoreskní záležitosti. Jak jsem šťasten, že si mi můj sen splnil . . .

Po předlouhém hledání jsem konečně zakotvil v místě svého bydliště, kde se otvíral plavecký bazén a tělocvičny. Radlická tělovýchovná jednota však už neměla další desetitisíce na úplatky investorům Československého svazu tělesné výchovy a tak byl celý, po čtyřiceti letech usilovné píle dostavěný objekt radlickým občanům odebrán a přidělen Motorletu, známému to hrobaři pražské tělovýchovy (zašel u nich na úbytě tenis, hokej i fotbal). Tušil jsem nejhorší. Předsedu TJ Motor-

let ukrutně rozzuřovalo, že já vím, že ho rozzuřuje, že já vím.

Podepsal jsem Chartu 77. Podepsal jsem ji, protože jsem s jejím textem souhlasil, týkala se mne a dokonce jsem slyšel, že když ji dávali k podpisu jistému nejvyššímu představiteli, podivil se, proč by ji měl podepsat ještě jednou, když to samé podepsal v Helsinkách v létě 1975.

Přesto následovali výslechy, zadržení, odebrání občanského průkazu, řidičského průkazu, osvědčení o technickém průkazu auta, vypínání telefonu, zabavování pošty a rozvázání pracovního poměru. V současné době mé sociální postavení jest: nezaměstnaný. A jak jsem úvodem ohlásil, bez nároku na invalidní důchod.

Byl v březnu 1977 poučen panem předsedou Nejvyššího soudu Josefem Ondřejem, že «v souladu s Ústavou o jejíž dodržování přísně dbají i soudy a ostatní státní orgány, nikdo nemůže být ani trestně, ani administrativně stihán za své přesvědčení», sděluji, že jsem hluboce přesvědčen, že ve státě československém cosi nedůstojně zapáchá. Upozorňuji však, že dobře vím, že stát není ryba! Kromě toho-odvolává se na projev pana generálního tajemníka-žádám o plnou občanskou i soudní rehabilitaci za své čtyř a půlleté bezdůvodné věznění a nelidské týrání, naprosto se neslučující se socialistickou zákonností.

V Praze, dne 20. dubna 1977

Vladimír Škutina

Příloha č. 1

*Dopis Ing. V. Chalupovi
Fed. ministru spojů-Praha*

V oněch dobách, kdy poštovní doručovatelé se nazývali ještě listonoši a spoje pošty, se daly záznaky. Snad nebyla zásilka, kterou by pošťáci nedokázali doručit-jak o tom krásně píše Karel Čapek v Pošťácké pohádce. Dnes to zní už jen jako pohádka. Realita s doručováním pošty a s vypínáním telefonů by chtěla pero satirikovo. Anebo ještě lépe bič!

Za uplynulých pět měsíců mi nebylo doručeno sedm doporučených dopisů z ciziny (4 z USA, 1 z Anglie a 2 z NSR), nedostal jsem jedenáct dopisů z tuzemska. Dlouholetá zkušenost s různými nenechavci, porušujícími listovní tajemství, nás naučila opatrnosti. Vzájemně si sdělujeme i jinými cestami, kdy a komu jsme odeslali dopisy. Proto vím o sedmi dopisech ze zahraničí a jedenácti tuzemských. Nemám samozřejmě námitek proti předčítání soukromých dopisů. Když má na to někdo chuť a žaludek, ať si počte. Možná, že si rozšíří i svůj duševní obzor. Mám jen námitek proti zahazování dopisů. Víím, že některý dopis už nejde tak zalepit, aby byl schopný transportu. Proto se radě-

ji zahodí. Souhlasím, aby byl vložen do jiné (třeba zde úřední) obálky a zaslán mi interním spojem.

Ztrácejí se i dopisy, které piší svým přátelům ven. Až do loňského léta jsem dostával za každý ztracený dopis částku 360 Kčs. Od července 1976 jako když utne. Ohlásím, že adresát tam a tam nedostal můj doporučený dopis (většinou zasláný i s návratkou) a pošta sepíše formulář o hledání. Tím to končí. Na doporučený dopis č. 380 z 25.VI.76 z Prahy 55, který byl ztracen, už ani nedošla odpověď, třebaže poštmistr v Columbus, Ohio 43214, potvrzoval již v říjnu 1976, že hledanou zásilku nedostal. Správa spojů už se neobtěžuje ani s omluvou. Totéž je s doporučenými dopisy z ledna 77 a února 77.

Žádám Vás, pane ministře, abyste spráteným orgánům dal příslušný pokyn, aby proceduru ztracení zásilek aspoň urychlili. Děkuji Vám!

V Praze, dne 20. dubna 1977

Vladimír Škutina

Příloha č. 2

Pane ministře,

dne 20. dubna 1977 jsem vám zaslal dopis (jehož opis příkládám). Zjišťuji k obecné hrůze, že zřejmě i vám se ztrácejí dopisy. Jinak si totiž nedovedu vysvětlit, že byste ho mohl nechat bez odezvy. Neočekával jsem odpověď. Ale aspoň, že sjednáte nápravu. Stal se pravý opak. Od onoho dopisu vám, se většina mých doporučených dopisů do zahraničí ztrácí (zatím vím o pěti, na které mám podací lístky, a už i napsané hledačky). Už nežádám ani nápravu. Jen bych nerad, abyste někdy v budoucnu říkal, že jste o tom nevěděl.

V Praze dne 1. července 1977

Vladimír Škutina

Výtržnost, která se nekonala

Přes oficiální propagandu o tom, jak je u nás klid a mír, vidí bezpečnost na každém kroku nepřátele a spiknutí. Pro tuto atmosféru je charakteristická tato příhoda: Dne 16. července 1977 v 11,30 přijeli hlídkovým vozem VB dva příslušníci bezpečnosti k domku v Praze-Strašnicích, kde bydlí Jaroslav Suk a oznámili mu, že podle jejich informací má ve 14 hodin na jeho zahradě vystupovat se svými písničkami Svatopluk Karásek. Naléhali, aby Jaroslav Suk tuto informaci potvrdil. Ten jim však odmítl poskytnout jakékoliv informace.

Hlídkový vůz pak zatarasil přístupovou slepou uličku k domku a příslušníci bezpečnosti kontrolovali všechny návštěvníky, kteří přicházeli na odpolední čaj. Od každého chodce vyžadovali občanský průkaz, z něhož si činili obsáhlé výpisy a záznamy. V 21,30 hod., po marném čekání na údajně vystoupené Svatopluka Karásku a výtržnost, která se podle nich při tom měla uskutečnit, odejeli.

Praha, července 1977

Bitva o pohled z okna

(Fejeton)*

PAVEL KOHOUT

Měřeno ohlasem je domácí událostí číslo jedna naše stěhování. Sdělovací prostředky v čele s RP a ČST tvrdí, že k němu dochází, aby se někdejší čeledník Schwarzenberských vrátil lidu, jemuž je až dosud odpírán pohled na Prahu z našich oken. Dekrety ONV v Praze 1 a NVP, které nám byt odnímají, však praví, že mezinárodní konference uložily Československu zajistit naši vyhlídku pro diplomaty. Myslím, že nejbliž k pravdě měl městský prokurátor, když se mimoděk podivil, že u nás dosud nebyla vykonána domovní prohlídka, ač k ní dal souhlas.

Soudruh Málek ze Správy služeb diplomatického sboru (v našem domě koexistuje už půl století desítka českých rodin s ambasádou de la Suisse) i soudruh Kučera z ONV Praha 1 prohlásili na stanici Hvězda, že naše stěhování je zcela běžné, probíhá v obvyklých normách a termínech a nový byt je o tolik větší a komfortnější, že si ho vlastně ani nezasloužíme. Byli jsme se tam podívat. Je to nízký panelák mezi rodinnými domky a kdybychom nabídku přijali, pomohlo by se všem. Díky jeho poloze se v něm dá prohlížet i zatýkat velmi decentně. Lesnatá rokle skýtá velké možnosti těm pisatelům anonymních dopisů, kteří své sliby mínili vážně. Odlehlost pak nutí člověka, který nesmí užívat auta ani telefonu – sedět na zadku a psát, zejména k stáru, až ochluchne a přestane vnímat vytí těžkých vozidel, projíždějících v nepřetržité koloně sedm metrů od oken. Škoda jen, že tak ideální byt je kubicky asi o třetinu menší než náš a sklep má rozměr dvougauče, takže bychom museli žít na bednách s knihami i archivem v poměrně skromném prostoru pod stropem.

Z toho důvodu jsme si dovolili dovolat se § 39 bytového zákona, který při stěhování z obecného zájmu ukládá úřadům, aby nám nabídly něco přiléhavějšího, jako všem našim sousedům. Naše argumenty byly však shledány lehkými a zmínka o knihách dokonce směšnou. Úřady v odpověď zrychlily své usilí: užívací právo na byt nám zaniklo 22. 3. ONV požádal o soudní vyklizení 23. 3. A soud, který potřeboval na projednání mé tiskové žaloby 3 roky, vydal souhlas 24.3. Nikomu nevadilo, že k tomu nebyl nový byt ještě zkolaudován. Je to ostatně lapálie proti jiným právním chybám, pro něž by byla kauza za jiných okolností zmatečná.

Všiml jsem si už dávno, že stát dbá, abych měl jako spisovatel co nejpestřejší zážitky. K tomu teď přibyla snaha dokázat mi názorně, oč hezčí je to v Rakousku. Náš pohled z okna toto úsilí silně paralyzoval. Proto mi dnes oznámil soudní sluha (byl tím potěšen stejně viditelně jako předtím soudruzi Málek i Kučera), že budeme hned po oslavě osvobození – přesněji řečeno 11. května v 9,00 hodin vystěhováni

* Z fejetonů, kolujících v Praze. Otištěno bez souhlasu autora.

exekučně, o čemž jsem dosud pouze čítal v sociálních románech. Množí se dotazy, jak to proběhne. K tomu mohu jen citovat usnesení:

«Vyklizení bude provedeno tím způsobem, že vykonavatel vykáže povinné (to jsme my), odstraní jejich movité věci a odevzdá byt i s klíči vlastníku domu. Movité věci přestěhuje vykonavatel do náhradního bytu a pokud (předvídá soud) se tam snad nevejdou, odevzdá je povinným. Kdyby nebyli přítomni nebo převzetí odmítali, sepíše vykonavatel tyto věci a odevzdá je do úschovy NV na náklady povinných. Nevyzvednou-li si povinné věci do 6 měsíců, budou prodány. Bude-li byt uzavřen a povinné nebudou ihned k dosažení, otevře vykonavatel byt úředně a provede přestěhování».

Množí se i dotazy, jak se přitom zachováme my. Ještě nevím.

Nejradši bych se s nimi pral. Překvapil jsem už nejednoho krasavce, který se chtěl předvést jako ostrý hoch v domnění, že spisovatel má v žilách inkoust a svaly z papíru; a cosí mi říká, že mužem se může zvát jen ten, kdo hájí práh svého domu třeba s perlikem. Ale předpokládám, že autoři tohoto grandgignolu sami neprijdou a nechají tu nádeničinu jiným. A pak: muži hájící práh jsou dnes šmahem zavírání pro výtržnictví.

V noci, kdy po mém (dosud) modrém (dosud) strope běží filmy vzpomínek i představ, mě už i napadlo, že by bylo nejlepší prostě skočit z toho okna. Ale vyděsilo mě, že by potěšení úřadů dostoupilo vrcholu, zatímco kamarádi by museli podstoupit další pohřeb s televizí.

Takže jsem od fantazie u reality. Ať už jim otevřem nebo neotevřem, čímž získáme pár cenných minut, kdy budeme intenzivně hledět z okna, abychom si ten pohled zapamatovali, nakonec stanou v bytě a řeknou, že už tu nejsme doma. Co pak? Stěhovat se? Aby mohli soudruzi M a K na Hvězdě tvrdit, že jsme vděčně akceptovali jejich velkorysost? To raději to tam nechat a jít, ať si s tím naloží, jak se jim zlíbí. Ale vždyť, děsí se přátelé, vám všechno potlučou!

A tu chci zmínit zajímavý úkaz. Když mi 10. ledna unesli pod okny ženu, byl jsem šokován. Když mě 11. ledna vypáčili auto, zuřil jsem. Když nám 13. ledna zrušili telefon, rozhořčilo mě to. Když mi 21. ledna vzali řidičský, technický i občanský průkaz, rozložil jsem se. Když mi 9. února zastavili sociální a důchodové zabezpečení, byl jsem uražen. Ale teď, když nám berou s pohledem z okna i střechu nad hlavou, shledáváme, že útisk má i svou lepší stránku. S vymoženostmi, které mizí škrtem úředníkovy pera, ačkoli k jejich vynalezení i uzákonění potřebovalo lidstvo staletí – jako by po úvodním šoku odplýval ze života balast a navracela se do něho prvotní svoboda. Vždyť v časech, kdy se zrovna na příměstských vrších nekolíbají viselci, to není konec konců nikdy nic jiného, než strach o pár blbých skleňnic, co nutí dospělé muže, aby raději rozbili – řečeno s Andrejevem – křišťálovou vázu svého života. Avšak – řečeno česky – získám-li kapitulaci telefon, koho jím budu volat; vrátí-li mi auto, ke komu v něm pojedou a zachráním-li byt, kdo mě v něm navštíví?

Sotva ti, o které stojím.

Takto však vezmu svou ženu, psa, papouška a psací stroj; má žena vezme můj holicí strojek, své mastičky, pro nás trochu prádla a pro zvěř něco žrádla a půjdem, kam nás napadne a kde nás nechají.

Budem nejspíš smutní, ale určitě svobodní.

A tak nikoli statečnost, paličatost nebo bezcitnost, ale prostá logika věci učí člověka poznat skutečnou stupnici hodnot.

Jistá desetiletá žena, se kterou často pobývám, se mě nedávno zeptala: máš rád hvězdy? Než jsem uvážil odpověd, pokračovala: já ne, když na ně kouknu, je mi zle. Tento pocit, který znám už dávno, lze zpracovat dvojím způsobem. Buď, že smyslem všeho je sama existence. Anebo že to jediné, čím směšná lidská bytost může čelit těm strašným hvězdám, je vlastní důstojnost.

Sbohem, okno. Nashledanou, pohlede.

Praha, 5. května 1977

Informace

Dne 6. června dopoledne mě navštívili v domě čp. 177 čtyři občané Sázavy, vedení panem Čížkem, kteří mi přišli tlumočit protest pracujících sklárny i ostatních občanů, že přijímám v našem domě osoby s podobnými názory, jaké mám sám a také cizince, z čehož vyplývá, že se tu zabývám protistátní a protisocialistickou činností. Když jsem žádal, aby trochu upřesnili mou vinu, opakovali jen obecná obvinění, že jsem zrádce, jehož díla jsou uváděna za peníze cizích zpravodajských služeb a několikrát mě varovali, že budu-li v přijímání hostů a jiné, blíže neurčené činnosti pokračovat, může dojít dokonce k útoku pobouřených občanů proti majetku i osobám. Navštěvníci nebyli ochotni vyslechnout mě déle než několik minut, ani mě pozvat na schůzi těch, za které mluvili.

S neobyčejnou lítostí – po 19 letech soužití – musím proto jejich varování považovat za výhrůžku, které se nemohu podvolit. Jako vždy se i teď zabývám v Sázavě psaním a lidé za mnou jezdí jako za spisovatelem či přítelem; na tom nechci nic měnit. Po dvou útocích na náš dům (požár v roce 1973 a urážlivé nápisy letos v zimě), které dosud nebyly vyšetřeny, zasílám tuto informaci i příslušným státním orgánům a společenským organizacím. I když chápu, že dezinformovanost mých navštěvníků má kořeny jinde, musím činit pana Čížka a jeho průvodce zodpovědnými za bezpečnost žen a dětí, které většinou bydlí v domě se mnou. Sám opakuji svou nabídku, že jsem ochoten kdykoli odpovědět na všechny otázky i obvinění. Není-li to žádoucí, pak by měli příslušní činitelé sami přispět k uklidnění nebezpečných vášní, které na prahu bělehradské konference hrozí vrátit poměry u nás daleko do minulosti.

6. června 1977

Pavel Kohout
t.č. Sázava 177

L24

Katalánský syndrom nebo zrada slov

JOSEF ŠKVORECKÝ

V knize *Homage to Catalonia* (1938) líčí George Orwell jednu z málo připomínaných tragédií španělské občanské války: likvidaci dělnických milicí P.O.U.M. (vojenských oddílů strany *Partido Obrero de Unificación Marxista*), kterou provedla vojenská policie kontrolovaná Komunistickou stranou. Dle Orwella, jenž bojoval v jejich řadách, skládaly se jednotky P.O.U.M. téměř výhradně z dělníků... většinou uprchlíků z fašistických zemí. Po povstání v Barceloně policie pozatýkala na pět set jejich funkcionářů, bez soudu zastřelila velitele Andrése Nina a řadu dalších a jednotky samé rozehnala. Tisk, rovněž kontrolovaný komunisty a přes ně Moskvou, tenkrát divoce stalinskou, prohlásil pak celou P.O.U.M. za zakuklené fašisty v žoldu generála Franca.

Episoda je velmi důležitá pro poznání nejen důvodů, jež Orwella vedly k napsání *Farmy zvířat*, a zejména románu *1984*, ale i pro pochopení toho, co socialisty také, a výrazně, dělí od vyznavačů kníratého boha hrůz. Kdyby, dovozuje Orwell, komunistická policie P.O.U.M. prostě zlikvidovala se zdůvodněním, že jejich extremistické postoje (byli např. proti spolupráci s nelevicovými stranami) ohrožovaly úspěšné vedení války, bylo by sice možné mít své mínění o brutalitě zákroku, ale jeho oprávněnost by bylo možná nutně přijmout. Co však je zcela vyloučeno, říká Orwell, je akceptovat ničení dobrého jména a dokonce památky lidí, které Orwell denně viděl bojovat a umírat za revoluci, neboť to se děsivě přiči nejenom pravdě, ale jakékoliv morálce.

Pokud vím, tohle je v literatuře první případ, kdy někdo popsal jeden z nejpříznačnějších rysů stalinské korupce: zvráceně důsledné upírání jakýchkoliv čestných motivů těm, kdož v různých dobách a situacích bojují sice spolu se stalinisty proti společnému nepříteli, ale nejsou přitom ochotni, nebo ani schopni vzdát se některých vlastních názorů, které pokládají za správné. Pro tuhle zvláštní, a jak každý čtenář doma ví, nebezpečně stále živou zvrácenost, napadl mi při četbě *Holdu Katalánsku* termín *Katalánský syndrom*.

Narazil jsem naň na nejedné stránce paměti Jiřího Hájka *Už jdeme po ulici* (Mladá fronta, 1976), které vyšly téměř současně s jinou knihou na stejné téma – protinacistický odboj – od profesora Václava Černého *Pláč koruny české* (Sixty-Eight Publishers Toronto, 1977). Zdá se mi poučné – a překračuje to rámec jejich tematiky – obě díla aspoň v některých aspektech srovnat.

Neexistuje... a nemůže existovat pro všechny lidsky myslící a cítící lidi odlišnost názorů na těchto třicet miliónů mrtvých (Hájek, str. 102)

Marxův postřeh, že v humanitních vědách se člověk neubrání preferencím, jež konec konců

pramení z jeho sympatií (Marx říkal «třídních» ale to byl šiboleť zpochybněný už samou existencí jeho díla), je postřeh cenný. Cenný, myslím, zejména ve smyslu mementa: Buď si této tendence vědom, a snaž se *proti ní bojovat! Nepěstuj si ji!* Tvrdit – jak to absolutisticky tvrdí stalinský tisk – že humanitní vědec není objektivitu prostě schop, je neoprávněná generalizace, dogma podceňující lidský intelekt. A dělat z kultivace sympatií (třeba «třídních», a nazapomínejme, že to v mnoha případech dnes v ČSSR znamená sympatie k vlastní kariéře) *ctnost*, je intelektuální zločin.

Hájek takové sympatie pěstuje, a tak je jeho kniha, naznačující v závěrečném kázání, že pojednávala o *národním protifašistickém odboji* (251), ve skutečně neobjektivní historii pouze *jedné*, a to ještě pozdní části *národních* odboje. Protože je koncipována jako apel na historické vědomí mládeže, která odboj sama nezažila, je to sotva odpustitelné.

Vezměme např. vůbec první odbojovou skupinu, organizaci čs. důstojníků z povolání. Celý odboj zahájila, vykazala největší počet lidí a mrtvých, které nelze označit jiným než patetickým slovem hrdinové a z hlediska spojeneckého válečného úsilí byla nejučinnější: tisíce, často významných, špionážních informací dodávaných vlastními vysílačkami čs. vládě v Londýně. Celá tahle v pravém slova smyslu slavná historie stojí Hájkovi doslova za jedinou větou: ... *spolupráce s důstojníky předmnichovské buržoasní armády... byla politicky problematická a riskantní, protože naprostá většina důstojníků inklinovala k Londýnu* (213).

To, že komunistické vedení v Moskvě až do napadení Sovětského svazu sledovalo pouze vlastní stranické, nikoli národní cíle, mu, jak píše Černý, nelze dobře vytýkat, vezmeme-li za bernou minci princip třídních a stranických zájmů, jímž se ortodoxně řídilo. Ale ve smyslu morálního závazku k mrtvým, který jsem z Hájkovy knihy ocitoval záhlaví téhle kapitoly, zdá se mi nedůsledné, že kniha líčící dějinnou epochu poznamenanou mrtvými přechází tak četné mrtvé mlčením.

Každému, což jeho jest

V duchu katalánské tendence k monopolizaci všeho se živí i mrtví zamlčují, a koho zamlčet nelze, tomu se přisoudí «zakuklenost». V bulvární poloze přináší zlozvyk plody vpravdě nehorázné. Pamatuji se na dílo, jehož autorem byl jakýsi východočeský stranický funkcionář, vyšlo v hradecském krajském nakladatelství a pojednávalo o odboji převážně ve východních Čechách, kde se také ukrývali parašutisté z výsadku Akce Heydrich. Jméno autora jsem milosrdně zapomněl, ale v hlavě mi pevně vězí tahle epizoda: jednomu z parašu-

tistů poskytl, tuším v Hronově, úkryt jakýsi továrník – malý, jak píše autor, přesto však továrník. A protože továrník, tedy do té míry nelidský, že se vůbec nebál, jak se báli netovárníci, když se dopustili zločinu «ukrývání». Tenhle netvor si «mnul ruce při představě, co mu to po válce vynese». Vyneslo mu to – už za války – smrt v pankrácké sekýrárně.

Hájek ovšem není provincionální funkcionář, a katalánskou operaci provádí proto většinou subtilněji. Když komunistického lékaře Bohouše Budína přijala do své vily *zámožná rodina* jeho bývalého pacienta, neučinila to zřejmě z národní solidarity nebo z přirozené vděčnosti, ale protože *mu jako lékaři byla zavázána* (193). To jest: Buržoust je neschopen lidských citů, nanejvýš cítí potřebu se revanšovat. Nejmenovaní zámožní majitelé vily tu potřebu přehnali: dovolili MUDr. Budiňovi dát pod svou střechou v roce 1944 *dohromady ilegální lékařskou organizaci, jejímž základním úkolem byla kromě pomoci partyzánskému hnutí příprava lékařské služby pro ozbrojené povstání* (193). Organizace byla dokonce *na počátku roku 1945 napojena na vedení České národní rady a pověřena prací na návrhu organizačních zásad socialistického zdravotnictví* (193-4). Tedy třídních zájmů zcela nedbalí buržousti.

Poněkud méně subtilní je Hájkovo traktování událostí 17. listopadu 1939, spojených s pohřbem Jana Opletala: *Pravicoví představitelé Ústředního svazu (studentstva) převzali před protektorátními úřady zodpovědnost za to, že pohřbu nebude zneužito k projevům «proti říši a říšskému kancléři»*. Byli to přítomní lidé, kteří... věděli, že by ztratili na studentstvo jakýkoliv vliv... První, na něhož dopadla (odveta), bylo samo pravičácké vedení Svazu, které bylo do čtyřadvaceti hodin zatčeno a postřeleno v Ruzyni (87-8). To, že vedení Svazu bylo pravicové, je fakt. Že bylo beze zbytku postřeleno, je rovněž fakt. Kde ale Hájek sehnal tak zasvěcené informace o motivaci činu *těchto* mrtvých z oněch jím paušálně k četění mládeži doporučených třiceti miliónů?

Variantou zamlčovací metody je způsob, kde se sice takové, patrně z parapsychologických zdrojů získané, přesné informace výslovně neuvádějí, ale zato se naznačuje, že autor cosi ví. Jakmile je to cosi, je to samozřejmě něco špatného. Jméno Doc. Dr. Vladimíra Krajiny, jednoho z nejvýkonnějších odbojářů (jeho vysílačka např. byla nejaktivnější), vyskytne se v Hájkovi – podobně jako zmínka o čs. důstojnících – pouze jednou: v souvislosti s Frankovým neúspěšným pokusem získat Krajinu pro vlastní plány, jejichž konečným cílem bylo zachránit si kůži. Nápad gruppenführera paralyzovaného strachem zachránil Krajinovi život, a celá epizoda je klasickým příkladem absurdních událostí, jakých je válečná historie plná (Hájek sám uvádí «Mauthausenskou legendu» o zázračném přežití významných komunistů na str. 124-5). Nic nemění na faktech Krajiny veleužitečné a nad jiné odvážné činnosti. Ta fakta však Hájek zcela ignoruje, a kombinací mlčení s naznačováním vrhá na jednoho z hrdinů odboje stín podezření, aniž ho, jako bulvární normalizační pamflet Jaroslava Čížka *Poslední pokus* (Magnet, Praha 1974), z něčeho výslovně viní. Subtilnost je však v takových souvislostech vlastností spíš zavržením odnou.

Kdo nejde s námi

Jestliže všechno, co si jeho nekomunističtí odbojoví kolegové od Hájka vysloužili, je textová manipulace, neudiví asi nikoho, že např. Radola Gajda není pro něho nic než *operetní generál* (23) nebo že o Rudolfu Beranovi se mladý čtenář dozví pouze, že jeho *vládou bylo zastaveno Rudé právo* (67). Uvádím schválně příklady, o nichž je dnes v ČSSR bezpečné, ba výhodné říkat jen to nejhorší, protože na extrémech se nejlépe studují některé jevy. Podívejme se, jak píše o těch dvou příslovečných zaprodancích Václav Černý – mimochodem důsledný zastávce spolupráce s komunisty v odboji* a nejbližší válečný přítel Vančury, Václavka a Kratochvíla. Černého mohou sice dnes v Praze označovat za celoživotního zakuklence, ale snad ani recenzent *Rudého práva* Fedor Soldán (ještě o něm bude řeč) se neodvážá tvrdit, že byl stoupencem Radoly Gajdy nebo že se ucházel o místo ministra kultury v Beranově vládě. Přesto tohle o vůdci České obce fašistické: *Gajda (byl) národně počestný politický analfabet, kterého na jeho cesty přivedl veskrze jen protibenešovský ressentiment; o jeho – ostatně naivním – protiněmectví nebylo však nikdy pochyb* (148). A Beran? ... *prvním činem Beranovy vlády... bylo... zastavení veškerého tisku komunistického... to byl... za samozřejmost obecně pokládaný zákrok... komunistická strana jej jako samozřejmý čekala, vykonala všechny přípravy a bylo jí vykonat všechny přípravy dovoleno, s vědomím a mlčením vlády zmizely nebo mohly zmizet archivy, seznamy členů, kompromitující dokumenty, ba i doklady donedávne protivládni činnosti strany. Vůbec nikdo nebyl zatčen, ba někteří lidé naznačovali, že likvidaci strany provedl Beran v tajné dohodě s Gottwaldem. Vláda mlčela, když komunističtí předáci postupně odjížděli do Moskvy... : záhy po Mnichovu Gottwald, pak Šmeral, Kopecký, Slánský, Šverma, Vrbenský, Vlastimil Borek... Profesor Nejedlý prozatím zůstal (uprchl teprve v noci po 15. březnu 1939, napsal ještě nerušeně několik článků. Komunističtí spisovatelé ovšem mohli publikovat dál, volně používat existujících tiskových možností. Sama Fučíkova «Božena Němcová bojující» vyšla přece ještě v roce 1940, naprosto bez překážek, pod jménem svého autora... Zákroku proti komunistické straně dala vláda zároveň protějšek zákrokem proti fašizující pravici... dala policejně prohledat sekretariát Vlajky, zabavit její materiály a zatknout jejího vůdce Rysa-Rozséváče... O stranickopolitickém profilu této neblahé vlády Druhé republiky lze říct jen velikou samozřejmost: byla to vláda pravice... Méně zřejmé než její vědomí třídní bylo její národní svědomí: tomu lze stěžovat co vytýkat* (85-5). Promiňte dlouhý citát: chtěl jsem jen naznačit, že Černý o sporných věcech podává informace úplnější než Hájek. Chce-li někdo poučovat mládež, je to pedagogické.

A aby snad čtenáři, kteří v Praze sotva mohou číst Černého, nenabyli dojmu, že po Hájkově vzoru zamlčuje, za všechny tyhle pasáže o komunistických hrdinech odboje: *Jan Zika byl veliký jev na-*

* Na okraj: třebaže byl Černý odpůrcem Krajiny anti-komunistické odbojové koncepce, ličí ve své knize Krajiny činnost velmi podrobně a přesvědčivě ho hájí proti insinuacím z řad nekomunistů i komunistů (str. 271-2 a 384-6 i jinde).

šeho komunismu, český komunistický odboj nemá nad něho – vedle Ivana Sekaniny, Bedřicha Václavka, Vladislava Vančury a Jaroslava Kratochvíla – mužů znamenitějších (357).

Musím – pro srovnání – připomínat Hájkův hold Doc. Krajinovi?

Kdo jde s námi

Kdo s námi nejde, je *kreatura* (termín Hájkův) nejrůznějších druhů. Kdo s námi jde, je buď soudruh, nebo, kde to jde, tzv. «levý», kde to dobře nejde, «čestný»: levý sociální demokrat, čestný národní socialista; dokonce často i křesťan, tady, ku podivu – aspoň u Hájka – nikdy ani levý, ani čestný. Terminologická kompenzace má své meze. Zato však křesťan musí být bezpečně mrtvý, anebo když živý, pak Plojhar.

A tak je v knize významuplná pasáž o sachsenhausenském vězni Honzovi Jílovském, jenž prohlašoval, že *souhlasí s Marxem a komunisty jen v rozměrech ekonomiky a denního politického boje, avšak na otázky duchovního života v Marxovi pro sebe nenachází odpověď* (132). Hájek a německý komunista Fritz ho za to napadají: musí prý si vybrat mezi *pánbíčkem a Marxem* (133), ale Honza je umlčí prohlášením, že se jim z něho *nepodaří udělat reakcionáře*.

Tento Honza byl později spolu s Hájkem ze Sachsenhausenu propuštěn, ale na svobodě spáchal sebevraždu. Přišlo se totiž na jeho židovský původ, který se mu předtím podařilo zatajit (rodina byla po generaci pokřtěná), a to pro «židovského podvodníka» tak jako tak znamenalo smrt. Hájek praví: *Honza nežije už třicet let. Je však stále s námi, vedeme s ním rozepře, obdivujeme ho a jde nám na nervy* (proloženo mnou). A dále: *Svědčí jen pro Fritze, že ho měl rád* (136).

Dvě sémantické pasti, a Hájek v nich jak ryba na suchu. Proč jim jde na nervy? A proč svědčí pro německého komunistu, že měl rád křesťana?

Odpověď pro každého, kdo zná Freudovu teorii přeřeknutí, je samozřejmě snadná. Pokud byl Jílovský skutečně tak hluboce přesvědčen, že *jestli některého křesťana nevzrušuje bezpráví a nespravedlnost, není žádný křesťan* (135), pak, kdyby dosud žil, šel by na nervy i jiným pánům, než je Dr. Hájek. A *vést rozepře* může Dr. Hájek dnes jen s *mrtvým* Honzou, a to výhradně v duchu. V tomhle smyslu je dnešní vlast horší než Sachsenhausen.

K tomuto židovskému křesťanu váže se však také jediná epizoda knihy, kde Hájek překračuje jinak důsledně katalánsky šilhavé vidění světa a kde se přibližuje – na kratičký okamžik – Černému. Heftlinka Hájka poslali uklízet esesácká kasárna. Mladí esesáci nemají ještě tušení, co je to vlastně koncentrák, a tak po věznicích pokukují nejistě a se zájmem; nejde jim do hlavy, že jsou to «zločinci» tak vzdělaní. Jeden přijde k Hájkovi a podá mu velký kus chleba: «... na místě to sněží, já budu hlídat, aby nikdo nešel, my máme přísně zakázáno vám něco dávat», říká úplně bezelstně. *Mne ta esesácká dobročinnost ale nějak urazila, a... prohlásil jsem, že nemám hlad... Ten chlapec se na mne podíval jako na zjevení a zmizel... Večer jsem to vyprávěl Honzovi... «Ty troubo, kdyby sis ten chleba od něho vzal, podepřel bys v něm něco lid-*

ského. Tys ho svou pitomou hrdostí zranil v tom, co v něm bylo dobré (135).

Není divu, že jsou z takovýchhle lidí nervózní. Probouzejí v nich nejen špatné svědomí, takže se přeřikávají, ale i lepší já, takže se čas od času vzeprou a učiní něco, od čeho sice dříve nebo později zase ucounou, ale čím přesto více nebo méně pomohou věci, člověku, myšlence. Nadstranické já promluví, zastanou se chudáka Kafky; otisknou nebezpečnou povídku o normalizační sebevraždě, ačkoliv jsou to staří kozáci a dobře vědí, jaký to bude mít (br!) dopad, a podle toho dopadnou; vezmou doslova sentenci v oficiálním projevu partajního bosse, ačkoliv jako staří kozáci vědí, že sentence má funkci čistě ornamentální, a jsou vykopnuti z místa (směrem sice spíš vzůru, ale vykopnuti); ujmou se nezlikvidovatelného, protože příliš světoznámého spisovatele a zkušenou rukou ho přivedou k co možná nejméně kompromitující pološebekritice – a pak zas rychle uskočí, divoce zlenišťí, žádají předvést všechny, kdož tleskali J.K. Tylovi, posypou si hlavu popelem a učiní si do krku to, co praví desátník Střevlíček na str. 48 mého románu *Tankový prapor**. Nejsou patrně ztraceni. Jeden takový visel na kříži po pravici laskavého Kristuspána.

Co se sociálními demokraty?

Tolik jejich lepší já. Špatné svědomí se týká všeličeho, ale především sociální demokracie, a kompenzuje se dle klasických terminologicky kompenzačních vzorců. Ve svém *podivném* (39 – *ó, sémantiko!*) životě se Hájek několikrát octl v nebezpečné situaci. Lze-li věřit jeho knize, zachránili ho, snad bez výjimky, buď sociální demokrati, nebo křesťané různých denominací. Ti také jemu a jeho soudruhům umožňovali komunistickou činnost v obdobích, kdy se nesměla provozovat. Již jako student vytáhla Jiřího Buřiče (Hájkův říční pseudonym) z průšvihů, nalíčeného na něho reakčním matematikem Bublínem, lidová fronta složená z *levého sociálně demokratického poslance Kleina* (40), z (rovněž *levého*) sociálního demokrata, *ředitelky gymnasia Hlavinky* (35) a z přítelkyně – patrně bezpartijní – nejmenovaného třetího člena socdemáckého triumvirátu, *profesorky Švolbové* (40). Sotva se Buřič jejich přičiněním dostane z Bublínových spárů, sanoval jiný sociální demokrat – rovněž *levý, ale zato dokonce legionář* – politicky i finančně *Mladou kulturu*: ředitel nakladatelství Čin ing. Bohumil Přikryl *nás nejen sám ustavičně zachraňoval, ale i nám pomáhal vymýšlet, pod jakou záminkou bychom se obrátili i na mohovité lidi* (45).

Konečně, když po Mnichově *Mladou kulturu* zakázali, objevili se sociální demokraté znovu, tentokrát v kolektivní podobě *sociálně demokratického svazu odborového studentstva* (54) a poskytli novému komunistickému časopisu potřebné zaštitění.

Tyto Hájkovy údaje prohloubily mou, už tak dost velkou sympatii k *dělníkům evoluce*, jak socdemáky nazývá Věřina babička v novele Zdeny

* Pro čtenáře v Československu, kteří román nemají po ruce: desátník Střevlíček tam praví o důstojníkovi zvaném Malinkatý Dábel, který právě pronesl třídně posazenou řeč: «Ten si zas nasral do krku, až mu hovna tečou po bradě!».

Salivarové *Nebe, peklo, ráj*, a moji nechut k tomu, jak se k mnoha z nich po své machťubernahe zachovali ti, jež táž babička nazývá *řezníky revoluce*. A také moji sympatii ke komunistům, kteří na někdejší revizionistickou pomoc nejen sentimentálně vzpomínají, ale vzali si z ní příklad; kteří, jako ta v síti stalinštiny sebou mrskající tlustá rybička Anna Hrozná z mého *Miráklu*, namísto aby ve všech případech nekompromisně aplikovali obecná pravidla shora nařízeného třídního boje, snažili se nacházet co nejvíc výjimečných případů a aplikovat na ně zásady převzaté spíš z bible než z Lenina a pramenící spíš z nedisciplinovaného citu než z disciplinované stalinské ocelovosti. Řada se jich v roce 1968 poněkud vzbouřila, a – jak se to říká? – pobloudili, v horších případech odhalili ledví. Dle zpráv z ČSSR však mnozí přežili triplikátní prověrky i normalizaci, sedí dosud jako přicementovaní na význačných místech a pořád aplikují výjimky na pravidla. Často jsou to – bývalí sociální demokrat (nevím zda leví nebo praví, ale jistě čestní), jako Věřin strejček z výše zmíněné novely, jenž neměl dost odvahy, aby nesplynul, ale zůstal dost člověkem, aby beze zbytku nezocelověl.

Co s křesťany?

Likvidace křesťanstva neruší spánek tolik jako nevděk k sociálním demokratům. Rozdíl se promítá do jazyka.

Hájkovi – i jiným komunistům – také často pomohli. Někdy v maličkostech: třeba libenští salesiáni, kteří jeho agitpropské partě, pokoušející se ovlivnit kolísající literáty fotbalem, *zdarma propůjčovali hřiště*, ale přesto se jim nepodařilo *získat pro církev svatou ani jednu duši* (198). Jindy to byla pomoc závažnější: třeba když se *smíchovské evangelické sdružení mládeže* za války stalo marxistické skupině, z níž později vznikl komunistický Předvoj, *krycí organizací*. A konečně ještě jindy je to pomoc, jež přesahuje celkem nezávazné půjčování hřišť i riskantnější poskytování kluboven.

Z nacistické věznice se vrátil už zmíněný MUDr. Bohuslav Budín a stal se *jaksi pololegálně, protože ještě nebyl přesně definován jeho «občanský status» jako propuštěného politického vězně, primářem chirurgického oddělení malé nemocnice pod Petřínem ve Vlašské ulici, která tehdy patřila jednomu církevnímu řádu* (192). V téhle církevní nemocnici dal Budín brzo dohromady *skvělý vědecký tým internistů, neurologů a chirurgů, který za «mračnopo-zorné», krajně nevládné asistence tehdejších oficiálních činitelů naší lékařské vědy položil základy naší moderní neurochirurgie. . . Přitom spojení lékařské práce s ilegální politickou činností bylo v této církevní nemocnici všestranné a bezprostřední. Mělo mnoho poloh: tady např. byli ošetřeni hoši z jedné pankrácké skupiny, kteří byli těžce zraněni při domácí výrobě traskavin. Tady zároveň byli pod cizími jmény a s fingovanými chorobami aspoň dočasně hospitalizováni soudruzi, ohrožení zatčením. Tady přežil téměř dva roky svého nejistého válečného životy proletářský spisovatel Géza Včelička. Tady se ale také «vyráběly» různé choroby pro ty, co měli být «totálně nasazení» do říše nebo potřebovali dočasné uvolnění pro ilegální práci. Odtud se dodávaly důležité zásilky léků partyzánským skupinám* (193). Všechna tahle říší evidentně nepřátel-

ská činnost se sotva prováděla bez vědomí mnichů nebo jeptišek. Kdyby to líčil Černý, jistě by jim věnoval aspoň pár slov. I Hájek jim je věnuje. Zde jsou: do nemocnice pod Petřínem se až do příchodu Dr. Budína *chodilo hlavně bohabojně umírat, neboť pro vydatnou duchovní péči tu na léčení nezbyval čas* (192). Toť vše.

Ať už anonymní mniši-zaštiřovatelé duchovní péči o nemocné přeháněli nebo ne, z citované pasáže se zdá, že své křesťanství projeví i jinak. Pro srovnání opět jedna pasáž z Černého: *Jan Zika, jediný zachráněný člen I. ileg. ÚV(KSČ), se . . . do svého bývalého bytu vrátit nemohl, skrýval se porůznu, značně trpěl tím, že vůbec nenalezl útulek v rodinách dělníků či soudruhů; brzo však mu poskytli útočiště dva stateční účastníci národního odboje, sociální demokrat a národní socialista. První z nich byl sociálně demokratický odborář ve Svazu veřejných zaměstnanců Jan Pixa. . . Po necelý měsíc Pixova ohrožení ukrýval Ziku v Bubenči Pixův přítel, národní socialista Hugo Šik, úředník pražské pojišťovny. V bytěku U zlaté studně (Pixův byt) koncem dubna 1941 byl Zikovým přičiněním založen II. ilegální ÚV KSČ* (203).

Dobry křesťan – mrtvý křesťan – mrtvý křesťan (viz Honza Jílovský). Živý křesťan – směšný křesťan. Odtud adjektiva vyjevující mimo Hájkovu kontrolu neúctu k názorům jiných, i těch, kdo mu podali pomocnou ruku – o nějaké vděčnosti nemluvě. Proto je v jeho knize Církev zásadně «svatá»; ne že by autour v její svatost věřil, ale protože mu tak připadá směšnější. Směšnost umírání věřícího člověka vyjádří zas adjektivum «bohabojný». A k popukání je fakt, že se nábožensky založený profesor urazí, když gymnasista Hájek sejme se stěny krucifix, s *úslužným úsměvem* jej profesorovi podá a praví: *Zapomněli jste si tu Ježíška*». (36).

Představuji si, jak by se Dr. Hájek když odcházel z **Plamene**, srdečně zasmál kdyby mu byl Karel Kostroun podal s *úslužným úsměvem* v šupletí uložený obraz a pravil: «Zapomněl sis tu Leninečka».

Zrada slov

Orwell patrně neznal sémantiku, ale znal stalinštinu. Proto je ústřední motiv románu *1984* založen na newspeaku, drzém zneužívání slov k zakrytí fakt významu těch slov odporujících. Jenže slova jsou žalostně – nebo zázračně – neschopná skrývat, a zároveň stejně zázračně schopná vyjevovat. Hájek proti této jejich inherentní vlastnosti bojuje; pokouší se tím však o svobodu proti nutnosti sémantických zákonů, a tak prohrává.

Když například v Sachsenhausenu touží po Jiřince, je to přirozené, lidské, dojemné, podtrhuje to krutost vězeňského údělu. Nekomunisti v témže Sachsenhausenu jsou ovšem *hodní chlapci, kteří věřili, že se brzo vrátí ke svým maminkám i Márinkám* (109). Jak směšné, protože – v nepartajním případě – v kontextu velké doby zřejmě malicherné. Směšnost podtržena nejen starobylým obecným jménem pro milé vězněných nekomunistů, ale akcentována ještě aliterujícím diminutivem pro matku a příznačně paruskou spojkou «i», místo «a», v češtině v takovémhle případě obvyklého. To je ovšem celkem malá zrada, vyjevující pouze necitlivost a spontánní dvojí loket. Jindy je to

horší. Vůbec nejhorší je pasáž věnovaná Stalinovi a Procesům. Tam se slova dopouštějí velezrady.

Hájek píše o Sovětském Svazu jako o zemi, kterou jsme vášnivě hájili proti měšťáckým pomluvám. Hájili jsme ji však v době politických procesů i proti – Proti čemu? Rozebereme – li si citovaný úryvek, usoudíme patrně, že existovaly jednak měšťácké pomluvy (ty nesporně existovaly: bolševici skutěně nejedli děti), jednak procesy, o nichž dnes z oficiálních a neodvolaných stranických dokumentů víme, že to byly *frame ups*, justiční zločiny. Citovaný úryvek by tedy normálně asociující člověk doplnil asi takhle: . . . hájili jsme ji i proti těm, kteří nevěřili ve vinu odsouzených. Jenže Hájek větu zakončuje slovy: . . . i proti odpadlíkům, kteří se postavili proti Sovětskému svazu, (29).

Co tohle znamená? Leccos, a mezi jiným to taky potvrzuje pravdivost Marxova postřehu, tuším z 18. *Brumaire*, že hranice, které nedokážeme překročit v životě, nedokážeme překročit ani v myšlení. Hájek «odpadlíkům» neumí přiznat závažné důvody pro názorovou změnu: není schopen uznat, že pro některé lidi byla krvavá neuvěřitelnost procesů nestravitelná a zasadila jim emocionální ránu tak hlubokou, že se z nich (ne ze všech) stali pak skutečně nesmiřitelní nepřátelé – většinou, myslím, ovšem nikoli Sovětského svazu, ale Stalina a jeho permutace marxismu v ortodoxní, teologii. Takové nuance Hájek přechází, a připustit, že aspoň v punktu autentičnosti vin měli «odpadlíci» pravdu, je už zcela mimo jeho potenci:

Často jsem vzpomínal na tyhle doby po XX. sjezdu KSSS, který odhalil nezákonnost polických procesů třicátých let a další hrůzné následky stalinských deformací. Měli tedy vlastně přece jen pravdu trockisté? Absolutně neměli (31).

Formulováno takto, je to logicky pochybné, protože v otázce nezákonnosti procesů trockisté pravdu měli právě absolutně. Relativní na jejich postoji může být, co z absolutně správné analýzy autentičnosti procesu vyvodili pro politickou činnost. Bylo tehdy správné jít proti Sovětskému svazu, i za cenu toho, že se jeho autorita v mezinárodním dělnickém hnutí oslabí? Nebo bylo správné spolknout, anebo dokonce popřít poznanou pravdu, aby člověk tu autoritu neohrozil? Odpověď je složitější nežli otázka. Má co dělat s rozdílem mezi taktikou a strategií, o morálce nemluvě.

Trockisti jsou vůbec Hájkovi nejostřejším trnem v oku - jako ostatně každému neo-i stalinistovi, neboť spor prasete Napoleona s prasetem Snowballem byl a zůstává na farmě zvířat nejzásadnějším sporem. A jazyk zrazuje. *Motiv trockistů*, byla jejich přímo nepřičetná nenávist ke Stalinovi (30). Pokud v celé záležitosti procesů bylo něco «nepřičetného», byl to především Stalin sám (vhodnější proto, ne však tak symptomatické, by bylo hovořit třeba o «bezmezná» nenávisti), a tento Stalin, překocení bůh, ač překocen, je – parafrazováno dle Jevtušenkovy zapomenuté básně – stále na telefonu, a Hájek s ním má spojení. *Při všech tragických věcech, které jsou spojovány se jménem Stalinovým, jež nelze smazat ani přejít nějakou bagatelizující frází, byl to Stalin, kdo zabránil tomu, aby se první socialistická země stala pokusným králíkem pro trockistický avanturismus a sektářskou zběsilost. Ani tuto velkou historickou zásluhu Stalinovu nelze zapomenout (32).* Nehodlám, protože neumím rozhodnout, jaké, zda vůbec jaké

má Stalin zásluhy. Jsou o tom četné knihy, např. i dílo marxistického historika Medvěděva *Ať rozsoudí historie*.

Historie, dejme tomu, jednou rozsoudí, pokud se takové oříšky dají vůbec rozlousknouti až poměrou pamětníci a v SSSR místo, nebo aspoň vedle, stranickosti objeví se v historických vědách taky objektivita. Otázkou pro mě je pouze, zda by sektáři dokázali být zběsilější (měřeno např. počtem nevinně zabitých nebo utýraných k smrti), než nesektář Stalin? A pak a hlavně: co doktora filosofie Hájka opravňuje k takové jistotě, že by bez Stalina trockisti zatáhli Sovětský svaz na dráhu «avanturismu»? Pokud já vím před porážkou v občanské a v intervenčních válkách zachránil zemi Sovětů Trocký to dokonce přiznaly, tuším, i *Dějiny VKS(b)* –, jenž s genialitou a se (stalinskou) bezohledností uhnětl v bojeschopnou armádu oddílů složené zčásti (někteří historici tvrdí, že větší) z válečných zajatců, zčásti z ruských proletářů a mužiků a potom universitní profesor jménem Tomáš Garrigue Masaryk, kterému se podařilo přesvědčit rozhořčené legionářské generály, aby se svou evidentně dobře bojeschopnou armádou netáhli na Moskvu, ale obrátili se na východ a podnikli anabazi proti směru zemské rotace s konečným cílem francouzského bojiště. Trocký byl jistě všechno možné, ale jako avanturista mi nepřipadá. Spíš bych si dovolil odhadnout, že kdyby byl v boji se Stalinem zůstal vítězem on, procesy by se konaly stejně, jenom hlavy se kutálely jiné. A pak bych taky řekl, že Trocký, jenž byl prokazatelně dobrý vojenský stratég a organizátor, a mimoto Žid, by asi nepodepsal jistou smlouvu, a pokud by ji z nějakých strategických důvodů přece podepsal*, nevěřil by Hitlerovi tak naivně jako Stalin** takže by 21. června roku jednačtyřicátého nebyla na západních hranických Sovětského svazu ona *nedostatečná koncentrace vojenských sil* (109), o níž mluví, ale jejíž nedostatečnost nevysvětluje Dr. Hájek.

Nelidská lidskost?

Drobné i větší zrady slov krystalizují nakonec ve dvou výrazných sentencích, předkládaných Hájkem k věření, nikoli však k ověření. První je bytostně křesťanská, neboť, aniž si to autor patrně uvědomuje, je založena na myšlence nesmrtnosti každé lidské duše, z níž se v křesťanství vyvozuje rovnost šancí všech lidí před Bohem: *Život každého člověka je stejně vzácný* (194). Není třeba chodit daleko, abychom v kontextu stalinského myšlení usvědčili tak nepragmatickou zásadu z neplatnosti – nemusí se např. připomínat ona dnes už zapomenutá povídka z dřevních dob socrealismu o letadle, jemuž selhaly motory a které má na pa-

* Směl by však Ribbentrop podepsat smlouvu se Židem? To opravdu nevím, a řekl bych, že tohle je teoretický případ, kdy by ideologické nadstavbě oficiálního antisemitismu byla možná dána přednost před materiální základnou ekonomicko-vojenských zájmů.

** A snad by taky, na rozdíl od Stalina, nevydal Gestapu na pět set německých komunistů, z velké části Židů, kteří se po r. 1933 uchýlili do SSSR, a v r. 1940 byli sovětskou policií dodáni přímo do německých koncentráků, jak o tom píše např. ravenbruücká přítelkyně Závěše Kalandry a Mileny Jesenské Margaret Buber-Neumannová v knihách *Als Gefangene unter Stalin und Hitler* a *Mistress to Kafka*.

lubě několik cestujících, ale toliko jeden padák. V tom přímo biblickém podobenství nepřidělí přítomný stranický pracovník padák těhotné pasažérce, ačkoliv by tím zachránil hned dva údajně stejně cenné životy; nepřidělí ho ani vetchému starci, ač je ověšen řády, ani různolícimu školákovi, třebaže ten má život před sebou. Přidělí jej muži cestujícímu v jakémisi státně důležitém pověření. Tak daleko do zažloutlých listů, jak jsem řekl, chodit netřeba, stačí zalistovat v Hájkově knize na str. 120, kde podává historicky zajímavé údaje o komunisty infiltrovaných samosprávách nacistických koncentráků*: *Jestliže esesácké velitelství určilo, že do tehdy a tehdy musí být z lágru vypraven transport dejme tomu pěti set práce neschopných, musel být tento transport vypraven. Tady bylo možno zachránit jen zvlášť cenné jednotlivce* (120). Rovnostářsky křesťanská teze je tedy v praxi stalinismu (jistě, v praxi nejen stalinismu, ale jako svatou zásadu ji reklamuje Hájek) zřejmě reklamní slogan, nikoli popis skutečnosti.

Druhá idea není tak křesťanská, zato má podobu neúprosné definice: *Komunista je ten, kdo je za všech okolností člověkem* (144). Smysl, jako smysl každé definice, závisí na definicích pojmů. Znamená zde «komunista» člena strany, nebo člověka, jenž si prostě myslí, že uspořádání společnosti známé z utopické literatury jako komunistická je ideální? Neznamena-li to člena strany, tvrdí snad Hájek mezi řádky, že i vyloučený člen zůstává ko-

* Mimochodem, Pušovi připisuje Hájek zapálení skladiště benzínu Na Figurách za náhodským nádražím v roce 1941. Vratislav Blažek v knize *Maryáš v Reykjavíku* (Sixty-Eight Publishers, Toronto, 1975) dává za tuto nejproslulejší náhodskou sabotáž kredit Joskovi Kodetovi, jenž po činu (stejně jako Puš, byl-li to Puš) *utekl a skrejšval se až do osvobození Rudou armádou* (145). Autorita v tomhle ohledu asi nejpopovolanější, náhodský policejní úředník Jan Šimáně, který sabotáž vyšetřoval, uvádí v knize *Je tady Gestapo* (Náchod, 1946), že pachatel se nikdy nevypátral, ale s největší pravděpodobností požár založili, z důvodů patrně pomatených, dva čeští werkšuci, Emil Sturm a Josef Suchánek (Sturm byl, spolu s jednademdesáti jinými náhodskými občany, v té souvislosti odvezen do koncentráku, kde spolu s deseti ze zatčených zemřel). Abych nikomu nebral zásluhy, přisoudil jsem v románě *Příběh inženýra lidských duší* sabotáž fiktivnímu Přemovi Skočdopolovi. Ten se jí sice zaručeně nedopustil, ale spáchal tolik jiných, i když ne tak spektakulárních (a tolika životy zaplacených, což mi připomíná Hájkovo hodnocení Heydrichiády) sabotáží, že byl naprosto schopen vykonati tento různým osobám přisuzovaný čin.

Ani jeden z uvedených autorů se nezmiňuje (nevěděli to, podařilo se mi to utajit), že sabotážní akci na Figurách jsem na fotofilm zachytil já, a málem jsem přitom přišel o fotoaparát, když nebezpečně blízko vedle mne spadl hořící barel a já se lekl a zřítíl do řeky. Fotoaparát i cenný film jsem zachránil tím, že se mi podařilo udržet jej v ruce vztyčené nad hladinu Metuje (vody ostatně bylo jenom po kolena). Pokud vím, jsou to jediné dokumentární snímky sporného činu – Šimáně má ve zmíněné knize pouze fotografii zdevastovaného skladiště pořízenou až po požáru – a zájemci si je mohou prohlédnout v knize *Antinostalgikum a Samožerbuch* (Sixty-Eight Publishers). Je to jejich světová premiéra a jsem ochoten odprodat je Gottwaldovu muzeu, pokud je budou chtít, což asi bude záviset na tom, jestli to opravdu udělal Jindra Puš. Nevím taky, mám-li být hrdý, nebo se mám hanbit za to, že první poválečnou žurnalistickou příležitost v rodném Náchodě jsem dal Pušovi já, požádav ho o úvodník do prvního čísla časopisu *Slovo má mladý severovýchod*, jehož jsem byl v létě 1945 (než mě ÚV SČM pro idealismus té funkce zbavil) redaktorem. Nejspíš je to asi jedno.

munistou, kdežto některá zdravá jádra komunisty nejsou? A co je «za všech okolností»? A co je «být člověkem»? Lenin, jak o tom nedávno psala Hájkova *Tvorba*, doporučoval řešit problém prostituce v Nižním Novgorodě postřelením prostitutek. Je postřelení lidských bytostí, které se provinily tím, že se staly obětmi sociálních sil samoděržaví, projevem lidskosti? A je-li jím, jak potom, při zachování platnosti pojmu «za všech okolností» morálně rozlišit toto postřelení od jiných postřelení?

Bohužel, nejde tu však o formálně logické kratochvíle; za ušlechtilými sentencemi se schovávají d'áblíci, a jejich rohy nenápadně odhaluje opět zrada slov. Vezměme si třeba sabotážní čet, jež byla součástí Hájkovy odbojové skupiny. Esem těchto dynamiteros byl Jindra Puš, a skupina provedla mimo jiné i naklazení časovaných pum v místnostech výstavy *Boľševický ráj*. V noci se pak stalo toto: *... všechno vybuchlo, jak mělo, a «nejvzácnější» exponáty byly demolovány. . . Výstava musela být na měsíc uzavřena. Odnosl to jen jeden příliš horlivý protektorátní policista, který objekt hlídal, a místo aby vzal nohy na ramena, když z jedné místnosti slyšel podezřelé syčení, pokusil se zabránit škodám a byl «demolován» spolu s oněmi převzácnými exponáty* (181).

Policista («jen jeden» – život každého člověka atd.), přirozeně «protektorátní» (byli tenkrát i «neprotektorátní» policisté, nebo, po hájkovsku, «čestní» či dokonce «leví»?) soudě dle formulace zahynul*. Hájek projevuje svou lidskost metaforou «byl demolován». Kdyby kniha *Už jdeme po ulici* byl román, dala by se denotační metafora přijmout jako způsob charakterizace románové postavy. Kniha je však autobiografie, a tak v ní autor necharakterizuje nikoho než sám sebe.

Kvalitativně různé zločiny

Zajímavé je také srovnat míru úvah a opovržení, jež Hájek a Černý věnují různým typům zrádců: agentům Gestapa, na jedné straně, a «prostým» kolaborantům na straně druhé. Černý Agenty registruje, zaznamenává jejich činnost, pokud se týkala protiodbojových akcí, neskrývá se opovr-

* Nevím, byl-li to obyčejný český táta, jenž byl do *Boľševického ráje* služebně přidělen a snažil se prostě splnit svou povinnost (jistě, plnit ji neměl: ale i werkšučáka Sturma poslali do koncentráku: jen kdo absolutně jistě víš, že sám jsi bez hříchu. . .), nebo zda to byl kolaborant v policejní uniformě. Mám dojem, že o kolaborantech mezi policajty nebylo moc slyšet. Někteří dokonce přišli o život za Heydrichiády, když se pokoušeli ignorovat Čurdovo první, anonymní udání (viz Černý 343). Jiní se nezachovali tak hrdinsky, ale přesto zajímavě. Šimáně např. vypráví příhodu o udavači Čeňku Duškovi z Náchoda, který osobně přišel oznámit, že v plhovské továrně Lana ukrývají dynamit. Protože to udal in persona, nešlo věc utulat. Inspektor Karas si alespoň ulevil tím, že udavači do očí řekl: «Ti jsi pěkná svině!». Dušek hned běžel na Gestapo s novým udáním, tentokrát na Karase (str. 75-76). A tak dále. Prostě, o agentech Gestapa mezi protektorátními policajty jsem nějak nikde nečetl; zato Hájek sám (str. 230-32 a jinde), i Černý, uvádí hned několik jmen gestapáckých fízlů a volavek (Dvořák, Holejko, Vohradník, Fink), kteří byli dlouholetí komunisté, a dokonce straničtí funkcionáři (Fiala). Ne že bych z toho něco vyvozoval o většině komunistů, ale řekl bych, že většina «protektorátních» policistů se zachovala stejně čestně jako komunisté. A pokud mezi nimi byli agenti gestapa, zdá se že k esům kalibru Holeyka nebo Dvořáka nepatřili.

žením, ale morální stránkou se příliš nezabývá. Zato se zevrubně věnuje kolaborantům, a to jejich zvláštní odrůdě: kolaborantům intelektuálním. Hájka tahle kategorie příliš nezajímá, zato se zevrubně zamýšlí nad agenty Gestapa, a to zvláště nad bývalými komunisty. Co z toho vyvodit? Co řekneme tohle: pro Černého nezasluhuje takovou míru opovržení člověk, jenž uvízl ve spárech Gestapa, zlomil se (to byla, zdá se, genese většiny agentů z řad kompartaje), a stal se *netvorem* nebo *kreaturou* (Hájek). Černý (Hájek ovšem také: jedna z nejvěrohodnějších pasáží jeho knihy na str. 239 o tom pojednává) zřejmě ví, co je to strach, i to, co ví Catherine v Hemingwayově *Sbohem, armádo!* * Proto jsou pro Černého evidentně odpornější ti, kdož třeba nemají na svědomí lidské životy, ale nebyli mučeni, nebyli v nebezpečí větším než kterýkoliv občan protektorátu, nezlomili se, jenom se, více méně sami od sebe, ohnuli. To je Černému zločin *par excellence*, protože je to zločin intelektu, nikoli animálního strachu nebo prostě psychopatie. Proto pranýř, na nějž jej staví, má v jeho knize rozměr celých stránek.

Hájka zajímají agenti a uvažuje, co se stalo s těmi, kteří nebyli po válce dopadeni a zmizeli. *Leccos nasvědčuje tomu, že aspoň někteří z nich unikli spravedlnosti a ještě někde na světě . . . otravují vzduch této planety* (232). V tom má pravdu. Kdežto on si však klade jen otázku a vůbec se nepokouší ji zodpovědět, Černý – a nechtěně *Rudé právo* – na ni, alespoň v jednom konkrétním případě, odpovídají.

Na stranách 285-293 přetiskuje Černý dva nekrácené články, které vyšly 5-2-1941 a 12-11-1941 v *Českém Slově* a jsou podepsány Fedor Soldán. Články jsou převážně eulogii na K. H. Franka a Josefa Goebbelse. K jménům těch prominentů se váží adjektiva jako *moudrý*, jejich projevy se charakterizují frázemi *jasné politické slovo* a *poučení z minulosti*, a jako zásluha se jim připisuje zasvěcené posouzení *ideového vývoje* v protektorátě. Českým intelektuálům se naproti tomu v člancích vytýká, že *dosud neprohlédli*, že lpějí na *reakčním partikularismu* (rozuměj: na myšlence samostatnosti a svrchovanosti), ignorují *pokrok ve vědě*, rozšívají *zmatek v duších inteligence*, pěstují *módní západnictví*, *katastrofální politiku vzdoru*, *pasivní opozice* a *politicky planých gest*. Jsou to přitom našťásti pouze *pobloudilí jednotlivci* a neopírají se o *žádnou skutečnou sílu*. Nechybí ani zmínka o *Židech*, kteří *lživě zamlčovali* nejdůležitější kulturní hodnoty před národem.

Slovník a postoj patrně něco připomíná i tomu, českému čtenáři, který se narodil až po válce. Jméno Fedor Soldán připomínalo něco mně, ale nevěděl jsem co.

Pak mi přítel z Prahy, netušící tyhle souvislosti, poslal recenzi jednoho současného českého románu. Autor recenze hodnotí román zcela záporně. Píše o spisovatelově *naturalistické brutalitě*, o jeho *slabošských a podivínských postavách*, o tom, že

* «Zbabělec umírá tisíckrát, statečný člověk jen jednou».

«Jistě. Kdo to řekl?»

«Nevím».

«Byl to patrně zbabělec», řekla (Catherine). «Věděl toho spoustu o zbabělcích, ale nic o statečných lidech. Statečný člověk umírá možná dvoutisíckrát, jestli je inteligentní». (Kap. XXI).

dílo je zalidněno *obrazy odpuzujících typů a . . . k zániku odsouzeného života*, což je prý jen logické u prozaika, jenž předtím vydal sbírku *útrapych a temných povídek*, který tvoří v rámci *módních literárních receptů* a *ideově (se) opírá o zvyklosti naturalistických předků, doplněné podle pravidel vyznačů tzv. odcizení*. Atmosféra knihy je *odpudivě naturalistická*, ale to je typické pro *knihy módních českých autorů*, a proto i tento román je vybaven *všemi módními náležitostmi*. Nechybí ani zmínka o Židech: spisovatelovy postavy *prý sem utekly patrně z židovského folklóru*. Recenze má titul *Značně zamížená «modernost»* a vyšla v *Rudém právu* dne 4. října 1970. Autorem románu je Ladislav Fuks a román se jmenuje *Mýši Natálie Moshaberové*. Jméno autora recenze vás nechám hádat. Není to Jiří Hájek. Jiří Hájek, uhodne-li, se však alespoň dozví, kde jedna *kreatura dosud otravuje vzduch*. Vzduch je tam však zřejmě už od jiných natolik otrávený, že se *kreatura nevyjímá nápadně*.

The Way We Were

Už jsem po ulici obsahuje řadu pasáží, které věrohodně zachycují zrod stalinisty z pochopitelných emocí a sentimentů. To jsou zajímavé, a chcete-li, jistě lidské stránky. Názorně předvádějí onu kombinaci mládí poznamenaného nezaměstnaností, ponižujícím postavením nemajetného stipendisty a sloním antikomunismem pravicových profesorů *, se silnými zážitky družnosti v letních

I tady ovšem je otázka, do jaké míry jsou takové vzpomínky, možná nezbytně, upraveny ideologickými vědomostmi nabytými *ex post*. Já taky chodil do gymnasia, kam taky chodili nemajetní žáci, a ti taky dostávali učebnice zdarma a byli objektem i jiných ponižujících nadlepšení. Nepamatuju se, že by to cokoli změnilo na postoji nás, tzv. majetných, k nim. Snad je i moje vzpomínka zabarvena zkušenostmi *ex post* – ale spíš tu asi sehrálo svou roli maloměsto, kde se např. vlivem Sokola jen málokdo považoval za nóbl člověka. A potom jazz. V souvislosti s jazzem (důsledně psaným *džez*, což Janě Brejchové připomíná *džez*, a proto to slovo píšu proti *Pravidlům českého pravopisu*) má Hájek hezkou řádku katalánštin. Pokud jazzu používali komunistické mládežnické party – a používali jej zdá se, vydatně – bylo to O.K. a projev pokrokovosti. V případě nekomunistických *džezových party* byla motivace ovšem zákonitě pochybená: *V této psychose* (tj. recesi) *vězely až po uši všechny ony «potápky» a «máničky» okupačních let* (mimoходом: nepochází výraz «máničky» spíše až z doby *druhého protektorátu*? My jsme holkám říkali *krystýnky* nebo *později sajdky*, a *mánička*, tuším, je, ač gramaticky *femininum*, spíše *pohlaví mužského*) *stejně jako různé džezové party, demonstrující nedopatřením a ironií osudu pro «americký způsob života» často zrovna Armstrongem, Ellingtonem nebo Paulem Robesonem, kteří z dobrých důvodů byli drazí nám i celému předválečnému levicovému hnutí* (172). Na marxistu, jenž svou vědu údajně zakládá na znalosti historie, je pasáž poněkud příliš přecpána údaji interpretovanými šejdrem. Patřil jsem k takové jedné – s Hájkovým dovolením – *jazzové partě*, ale pokud jsme za války pro něco demonstrovali, tedy ne pro nějaký «*způsob života*» (termín byl tehdy neznám, vyskytoval se snad jen v časopise *Signal*, určeném k získávání Novoevropanů pro nacistickou ideologii), ale pro to, co nám tehdy Amerika reprezentovala – zcela konkrétně a přesně: pro *demokracii* a *uměleckou svobodu* s ní spojenou. A nejvíc ze všeho: *jazz* jsme prostě milovali. Tolik jsme také o jazzu věděli, abychom do něho nezahrnovali operního pěvce Robesona. Recese, již jsme ovšem pěstovali, nevznikla taky z nějaké snahy *odlišit se od maloměstské nudy* (172), jak píše Hájek, ale protože jsme byli mladí a mladí má rádo legraci (i v koncentráku,

táborech proletkultu, kde mladí členové strany přicházeli do styku s proletáři a s komunisty, jež do strany nepřivedly racionální úvahy o výhodách z členství plynoucích. Dobře popisují «zakalení», a pozdější zafixování věr a attitud v koncentračním táboře a v ilegální práci. *That's The Way They Were*, takové síly je formovaly a z psychologie je známo, že nejvýrazněji a nejsnadněji se člověk formuje v mládí. To je nutno respektovat, a není třeba pochybovat o idealistických pohnutkách, jež se posílily takovou citovou výchovou.

Člověk však, pokud nezemře, dospěje, nabude schopnosti analyzovat sám sebe i svět. Projevy svého podvědomí sice nikdy úplně nezvládne, ale stane se, nebo se může stát, pánem svého vědomí. Je-li to akademicky vzdělaný člověk a humanista, je to přímo jeho povinnost, a zároveň mu to jisté povinnosti ukládá. Pokud se proti nim prohřeší, je morální soud na místě.

K silným a přesvědčivým aspektům Hájkovy knihy patří popis života v nacistických koncentračních táborech. Protože je popis detailní, je sotva možné, aby se člověk, jenž to čte v sedmdesátých letech, ubránil srovnávání. Mrazivé samotky, kam se vězni zavírají za malichernosti a kde mnozí hynou na pneumonii, hlavy ostríhané dohola, propůjčující všem vzhled zločinců, kaloricky i jinak nedostačující šlihta, dlouhodobé rozsudky, krutost nebo alespoň bezcitnost dozorců, faktická vláda profesionálních zločinců v lágrech zalidněných převážně politickými, a zásadní neoddělování politických vězňů od sprostých zločinců, to všechno a mnoho jiného známe ze stránek nejen antinacistické literatury. Mnozí to znají dokonce z dvojí autopsie. Hájek, v pasážích zřejmě pro něho osobně velmi důležitých a sebevysvětlujících, dochází k závěru, že koncentrák z vědomí a ze svých nočních můr nikdy nevyžene: je jím poznamenán na celý život. Sílu, píše, která jeho druhy uvrhla do tohoto pekla, začali chápat jako zlo, které nemá žádné hranice, od něhož je možno očekávat i to, co by se zdálo zdravému rozumu nepředstavitelné (95). Kdo nechápe, že takové permanentní poznamenání nelidskými zážitky a takový soud nad nelidskou praxí jsou reálné a pochopitelné, nechápe mnoho.

A pak Hájek, jedním dechem a uvnitř těchto pasáží, napíše a je to jediná zmínka o tom spisovateli v celé knize –: *Na Západě v posledních letech sílí tendence . . . pomocí různých antisovětských «bomb» typu Solženicynova Archipelu Gulag vytvářet na veřejnosti dojem, že nacistické koncentráky*

jak dosvědčují díla Arnošta Lustiga a J. R. Picka). Ostatně, česká recese je dilem převážně part, jako byla ta kolem komunistů režiséra Jiřího Krejčíka a Vladimíra Bora, jednoho z nynějších barrandovských šéfů, jenž v roce 1968 sepsal *Dějiny recese*. Jejich rukopis normalizovaná cenzura pak potlačila, takže nevyšly. Snad je rovněž zajímavé, že většina členů mojí jazzové party po válce vstoupila do sociální demokracie a k národní socialistům, a já mám v živé paměti svoje spory notorického bezpartajního epatisty s jejich poválečnými levicovými názory. Nejortodoxnějším marxistou byl Benno, můj spolubydlící v Únoru 1948, jehož by Hájek asi ozdobil epitetem «čestný» nebo «levý», sociální demokrat a který skončil život jako kapelník *Jazzového orchestru čs. lidové armády*, na jevišti divadla, kde koncertoval pro Sovětské okupační jednotky.

Všechno je prostě trochu jinak, než to ličí Hájek. Pokud ovšem moje zkušenosti z mládí nejsou notoricky výjimečné a atypické, a Hájkovy chronicky obecné a typické.

jsou z větší části zřejmě jen komunistická propaganda (101). Kdo má přehled o tom, co a jak se píše na Západě – a Dr. Hájek patří v ČSSR k lidem takto privilegovaným – a kdo ví, jak se o *Souostroví Gulag* píše v ČSSR*, snadno pozná, že je to přesně naopak.

To není dialektika, marxistická, hegelovská ani antická, to už není ani zrada slov, ale zrada vzdělanců. Nejhorší zločin, jakého se informovaný intelektuál může dopustit.

Shakespeare a dnešek

Na str. 142-3 vypráví Hájek, jak německý herec Edgar Bennert recitoval před shromážděním vězňů v Sachsenhausenu monolog ze Shakespeareova *Hamleta* a v něm přímo *fantasticky vystopoval onu zoufalou oscilaci mezi vzpourou a rezignací, silou intelektu a slabostí vůle . . . monolog «Být či nebýt», jak jej pojímal Edgar, se mohl odehrát kdekoli v Evropě našich dnů* (143).

Pokud jde o mne, zdá se mi, že citovanou pasáž ilustruje i «podivný» život Jiřího Hájka, a to ho snad, do jisté míry, exkulpuje. Nevím ovšem, zda by se mnou souhlasil často nepřijemně (lidsky? levě? čestně?) nekompromisní profesor Černý, jenž v závěru *Pláče koruny české* (str. 497) píše:

Jsem čím dál tím víc přesvědčen, že v životě vůbec, i na jeho vrcholu, v kultuře, je osobní prvek tím nejdůležitějším; čím dál tím víc je v mém citu i myšlenkách slovo kultura spojeno se slovy charakter a statečnost.

Josef Škvorecký

* «Marně hledám na mapě SSSR takové souostroví. Není tam. Je to Solženicynův výmysl» – cituji z paměti dopis otištěný v *Rudém právu* nebo snad v *Tribuně*: kdo si chce citát ověřit, stačí zajít na Letnou do Novinového oddělení Universitní knihovny, a trochu hledat.

Čína k výročí okupace

Pekingský deník *Žen min ž'-pao* věnoval 19. srpna půlstránku 9. výročí sovětské invaze Československa. Článek «Nápadná podobnost» porovnal společné rysy německé okupace v březnu 1939 a sovětské invaze o necelých 30 let později. V obou případech byla země obsazena bleskovou akcí cizích vojsk, jež z několika stran překročila hranice, v obou případech byli vedoucí představitelé země postaveni v cizině před hotovou věc a donuceni podepsat potupnou kapitulaci – které se v roce 1968 říkalo Moskevská dohoda. List cituje ze závěti Josefa Smrkovského o pocitech československého vedení, když si přečetli první ruskou verzi dohody.

Rozdíl vidí *Žen min ž'-pao* jen jeden: že zatímco Hácha a Chvalkovský byli v Berlíně přivítáni jak se na vedoucí státníky cizí země patří, bylo Dubčekovo vedení poctěno pohostinstvím sovětským: nočním únosem, osobní prohlídkou a vězeňskou celou.

Závěrem článku se praví: «Je zřejmé, že se Brežněv a jeho kumpáni chtějí zapsat do análů historie. Avšak jak německý diktátor, tak i nový hegemón v Kremlu byli již přivázáni na pranýř dějin. Žádná modlitba jim nepomůže – a to je také nápadná podobnost».

20. srpna vysílal Rozhlas Peking celý text česky.

Po 11.sjezdu KS Číny

(Od našeho dopisovatele z Pekinu)

Právě jsem se vrátil ze schůze, kde naši delegáti hovořili o 11. sjezdu. Jedním z delegátů byl náš ředitel (je ve své funkci od loňského října, kdy byla rozdracena «čtyřka»). Druhým byl dělník, který byl zatčen v dubnu 1976, při demonstraci, jež vzpomínala Čou En-laje, a který byl v následujících šesti měsících třiatřicetkrát kritizován. Za okny vybuchují už třetí den rachejtla, petardy a dělobuchy, a zvučí bubny a činely. Ze všech konců Pekingu prochází organizovaný lid na ústřední náměstí Tien An Men. Tam se toho ale moc neděje. Já jsem šel s kolegy včera – nesl jsem praporek, vyzývající k jednotě lidu celého světa. Praporek mi připadal vhodný pro cizince v Pekingu, a zejména pro Čecha ve dnech 9. výročí invaze.

11. sjezd tedy skončil – a s ním celá etapa čínských dějin. Sjezd dovršil a zpečetil výsledky boje, který vypukl po smrti Čou En-laje v lednu 1976. V čínském podání to byl jednak boj ideologický mezi dvěma liniemi ve straně (a tohoto typu boj v dějinách strany už jedenáctý), jednak boj třídní, mezi zastánci kapitalistické a socialistické cesty. Jen implicitně se rozumí, že šlo taky – ne-li především – o boj mocenský.

Ve vývoji Čínské lidové republiky vedle sebe vždy existovaly dvě tendence. Jedna se zaměřovala na co nejrychlejší ekonomický rozvoj, na modernizaci průmyslu a obrany, na co nejefektivnější využití tvůrčích sil, schopností a nadání čínského lidu. Hospodářské výsledky byly pro tuto tendenci vždy prvořadě důležité. Západní tisk jí říká tendence umírněná, pragmatická, někdy technokratická. Druhé tendenci se často říká radikální či levicová, eventuálně levičácká: ta se soustředovala zejména na fedrování ideologické ryzosti. Při rozvoji hospodářství by spoléhala spíše na nadšení než na ekonomické stimuly, a zdůrazňovala přednosti masové občanské angažovanosti v politice, které mj. potřebné nadšení podmiňuje.

Tyto dva směry spolu vždy žily v jistém řeckém tvořivém napětí. Jejich zastánci spolu vedli spory, které čas od času propukly v otevřené politické sváry ba i boje, v nichž ten či onen položil svůj politický život. Jen zřídka a jen nakrátko však dokázal jeden či druhý směr získat převahu naprostou. Takovému vývoji bránila mj. i osobnost Mao Ce-tunga, který si zřejmě byl vědom kladných aspektů obou směrů. Jako balancující závaží vždy závčas svou autoritou podpořil tendenci momentálně slabší.

Zdaleka nejdůležitějším případem otevřeného politického boje byla Velká proletářská kulturní revoluce, která vypukla před 11 lety. Během prvních dvou či tří let vyvolala naprosto nevídanou aktivitu nejširších lidových mas (a jak dobře tu toto klišé pasuje). Hlavním terčem kritiky byly rozličné aspekty obvykle spjaté s «umírněnou» tendencí ve vedení: byrokratické metody stranických kádrů, dále přemrštěné spoléhání se na materiální podněty v hospodářství (čemuž čínská terminologie říká kapitalistická cesta), a jiné jevy, např. poměrný liberalismus v kulturní politice. Po

nesmírně prudké masové kritické kampani bylo mnoho stranických kádrů v letech 1966-68 sesazeno: mezi nimi na předních místech Liu Šao-čchi, tehdejší předseda ČLR, a Teng Siao-pching, tehdejší generální tajemník strany.

Již v roce 1969 však byly výstřelky radikálů podrobeny kritice: a do politického propadliště spadli někteří představitelé tzv. «skupiny pro řízení kulturní revoluce», která do značné míry udávala tón v zemi. (O těchto událostech jsem psal v Listech v roce 1973). Invaze Československa byla jednou příčinou, která vedla k usilovným snahám přivést kulturní revoluci k nějakému konci a zavést v zemi řád. Během roku 1969 tedy už značně opadla (či «byla opadnuta») ona až neuvěřitelná přímá účast lidových mas na politickém dění země – a smysl radikálního proudu se posunul. Víc a více nyní začal připomínat prostý boj o nástupnictví, ve kterém ideologická dimenze, totiž právě ta, pro kterou byla kulturní revoluce tak pečlivě sledována v zahraničí, začala ustupovat do pozadí. Tato dimenze se nakonec projevovala hlavně ve své nejodpudivější formě – ve formě svěřací kazajky, nasazené na kulturní život země.

Od první porážky v roce 1969 se už radikálové z defenzivy nedostali. V roce 1971 přišel o život ve zříceném letadle jejich hlavní představitel, designovaný nástupce Mao Ce-tunga, ministr národní obrany Lin Piao. To byla jen jedna epizoda v nástupnickém boji. Znovu a s novou vervou propukl boj po smrti Čou En-laje v lednu 1976 a předsedy Mao v září 1976, kdy skončil totální porážkou všech zbylých exponentů radikálů – Maovy vdovy Tiang Čching a šanghajské skupiny Čang Čuen-čhiao, Jao Wen-juan a Wang Hung-wen.

Průběh tohoto posledního boje, jeho zákruty, intriky a uzlové body zní jako detektivka, a právem: v sázce bylo mnoho, přemnoho kariér – jak například vysvítá i z toho, že v novém ÚV KS Číny je na 2/5 nových členů. V hlavní bitce, kdy skutečně šlo o to, kdo s koho, proti sobě stála dnes poražená a tudíž protistranická «čtyřka», a trojice lidí, již vedl moudrý vůdce předseda Chua Kuo-feng, nástupce Čou En-laje i předsedy Mao. Další dva byli maršál Jie Tien-jing, a Wang Tung-sin, náčelník několikatisícového elitního sboru, který slouží jako osobní garda čínskému vedení.

Tito tři jsou zcela zákonitě v novém politbyru ÚV KS Číny. Spolu s nimi je tam Li Sien-nien, dlouholetý hospodářský místopředseda čínské vlády, a konečně (avšak třetí v pořadí důležitosti) Teng Siao-pching, jehož politický comeback byl jedním z ohnisek sváru mezi čtyřkou a nynějším vedením.

Jak jsem se zmínil, byl Teng druhým nejdůležitějším představitelem pragmatické linie, který ztratil své pozice během kulturní revoluce. Po pádu Lin Piaa však byl pod Čou En-lajovými ochrannými křídly tiše rehabilitován, a v letech 1973-75 zaznamenal pozoruhodný vzestup. Když Čou v lednu 1976 zemřel, byl Teng všeobecně – v Číně i v zahraničí – považován za jeho jistého nástupce.

Smrt svého ochránce však Teng politicky přežil přesně o týden: Čouovým nástupcem se na doporučení předsedy Mao stal Chua Kuo-feng, do té doby jeden z nepříliš dobře známých Čou En-lajových náměstků. V dubnu 1976 se náměstí Tien An Men naplnilo lidmi, kteří vzpomínali Čou En-laje. Propukly vášně, byla nasazena bezpečnost a milice. Byli ranění a zatčeni, i mrtví. Událost byla nazvána kontrarevolučním pokusem, Teng byl označen za jejího strůjce, a znovu spadl do politického propadliště.

Tato událost nebyla nikdy vyjasněna; politická zpráva na 11. sjezdu, kterou předseda Chua přednášel přes čtyři hodiny, jí věnuje půl věty: v této půlce věty se praví, že banda čtyř «potlačovala a pronásledovala velmi mnoho kádrů a mas, které oplakávaly Čou En-laje». Po pádu «čtyřky» se Tengův návrat očekával jako hotová věc – trvalo ale mnoho měsíců, než byl znovu rehabilitován a jmenován do původních funkcí, což se stalo v červenci 1977. Myslím si, že právě nevyřešená otázka odpovědnosti za Tien An Menský incident stála v cestě jeho včasnému návratu.

Tengův návrat tedy signalizoval to, co 11. sjezd v plné šíři potvrdil: vyvrcholení převahy pragmatického, ekonomického směru v oblasti personální politiky. Tento směr však byl nastolen i ve všech oblastech vnitřní politiky země. Nejhorší výstřelky radikální levice (v Číně ale zvané pravice) se začaly likvidovat již na přelomu roku, zejména v oblasti kultury. Nastává dlouho kýžené uvolnění, v mnohých směrech se vrací situace z doby před kulturní revolucí. Viděl jsem například několik starých filmů, které přes deset let ležely v archivu. Onehdy dávali v televizi dokonce výňatek ze staré pekingské opery. Nesmyslné útoky na buržoazní hudbu Beethovenovu taky samozřejmě přestaly. V novém vydání vyšel Shakespeare, Cervantes, a další. Je tomu dlouho, co měla čínská kulturní veřejnost k dispozici tak velký výběr – i když podle západních měřítek je to samozřejmě ještě výběr velice úzký. Znovu se vrátilo dvacet let staré heslo «Ať kvete sto květů» – ale bez dodatku «a jedovaté býlí ať se vymýtí!».

Základní změny se ale týkají i hospodářství. Jedním z průvodních zjevů loňského boje o moc byl ekonomický chaos, stagnace a v některých odvětvích dokonce pokles ve výrobě – obraz, který byl ještě dále citelně zhoršen strašlivými zemětřešenými. Politická zpráva sjezdu zněla ve své domácí části jako všeobecná mobilizace k rapidnímu rozvoji hospodářství. K dosažení tohoto cíle se používá jak prostředků, se kterými jsme dobře obeznámeni, tak i některých specificky čínských přístupů. Mezi ty druhé patří zejména princip spoléhání se na vlastní síly. Slavnými a rozsáhle následovanými příklady v Číně je lidová komuna Tadžaj (od které se učí zemědělství) a naftové pole v Tačchingu (od kterého se učí průmysl).

Mezi prostředky, kterým dobře rozumíme, je například znovuzavedení materiálních pohnutek v jisté míře: v nejbližším měsíci či dvou se očekává všeobecné zvýšení mezd. Velký důraz se klade na rozvoj vědy a školství, a není například náhoda, že v novém politbyru je Fang Ji, vice-president Čínské akademie věd. (Na vysoké školy se znovu vracejí zkoušky). V Číně se teď hovoří o «čtveru revolucí» v nevýrobních oblastech: ve vědecko-technickém výzkumu, ve školství, v literatuře a

umění, a ve zdravotnictví. V zemědělství bylo vytýčeno heslo – dokončit mechanizaci zemědělství do roku 1980. A v průmyslu nejsou úkoly samozřejmě o nic menší. Celkovou perspektivu shrnuje sjezd takto: Přetvořit Čínu do konce tohoto století v moderní a mohutný socialistický stát.

Zaměřen na hospodářské výsledky, kladl sjezd velký důraz na obnovení všestranného pořádku a disciplíny. Hovoří se o posílení vedoucích orgánů na všech stupních, o posílení orgánů státu, o posílení vedoucí úlohy strany. Ve straně vlastní se hovoří o zpřísnění kritérií při přijímání, o zřízení disciplinárních kontrolních komisí a o posílení demokratického centralismu. O které aspekty demokratického centralismu jde, vysvětlil ve svém projevu zcela jednoznačně místopředseda Jie Tien-jing: jednotlivec se podřizuje straně, menšina většině, nižší orgán vyššímu. Současně musí strana změnit své metody práce, překonat sektářství, dogmatismus a povýšenectví, hledat pravdu na základě fakt, naslouchat pozorně masám a sblížit se se všemi občany.

Od počátku bylo jasné, že spolu s představiteli radikální linie budou odstaveny i některé aspekty jejich politiky. Dnes se však zdá, že 11. sjezd šel v tomto směru dál, než mnozí pozorovatelé původně očekávali. Lze ve skutečnosti jen stěží rozeznat, co v čínském politickém a hospodářském životě z celé kulturní revoluce zbývá. Sjezd prohlásil kulturní revoluci definitivně za vítězně ukončenu; cynik by řekl, že se Čína v podstatě vrátila tam, kde stála před 11 lety.

Zůstalo však snad toto: kulturní revoluce znamenala masový výbuch. Pro miliony rudých gardistů, kteří se jí zúčastnili, znamenala mnohem víc než jen cestu do Pekingu a mávání rudou knížkou na náměstí Tien An Men. Ukázala jim, že je možné říkat něco jiného, než se říká oficiálně, a že to, co se říká oficiálně, nemusí nutně odpovídat skutečnosti. Toto vědomí lze jistě zasout, třeba na desetiletí. Těžko je však lze vymazat – stejně jako by dnešní generaci dvacátníků a třicátníků v Československu těžko kdo vymazával vědomí o roce 1968 a 69.

Na straně druhé znamenala kulturní revoluce lekcí pro kádry. Čína vynalezla byrokracii, a byrokracie má tendenci být panovačná i za nejlepších podmínek, natož pak v zemi, která se sama počítá mezi rozvojové. Dnes jsou snad všechny kádry zpátky na odpovědných místech; na zkušenost kulturní revoluce ale přece jen nezapomenou.

Namísto «velikého chaosu» kulturní revoluce se teď v zemi zavádí «veliký pořádek». Čína soustřeďuje své síly na «nový skok vpřed».

(Toto je první ze dvou článků. V příštím čísle budeme pokračovat statí o čínské zahraniční politice).

L34

Nové šaty pro starý systém

(K nové sovětské ústavě)

ZDENĚK MLYNÁŘ

V obvyklém ohňostroji oslavných frází byl počátkem července v Moskvě zveřejněn návrh nové Ústavy SSSR. Po dlouhých létech, v nichž občas zazněla zmínka o nové ústavě, po zcela utajených přípravách máme tedy před sebou onen sakrální text. Není dost jasné, proč tak najednou. Snad je to další projev snahy stárnoucího Leonida Brežněva zanechat v dějinách výraznou stopu, snad je to také pokus sovětského režimu předložit k bělehradské konferenci aspoň tento příspěvek do debaty o lidských a občanských právech, když už příspěvek vlastní sovětské praxe je v této otázce nevalný a sovětské vedení by o něm nerado na mezinárodním fóru debatovalo.

Po dlouholetých zkušenostech s dodržováním ústavy v sovětské praxi se dnes už sotva najde někdo, kdo by očekával od přijetí nové ústavy nějaké výraznější skutečné změny v praxi sovětského politického systému. Stalin vyhlásil kdysi svou novou ústavu právě v létech, kdy se úspěšně s novou intenzitou rozvíjela říše Gulagu docela nezávisle na tom, co se o právech občanů SSSR v textu ústavy deklarovalo. Přesto však i za Stalina – a zřejmě také dnes – svědčilo vydání nové ústavy o tom, že režim pocítuje potřebu nějak se navenek ukázat. Že se snaží jednak přikrášlit a jednak stabilizovat, upevnit svou skutečnou podobu, mechanismus své moci. Stalinská ústava z roku 1936 oficiálně a s konečnou platností pohřbila státně-politický systém, jehož některé rysy kotvily ještě v revoluční představě Leninově: systém, v němž se centralizovaný byrokratický stát měl rozplynout v «republice rad», v němž nemělo být jiné moci než moc sovětů dělníků, rolníků a vojáků, kdy tyto lidem přímo volené sověty měly samy ze sebe tvořit všechny vyšší státní orgány v podobě sjezdů sovětů, kdy nemělo být stálých, placených poslanců v ústředních orgánech moci, ale měli vládnout jen delegáti sjezdů «zdola», tj. sami dělníci a ostatní pracující, přímo volení do místních sovětů.

Pravda, tento systém v sovětské praxi nikdy ve skutečnosti nenahradil mechanismus centralizované diktátorské moci, ale v koncepci ústav před rokem 1936 přece jen formálně existoval. Byl to systém, na němž si Lenin velice zakládal, s nímž spojoval svou argumentaci proti těm socialistům, kteří žádali parlamentní demokratickou republiku jako formu socialistické moci. Stalin pohřbil nejdříve prakticky a pak i ústavně tento systém: soustavu sovětů změnil faticky v soustavu orgánů jednak typu místní samosprávy a jednak typu parlamentu. Avšak ponechal to, co bylo odstraněno ve jménu zcela jiné soustavy už za Lenina, tj. ponechal jedinou vládu komunistické strany, ponechal likvidaci politického pluralismu, ponechal volby bez možnosti výběru mezi různými kandidáty, ponechal zákaz parlamentní opozice atd. Stalinský «sovětský parlament», zvaný Nejvyšším sovětem, se tak parlamentu nutně podobal jen zcela vněj-

škově, neměl však žádnou z důležitých vazeb parlamentní demokracie.

Zároveň však stalinská ústava zaobalila tuto skutečnost do mnoha slov, jež ostatnímu světu připomínala normální zásady demokratické formy vlády. V době svého vzniku byla proto stalinská ústava často povrchními pozorovateli hodnocena spíše jako krok k «liberalizaci» sovětských poměrů. A o to koneckonců zřejmě Stalinovi také šlo, to byla asi jedna z pohnutek, proč se nová ústava roku 1936 zrodila. Druhou pohnutkou pak byla potřeba vnitřně stabilizovat systém a mechanismus moci, který vznikl v létech industrializace a kolektivizace, tj. potřeba dát reálně existujícímu aparátu moci a správy země i ústavní formy, zamezit tomu, aby z ústavního textu bylo možno dovozovat interpretace, zájmům centralizovaného byrokratického aparátu nepříjemné.

Aniž tedy přeceňujeme význam i současné nové ústavy v tom smyslu, že bychom v ní viděli mez, kterou snad nemůže překročit samo centrum moci v sovětské totalitní diktatuře, přece jen je na místě hledat i důvody, proč toto centrum novou ústavu vůbec vydává.

I. Chruščovův program komunismu a Brežněvova ústava «reálného socialismu»

Nikita Chruščov zanechal svým nástupcům ne jedno nepříjemné dědictví, ale tím ideologicky nejnepříjemnějším je asi chruščovovský «Program KSSS», přijatý roku 1961 na XXI. sjezdu KSSS. Tento program není sice zdaleka žádným teoretickým veledílem, je to typicky chruščovovská směs nedomyšlených snah s racionálními a tvůrčími myšlenkovými prvky a zároveň i se stagnačními, hluboce dogmatickými tezemi. Přesto však je to v politickém smyslu dokument, který je v podstatě plodem kritiky stalinismu v Chruščovově pojetí a který tedy klade důraz na řadu otázek, jež se později – za Brežněvovy vlády – dostaly v politice opět do pozadí a o nichž se dnes v sovětském bloku nerado mluví.

V oblasti politického systému formuloval tento program především tezi o tom, že diktatura proletariátu v SSSR skončila a že sovětský stát je státem všelidovým. Tato teze obrážela na chruščovovské teoretické úrovni základní pozitivní politickou myšlenku: po vybudování socialismu není již komu diktovat, není tu již oprávnění budovat systém diktatury, ale všechny třídní a sociální složky společnosti mají být tvůrci politického systému, který je třeba tvořit jako systém demokratický. Pravda, ani za Chruščova nebylo v sovětském politickém myšlení nikdy specifikováno, co je vlastně «diktaturou proletariátu» a co je prostě totalitní politickou diktaturou, potlačující i životní zájmy a potřeby dělnické třídy. Chruščov

sám v politické praxi rozhodně nebyl zastáncem politického pluralismu a zásahem v Maďarsku roku 1956 jasně ukázal, jak chápe tyto problémy v mezinárodním měřítku. Přesto všechno však v programových tezích položil základ pro rozvoj i takové politické orientace, která by otvírala cestu politické demokratizaci systému. Koneckonců například Akční program Komunistické strany Československa roku 1968 vyrůstal z domyšlení některých ideologických tezí právě i Programu KSSS.

S pojmem všelidového státu spojuje Chruščovův program KSSS i perspektivu odumírání státu v komunismu, jak to tradičně požaduje marxistická (i leninská) ideologie. Program KSSS dokonce v tomto směru rozvíjí konkrétní téze o postupném předávání státních funkcí společenským organizacím, v čemž spatřuje cestu k rozvoji komunistické samosprávy. V programu KSSS najdeme celou řadu míst, kde výrazně vystupuje myšlenka, že stát není vlastním tvůrcem komunistických společenských poměrů, nýbrž že tímto tvůrcem je sama společnost. Uznání společnosti samé (a tím tedy i jejích složek – sociálních skupin a vrstev a konečně občanů, jednotlivců) za vlastní subjekt komunistické výstavby – to je důležitý prvek chruščovovské, stalinismus rozrušující ideologické koncepce.

Není sporu o tom, že Chruščovovým představám chyběla potřebná teoretická hloubka, že to nebyly představy dostatečně koncepční, že – promítnuty do praktické politiky – vedly často k nedomyšlenému organizačnímu experimentování bez valných společenských výsledků. Nemůže však být také sporu o tom, že základem Chruščovových snah bylo přesvědčení o potřebě kritického přehodnocení sovětské praxe v předchozích letech, že jeho politika otvírala cestu ke skutečnému překonání stalinistických praktik i idejí. Chruščov byl ještě z rodu těch stranických pohlavárů, kteří věřili v možnost naplnění marxistických koncepcí a těmito koncepcemi byli ochotni i prakticky poměřovat reálnou skutečnost a politiku. Sám znal jen velmi povrchně a především z prakticko-politického hlediska teorii marxismu (a podle toho vypadaly i jeho zobecňující úvahy), uznával však tuto teorii za kritérium praxe politiky v socialistickém státě.

Chruščovovo svržení bylo – jak je s odstupem doby stále zjevnější – vítězstvím jiných sil stranické a státní byrokracie v SSSR. Brežněv, který se časem vypracoval na jejich vůdčího představitele, obrátil postupně základní kritérium: stvořil koncepci «reálného socialismu», v níž kritériem správnosti je koneckonců sama praktická existence určitého jevu. Teorie je tu ve skutečnosti docela nepotřebnou věcí; za teorii se proto také vydává soubor propagandistických, vůči existujícímu stavu apologetických tézí a frází. Kritériem správnosti je tu především síla a moc, v praxi pak koneckonců síla a moc vojska či policie. Bez ohledu na společenské rozpory, bez ohledu na teoretické hodnocení rozporných sil ve společnosti je prostě správné to, co reálně je. A reálně existuje v SSSR i v dalších zemích sovětského bloku to, co je sto udržet policie a armáda. Případ sovětské vojenské intervence proti vývoji v Československu roku 1968 to zcela nezvratně dokázal i těm, kdo se zdráhali dlouho uvěřit.

Pokud jde o politický systém, opustila oficiální sovětská politika po Chruščovově pádu postupně v praxi všechny cesty, které mohly časem vést k rozvoji, k překonání stalinského modelu. Chruščovovo experimentování, zneklidňující politickou i hospodářskou byrokracií, nebylo nahrazeno experimentováním promyšlenějším a koncepčnějším, ale prostě ustalo. Nastoupila stabilizace v podstatě starých vyzkoušených stalinských mechanismů vládnutí a řízení. Na místo Chruščovových – často opravdu primitivních – úvah o «prvcích komunismu» v sovětském systému nepřišly racionálnější a hlubší úvahy nové, ale jen odsuzující fráze o «předbíhání vývoje».

Proto také v politicko-ideologickém životě SSSR, kde jak známo hrají kdejaká výročí tak velkou úlohu jako příležitost k oslavám a k ideologickým cvičením, upadla v zapomenutí nejenom všechna výročí XX. sjezdu KSSS, ale i výročí dokumentu, který byl svého času označen za «světodějný» – programu KSSS. Sama existence tohoto programu je pro Brežněvovu éru «reálného socialismu» v mnohém nepříjemná. Nejenom proto, že podle tohoto programu by už za dva roky měly být v SSSR vybudovány «základy komunismu». Také proto, že podle tohoto programu by se přece jen «reálný socialismus» měl jaksí výrazněji v praxi vyvíjet i co do politického systému, že by se tento vývoj měl poměřovat teoretickou koncepcí marxismu o společnosti, v níž odumře stát a nastoupí éra společenské samosprávy. To jsou nepříjemné, ba kacířské myšlenky v realitě, která je tvořena byrokracií politickou, hospodářskou, vojenskou a policejní tak výrazně, jako žádný jiný politický systém na světě s výjimkou fašistických diktatur.

Program strany je však jednou program strany a nelze takový dokument prostě nechat zrušit: musil by být nahrazen jiným programem, což by pro «reálný socialismus» bylo velice obtížné. Proto se věc řeší tím, že se program v podstatě ponechává stranou, upadá v zapomnění (mimo chodem se to stávalo s programy VKS b již za Stalina) a v nových politických dokumentech se věci prostě formulují jinak. Pokud jde o koncepci politického systému SSSR plní tuto roli nové formulace základních otázek právě Brežněvův návrh nové ústavy SSSR.

Pojem všelidového státu je v této ústavě sice zachován, ale má význam jen slovního obratu, nikoli koncepce. Všechno, co s tímto pojmem spojoval Chruščovův program, zmizelo. Není tu vůbec místo pro pojem společenské samosprávy, ústava nijak neupravuje společenské procesy, které by vedly k omezování sféry vlivu státu a rozšiřování sféry společenské, nestátní samosprávy. Žádné samosprávné orgány podle této ústavy vůbec neexistují – ačkoli podle platného programu KSSS by měly v roce 1980 tyto orgány řídit podstatnou část společenského života v SSSR.

Sama společnost není v pojetí brežněvovské ústavy subjektem komunistické výstavby: takovým subjektem je jednoznačně stát. Úkolem státu je «vytvoření materiálně-technické základny komunismu, zdokonalování socialistických společenských vztahů a jejich přetvoření ve vztahy komunistické, výchova člověka komunistické společnosti, zvyšování hmotné a kulturní životní úrovně pracujících» – jak to formuluje preambule ústavy.

V dalších člancích se pak tento fetišismus státu rozvíjí konkrétněji. Tak např. podle čl. 19 napomáhá stát «posilování sociální stejnorodosti společnosti, překonávání podstatných rozdílů mezi městem a venkovem, mezi duševní a fyzickou prací, dalšímu rozvoji a sblížení všech národů a národností SSSR». Dokonce i sama práva občanů (jak o tom podrobněji ještě dále pojednáme) jsou v koncepci nové ústavy především úkoly státu na poli jeho péče o svěřené mu občany.

Návrh ústavy při tom pochopitelně zachovává celý mocensko-politický mechanismus, stvořený stalinskou ústavou roku 1936: je to též systém, v němž sověty jsou orgány buď místní samosprávy, nebo orgány parlamentního typu – ovšem zase bez základních vazeb demokratického parlamentního systému. Všechny složky sovětské byrokracie mohou být zcela spokojeny a mohou v klidu zažívat: nehrozí nic z chruščovovských experimentů, ústava jim zaučuje, že ony to budou, kdo bude «budovat komunismus» jako rozhodující síla.

II. Hlavní mechanismy totalitní diktatury existují mimo ústavu

Skutečný význam slov ústavy, podle nichž hlavní silou vývoje sovětské společnosti je stát, je ovšem možno pochopit jen tehdy, jestliže jasně vidíme skutečné mechanismy tohoto státu. Není náhodou, že ústava užívá obecného pojmu «sovětský stát» všude tam, kde zakotvuje svrchovanou funkci státu vůči společnosti. Že v takových souvislostech nehovoří například o sovětech, ale právě o «sovětském státu».

Podle samotného textu ústavy by se zcela neinformovanému čtenáři mohlo zdát, že sovětský stát jakožto mechanismus vlády a řízení společnosti – to že jsou sověty různých stupňů a vláda. O žádných jiných orgánech totiž ústava prakticky vůbec nic neříká (až na kapitolu o soudech a prokuratuře). Podle ústavy jako by neexistoval rozsáhlý hospodářsko-státní aparát, jen mimochodem jakoby existoval aparát bezpečnostní a armáda. O komunistické straně se sice dočtete v čl. 6, že je «vedoucí a usměrňující silou sovětské společnosti, jádrem jejího politického systému, všech státních a společenských organizací», nedozvíme se však nic o tom, jaké konkrétní pravomoci toto «jádro» ve všech uvedených složkách systému má či nemá, jaké ústavní formy odpovědnosti za činnost tohoto «jádra» existují či neexistují, jak může občan dosáhnout k tomuto «jádro» moci.

Ve skutečnosti se pod pojmem «sovětský stát» skrývá mechanismus stranicko-státních orgánů a aparátů, který podle zásady přísné centralizace moci rozhoduje o každém kroku v ekonomickém, sociálním i kulturním životě společnosti a koneckonců je s to rozhodovat i o každém kroku v životě jednotlivého občana. To samozřejmě nelze docílit zdaleka činností těch orgánů státu, o nichž ústava mluví a jejichž základní pravomoci přece jen reguluje. To je dosahováno činností složitého mechanismu, který ústavou není vůbec zmíněn a popsán, tím méně pak ve své činnosti regulován.

Rozhodující moc jak v procesu tvorby politických rozhodnutí, tak v procesu výkonu těchto

rozhodnutí má jediné, monopolní politické centrum. Tímto centrem vůbec není orgán podle ústavy nejvyšší, tj. není jím Nejvyšší sověť SSSR a není jím ani vláda jako kolektiv ústavou vyjmenovaných státních činitelů. Tímto centrem je vrchol stranicko-politické, vojenské, policejní a hospodářské byrokracie. Orgánem, v němž se stýkají špičky této byrokracie, je faktický vrcholný orgán stranické i státní moci – politbyro ÚV KSSS (případně na úrovni svazových republik, oblastí a okresů předsednictvo příslušného výboru KSSS). Zhruba desítka mocensky nejvýznamnějších funkcionářů tak tvoří prakticky nejmocnější orgán – ať už se v ústavě o nejvyšším orgánu státní moci píše co chce.

Nejde při tom jen o to, že orgán politické strany je zcela nadřazen ústavním orgánům státu. Toto mocenské centrum není totiž už ve vlastním smyslu orgánem politické strany, obdobným orgánům politických stran v pluralitním politickém systému. Je nižším orgánům vlastní strany nadřazen stejně jako orgánům státu a není fakticky tvořeno ze stranických pracovníků: je projevem srůstání politické strany se státní mocí, jeho členy jsou ti, kdo zaujali určité mocenské pozice jak ve straně (část tajemníků aparátu strany), tak ve státě (ministr státní bezpečnosti, obrany, zahraničí, šéf státního plánování, resp. předseda vlády, předseda zákonodárského orgánu apod).

Rozhodnutí, učiněná tímto centrem, mají povahu závazných příkazů pro všechny další politické i státní orgány: jejich posláním je vlastně jen vykonávat tato rozhodnutí. I zákonodárské orgány v tomto vztahu jsou vlastně orgány pouze výkonnými: mocenským centrem předem již schválená rozhodnutí jen formálně převádějí do podoby zákonů a právních norem, bez faktické možnosti obsahově tato rozhodnutí měnit.

Na mocenském centru jsou koneckonců přímo existenčně závislí všichni další rozhodující funkcionáři politických a státních aparátů. Soustavou tzv. kádrové politiky je zajišťováno, že žádná významnější funkce (včetně funkce poslance příslušného stupně voleného orgánu) nemůže být obsazena bez schválení mocenského centra (v měřítku ústředním, republikovým, oblastním, okresním – vždy centra příslušného stupně). Již jen touto cestou schvalování funkcionářů v jejich funkcích nabývá tedy monopolní centrum zcela mimoústavně obrovskou moc.

Vlastní praktický výkon důležitých rozhodnutí se pak provádí podle povahy věci odborně zaměřenými aparáty: ekonomická rozhodnutí zabezpečuje soustava orgánů státního plánování a rezortního řízení různých druhů hospodářské činnosti; politická rozhodnutí zajišťují aparáty stranických orgánů a v neposlední míře rozsáhlý aparát politické policie (státní bezpečnosti). Ve všech dalších oblastech společenského života – v oblasti sociální a zdravotní péče, ve sféře řízení kultury apod. – sledují pak politické aspekty rozhodnutí jednak politické a policejní aparáty přímo, jednak politické složky odborných řídicích aparátů.

Stejně jako utváření a činnost monopolního mocenského centra, je také utváření a činnost všech těchto aparátů zcela mimo regulaci ústavou a v převážné míře vůbec mimo regulaci právem. Vztahy pravomoci a odpovědnosti se tu stanoví zcela libovolně, mimo právní normy, rozhodnutí-

mi a usneseními samotných byrokratických aparátů, jejichž činnost je tím regulována. Lze tedy říci, že rozsáhlé aparáty, ovlivňující rozhodující měrou podmínky života a práce desítek milionů občanů, se řídí zcela samostatně, odpovídají jen samy sobě.

Nová sovětská ústava ponechává zcela stejně jako dosavadní stalinská ústava z roku 1936 celou tuto rozhodující sféru činnosti politické moci nedotčenu právními normami. Podle vzoru ústavních úprav většiny států sovětského bloku formuluje nová sovětská ústava tzv. «vedoucí úlohu strany» výslovně v ústavním textu (zatímco Stalin se svého času omezil na formulaci, podle níž strana byla avantgardou společnosti). Tím se fakticky ovšem postavení monopolních stranicko-státních mocenských center na všech stupních řízení povyšuje na ústavní princip, aniž se při tom ústavně řeší konkrétní otázky pravomoci a odpovědnosti těchto center vůči společnosti, vůči občanům. Všude tam, kde nová ústava hovoří o úkolech a poslání «sovětského státu», dostává se tak fakticky ústavního požehnání právě všemocnému zasahování do života společnosti těchto mocenských center a jim podřízených aparátů.

Ústava, která by v existujícím sovětském systému měla mít vůbec nějaký význam pro postupnou demokratizaci tohoto systému, musila by nutně tyto základní otázky výslovně řešit. Pokud je srůstání stranických a státních orgánů faktem, musila by tedy ústava konkrétně upravit pravomoci i odpovědnost stranických orgánů (plnicích státní funkce), musila by stanovit vztahy mezi těmito orgány a občany. Bez toho jsou nutně tyto mocensky rozhodující orgány mimo jakoukoli demokratickou kontrolu ze strany společnosti. Kdyby se stalo alespoň toto, nebyl by tím samozřejmě překonán mechanismus politické diktatury jediné strany, avšak tento mechanismus by byl alespoň v minimální míře podřízen jakési kontrole ze strany celé společnosti. Brežněvova ústava však – stejně jako ústava Stalinova – nedělá ani krůček v tomto směru.

Východisko pro demokratizaci totalitních systémů v zemích tzv. «reálného socialismu» však neleží ani tímto směrem. Východiskem může být jen oddělení stranických a státních orgánů i aparátů, překonání stavu, kdy stranické a státní rozhodování zcela splývá. Možným počátkem takové vývojové cesty byla před dvaceti léty Chruščovova koncepce kritiky «kultu osobnosti». Neboť přes všechny nedostatky ukazovala tato koncepce právě na zhoubnost stavu, kdy v jedné ruce se soustřeďuje stranická i státní politická moc bez možnosti kontroly jak členy strany, tak občany. V sovětském bloku byla tato kritická koncepce nejdůsledněji rozvinuta v Akčním programu KSC v roce 1968, který předpokládal konstruovat politický vliv strany na stát na základě oddělení strany a státu jako dvou samostatných politických subjektů. Z podobné koncepce by se pak ovšem logicky otevíralo východisko pro pluralitní politický systém v socialismu, což se Brežněvovu vedení už zdálo tak nebezpečné, že proti podobnému kacířství vyslal tanky. Není proto divu, že Brežněvova ústava zakotvuje pro SSSR tendenci zcela protichůdnou. Snad aby nemohlo vzniknout v této věci opravdu žádné nedorozumění, byla už sama publikace návrhu nové ústavy provázena

tím, že sám Brežněv osobně zasedl na oba trůny – stranický i státní.

III. Sovětský občan jako objekt státní péče

Na rozdíl od ústavy z roku 1936, obsahuje nový návrh celý samostatný oddíl, věnovaný vztahům mezi státem a občanem a nazvaný honosně «Stát a osobnost». Návrh obsahuje celou řadu formulací, jež v pozitivním smyslu daleko překračují formulace ústavy z roku 1936. Je to zřejmě důsledek toho, že otázka lidských a občanských práv už nemůže být – přes všechny pokusy oficiální propagandy – v socialistické společnosti přece jen vykládána zcela a beze zbytku ve stalinském duchu. Sám vývoj SSSR i v ostatních zemích sovětského bloku klade do popředí problém postavení jednotlivce ve společnosti «reálného socialismu», a to zdaleka ne jenom v souvislosti s růstem kritických a opozičních myšlenkových proudů v těchto zemích. Možnosti ekonomického a sociálního rozvoje, zajišťované tím, že stát centralizuje ve svých rukou všechny ekonomické prostředky i všechno základní ekonomické rozhodování, se pomalu ve všech těchto zemích vyčerpávají. Jakmile končí objektivní možnost hospodářského rozvoje extenzivního, jakmile je třeba intenzifikace a efektivity, související s vědecko-technickým rozvojem v oblasti výrobních sil, vynucuje si i sovětská ekonomika postupně a trvale svobodnější postavení jednotlivce v ekonomických vztazích. Rodí se spotřebitel, požadující větší vliv na směr vývoje hospodářství; rodí se vzdělanější, samostatnější výrobce v podmínkách technicky vyspělé výroby, požadující totéž.

Život nových generací, formovaný již bez klasických třídních a sociálních rozporů, není ochoten akceptovat ztrnulá ideologická schemata, odůvodňující potřebou «třídního hlediska» byrokratickou svévoli a masové potlačování oprávněných zájmů lidí. Prolomení izolace sovětské společnosti od ostatního světa – jeden z již neodstranitelných důsledků Chruščovových reforem – umožňuje srovnání životních podmínek lidí v sovětské politické diktatuře a v zemích s politickou demokracií. Srovnání stále méně vyznívá ve prospěch diktatury.

To vše spolu se snahou diktátorského režimu prezentovat na mezinárodní aréně svou tvář jako přece jen demokratickou, podmiňuje stále rostoucí tlak na to, aby lidská a občanská práva byla i v sovětském politickém systému specifikována aspoň na papíře výrazněji a precizněji než v dobách Stalinových. Některá již tradičně v sovětských ústavách deklarovaná práva se nově a pozitivně specifikují, jako např. právo na práci, které podle návrhu ústavy výslovně znamená právo «na volbu povolání, druhu činnosti a práce v souladu s nadáním, schopnostmi, odbornou přípravou a vzděláním» (čl. 40). Podle čl. 49 je např. výslovně zakázáno «pronásledování za kritiku». Článek 57 prohlašuje respektování lidské důstojnosti a ochranu práv a svobod za «povinnost všech státních orgánů, společenských organizací a veřejných činitelů». V dalším článku je ústavně zakotveno právo na náhradu škody, která občanu vznikne z nezákonného jednání státních a jiných orgánů. Jakkoli je velmi daleko od deklarace těchto věcí

na papíře k jejich skutečnému uplatňování v každodenním životě, přece jen to vše jsou zásady, jež by ve stalinském období sotva byly takto byt i jen na papíře ústavně vyhlášeny.

V podstatných otázkách, jež určují samu koncepci občanských práv, se však oproti stalinskému pojetí z roku 1936 nic nemění. Tak především čl. 39 generálně všechna práva občanů relativizuje výslovným konstatováním, že «využití práv a svobod občany nesmí škodit zájmům společnosti a státu». To se pak výslovně a stále znovu s různými menšími obměnami formuluje všude, kde jde o vlastní politická práva občanů. Tak např. svobodu slova, tisku a svobodu shromažďovací mají největší občané podle čl. 50 jen «v souladu se zájmy pracujících a za účelem posilování socialistického zřízení». Právo sdružovat se do organizací mají jen «v souladu s cíli komunistické výstavby» (čl. 51). Svoboda vědecké, technické a umělecké tvorby se zaručuje «v souladu s cíli komunistické výstavby» (čl. 47) atd. Tyto formulace jsou oproti ústavě z roku 1936 zesíleny a opakují se všude, kde by ústavně zaručené právo nebo svoboda mohly vést k politicky kritické, opoziční aktivitě. Návrh brežněvovské ústavy se tu poučil z textů ústav některých jiných zemí sovětského bloku (např. československé ústavy z roku 1960). Takto formulovaná «práva a svobody» jsou pak ve skutečnosti vykládána vždy jen v zájmu vládnoucího režimu, neboť ten s konečnou platností rozhoduje, co je a co není «v zájmu pracujících» nebo «v souladu s cíli komunistické výstavby*».

Formulace nové ústavy SSSR se stejně jako dříve pečlivě vyhýbají tomu, aby rovnost občanů před zákonem byla výslovně zaručena i bez ohledu na politické názory občanů (viz čl. 34), aby diskriminace občanů za politické postoje a názory byla výslovně zakázána (viz čl. 36). Stejně je tomu se svobodou informací, jejich získáváním a šířením: nikde v ústavě ani slovo. Ačkoli SSSR rovněž ratifikoval příslušné mezinárodní pakty o lidských a občanských právech, není v nové ústavě ani stopy právě po těch právech, jež jsou v těchto paktech výslovně formulována a souvisejí se zárukami politické demokracie.

Jako již tradičně v sovětských ústavách, je těžiště kapitoly o právech občanů ve sféře práv hospodářských, sociálních. Právo na práci a odměnu za ni, právo na odpočinek, na ochranu zdraví, na zajištění v nemoci a ve stáří, právo na vzdělání, právo využívat kulturních vymožeností atd. A právě formulace těchto práv je zcela typická pro základní koncepci vztahů mezi státem a občanem v systému totalitní politické diktatury sovětského typu. Spíše než o garanci nedotknutelných práv jednotlivce tu jde o určení určitých úkolů státu, o ústavní formulaci určité orientace státní politiky

na jednotlivých úsecích. Typické v tomto smyslu je zcela nové «právo» sovětského občana – «právo na byt» (čl. 44). Je docela samozřejmé, že platností nové ústavy zdaleka nevznikne situace, kdy by každý sovětský občan, každá rodina a nové manželství skutečně dostali svůj byt. Kdyby se toho domáhali, příslušné správní orgány se jim vysmějí. Nejde vlastně vůbec o reálné individuální právo občana, ale o deklarování určité státní politiky, v daném případě orientace na rozvoj státní a družstevní bytové výstavby. Samo právo pak je – jak ústava výslovně praví – realizováno «úměrně realizaci programu bytové výstavby».

Díky těmto formulacím sovětské ústavy není vlastně porušování jakýchkoli práv v individuálním případě ještě porušením ústavy. Jestliže například je osoba nepohodlná pro své politické názory vystěhována ze svého městského bytu a vysídlena někam do pustiny, není to pro právo na byt podstatné. Stejně tak není podstatné pro právo na vzdělání, je-li politicky nepohodlný student vyhozen ze školy nebo na ni není vůbec přijat; pro právo na práci není podstatné, je-li politický «disident» vyhozen ze zaměstnání atd. Ústava u těchto práv ani nemluví o občanu v čísle jednotém, ale vždy o občanech v čísle množném. Konstrukce všech těchto článků ústavy je stejná: «Občané SSSR mají právo... Toto právo se zajišťuje...» (a následuje formulace obecného zaměření státní politiky na určitém úseku). Práva občanů jsou tedy pak zajišťována, jestliže se celkově, globálně dá odkázat na to, že stát přece «své úkoly» v této oblasti plní, tj. že se rozvíjejí výrobní síly, počet zdravotnických a kulturních zařízení, že se stavějí byty apod.

Ústavní koncepce lidských a občanských práv v Brežněvově ústavě není tedy již v samotném výchozím principu koncepcí, která by právně vymezila postavení jednotlivce jako subjektu práv, jež nikdo – ani státní a politická moc – nesmí narušit. Subjektem tu není jednotlivý občan se svými právně garantovanými nároky vůči státu. Subjektem je zase vlastně stát, který je povinen pečovat o občany globálně v určitých směrech. Lidská práva podle sovětské ústavy jsou tedy jakýmsi závazky pro stát, který má být «osvícený a humaní» – docela podobně jako osvícený absolutní vladař v historicky dávných dobách pozdně feudální Evropy, před vznikem občanské společnosti po buržoazních revolucích. Je to sice určitý pokrok ve srovnání s absolutistickým vladařem neosvíceným, ale je to snaha zabrzdit vývoj k občanské společnosti, jež je předpokladem jak dalšího rozvoje socialistických společenských vztahů, tak předpokladem každé politické demokracie.

* * *

* Právě na základě takovýchto formulací v ústavě ČSSR byla občanská iniciativa, známá jako «Charta 77», prohlášena generální prokuraturou za protiústavní, trestnou činnost. Ačkoli se «Charta 77» dovolává jen ratifikovaných a v ČSSR formálně platných mezinárodních paktů o lidských a občanských právech, ačkoli má formu petice, přípustné podle čs. ústavy, není prostě «v souladu se zájmy pracujících». Proto pak soudy např. na základě tohoto výkladu prokuratury bez diskuse potvrzují vyhazovy z práce za podpis «Charty 77» jako za čin, který představuje «ohrožení bezpečnosti státu».

Sama sovětská ústava ovšem, jak už řečeno, neovlivní rozhodným způsobem skutečný vývoj v SSSR a v celém sovětském bloku. Tento vývoj dál bude určován skutečnými ekonomickými, sociálními a politickými rozpory, jež v těchto společnostech pod pokličkou výrazně pulzují a vedou periodicky k viditelným krizovým erupcím, zejména v posledním dvacetiletí. Ústava sama je však koncipována jako nástroj v ruce vládnoucí politické, hospodářské a vojenské byrokracie, který

má umožňovat i nadále hájit konzervativní zájmy na udržení systému totalitní politické diktatury. Ústupky ve slovech a formulacích, jež bylo přesto nutno udělat společenským tendencím, usilujícím obecně o demokratizaci systému, nejsou podstatné, jsou však přesto patrné. Některé z těchto ústupků snad umožní i nadále, aby se určitá politická seskupení opírala zejména o koncepci občanských práv a touto cestou se domáhala zmírnění tlaku diktatury v určitých směrech.

Celkově je však takových opěrných bodů pro podobné proudy v sovětské společnosti málo. Jako celek umožní ústava stejně dobře i vývoj sil protichůdných, tj. posilování totalitního systému, zakrývajícího frázemi a slovními obraty navenek svou skutečnou tvář. Po šedesáti letech od Říjnové revoluce tedy výsledek více než tristní z hlediska někdejších koncepcí revolučního marxistického humanismu. Koncepce Brežněvovy ústavy je naopak, jak už řečeno, výrazným krokem zpět oproti reformním snahám Chruščovovým, jež právě na tyto někdejší marxistické koncepce přece jen větší měrou navazovaly.

Snaha o spojení socialismu s politickou demokracií, již pootevřel dveře před dvaceti léty XX. sjezd KSSS, existuje v SSSR i v ostatních zemích sovětského bloku dál, je však oficiální mocí znovu zatlačována do pozice «podvratného» politického proudu. Právě ze strachu před touto tendencí opustila vládnoucí politická byrokracie fakticky i linii XX. sjezdu KSSS a chruščovovského programu strany v těch bodech, v nichž tato kritická snaha nacházela oficiální oporu. V komunistickém hnutí se tato tendence rozvíjí nyní vlastně jen v orientaci eurokomunismu, který však není ještě «reálným socialismem», nemá v rukou moc a proto je politickou byrokracií sovětského bloku sotva považován za rovnoprávného partnera. Strach před tím, že by se však takovým partnerem přece jen mohl stát, vede naopak nejbojovnější kruhy této byrokracie k ofenzivnímu ideologicko-politickému tažení proti této tendenci. Že jde při tom především právě o problematiku politického systému, to názorně ukazuje zběsilý útok proti poslední knize Carillovč, která bez obalu demaskuje režim totalitní politické diktatury.

Politická orientace, vyjádřená Brežněvovou ústavou SSSR, je orientací na stabilizaci a upevnění režimu této diktatury. Je proto nutně také orientací na konflikt s eurokomunismem. Průběh a konečný výsledek tohoto konfliktu ovšem bude určován silokřivkami reálně působících mocenských sil v mezinárodním měřítku, zejména silami, jež mají praktický význam pro zachování a posílení postavení SSSR ve světě jako supervelmoci. Velmocenským zájmům podřídí politické vedení SSSR nakonec všechny ideologické koncepce, neboť to je vlastně podstata brežněvovské koncepce «reálného socialismu», na rozdíl od Chruščovových reformátorských vizí a snah. Už nikoli teoretické koncepce reformního marxismu, ale mocenský kalkul je základním kritériem, podle něhož bude postupovat současná garnitura politické byrokracie v SSSR a v zemích sovětského bloku.

Uveřejněno ve sborníku «Východní Evropa-boj za občanská práva», vydavatelé Manfred Wilke a Jiří Pelikán, Rowohlt Verlag, Hamburg.

Ve Skandinávii o Československu

Jako už tradičně, bylo i letošní výročí ocupace vzpomenuo protesty proti sovětské satelizaci Československa a represivní politice Husákova režimu a projevy solidarity s československou opozicí.

Ve Švédsku se konala veřejná protestní shromáždění ve 40 městech. Více než 400 švédských spisovatelů podepsalo při této příležitosti protest proti pronásledování signatářů «Charty 77». «Socialistický výbor solidarity», který byl v roce 1968 vytvořen švédskými komunisty, obnovil svou činnost, a připravil k vydání sbírku dokumentů o současném Československu.

V Norsku, kde za předsednictví Gynt Krag pracuje «Výbor solidarity a československým lidem» složený z předních představitelů norské levice a norské kultury, byla uspořádána tisková konference o současných poměrech v Československu, a 20. srpna konalo se v Oslo velké protestní shromáždění. O Československu tu informál Zdeněk Hejzlar, a s projevy solidarity svých stran s československou opozicí tu vystoupili jak předseda vládnoucí sociálně demokratické strany Reiulf Steen tak předseda opoziční levicově-socialistické strany Berge Furre. Jejich společné vystoupení ve věci Československa bylo také mimořádnou vnitropolitickou událostí, protože v právě probíhající volební kampani existovalo mezi oběma stranami značné napětí. V mnoha městech Norska konala se protestní shromáždění 21. srpna. Zvlášť velkou účast zaznamenalo shromáždění v Bergen, kde se na jeho přípravě podílely všechny norské politické strany.

Také na Islandu, v hlavním městě Reykjavík, konala se 20. srpna před budovou sovětského velvyslanectví protestní demonstrace.

Protest fotografií

Dne 12. května byla v Mezinárodním středisku fotografie (International Center of Photography) v New Yorku otevřena posmrtná výstava fotografií jednoho z nejvýznačnějších českých fotografů, Josefa Sudka. Původně byla plánována výstava, kterou připravila Anna Fárová z Uměleckoprůmyslového muzea v Praze. Protože však podepsala Chartu 77 nebyl jí povolen výjezd, aby mohla výstavu zahájit a byla propuštěna ze zaměstnání. Středisko odmítlo výstavu přijmout a sestavilo výstavu vlastní z fotografií, které propůjčili američtí přátelé.

Při zahájení promluvila řada amerických a francouzských fotografů a novinářů, kteří předvedli své snímky z Prahy, zejména fotografie mnoha těch, kteří podepsali Chartu 77, čteně prof. Dr. Patočky, Václava Havla, Dr. Hájka, Vaculíka a dalších. Mezi mluvčími byly dvě mladé francouzské novinářky z časopisu *Elle*, které přijely do Prahy v lednu, aby interviewovaly signatáře Charty, byly uvězněny a potom vypověděny z Čes-

koslovenska. Jiným řečníkem byl Malcolm W. Brown, východoevropský dopisovatel *The New Yorks Times*, který byl svědkem jak se policie dobývala do bytu spisovatele Kohouta. Promluvil také Jiří Hochman, redaktor *Reportéra* za Pražského jara (nyní profesorem na universitě státu Ohio), který zdůraznil, že publicita na západě je nejlepší pomoc persekvaným v Československu a ostatních východoevropských zemích. Nakonec byl promítnut barevný film z pohřbu Jana Palacha, který natočil francouzský fotograf Raymond Depardon, který byl přítomen a podal k filmu slovní doprovod.

Přítomným byl rozdán protest, podepsaný třinácti americkými a dvaceti dvěma západoevropskými fotografy, proti persekuci Anny Fárové.

Vynikající teoretik

U příležitosti 60 narozenin Vasila Bilaka jsme se dočetli, jaké vážnosti se těší tento «věrný syn KSČ» v mezinárodním komunistickém hnutí. Kdo by tomu nechtěl věřit, mohl si to ověřit v deníku KS Itálie «Unita» z 19.6, kdyby jej ovšem nebyly naše úřady zabavily, jak se často stává, když se jim články nebo stanoviska této «bratrské» strany nelíbí. Pod titulem «Eurokomunismus podle Bilaka» popisuje deník výroky Vasila Bilaka o eurokomunismu na sjezdu čs. novinářů a na tiskové konferenci ve Vídni a dodává: «Není pochybnosti, že veřejné mínění jeho/t.j.-Bilakovy/země bylo konečně informováno naprosto vyčerpávajícím a korektním způsobem o představách a politice západních komunistických stran a že tím se znovu proslaví a rozšíří svoboda a úroveň diskuse, již tak notoricky proslulé v Československu.

Bilak, tento vynikající marxistický teoretik, mluvil ve Vídni, že náš časopis «Unita» byl pozván k návštěvě Československa a že toto pozvání odmítl. Ale není tomu tak. Přijali jsme toto pozvání, ale za podmínky, že naši dopisovatelé budou moci mluvit se všemi, včetně těch, kdo nesouhlasí s Bilakem. Na tom však pozvání padlo. Je snad takový postoj charakteristický pro onen «reálný socialismus», o kterém Bilak mluví?

Cena E. Hostovského 77

Cena Egona Hostovského v roce 1977 za nejlepší českou prózu vzniklou a vydanou v zahraničí byla udělena Zdeně Salivarové za «lovestory» NEBE, PEKLO, RÁJ, spolu s oceněním předchozího románu HONZLOVÁ.

V současné době probíhá jednání s přední americkou univerzitou, která projeví zájem převzít nad touto významnou, každoročně udělovanou literární cenou patronát. Bude-li jednání úspěšné, budou podmínky pro udělení ceny patrně rozšířeny také na díla napsaná sice v ČSSR, ale vydaná pouze v zahraničí.

O výsledcích jednání a novém statutu Ceny exilovou veřejnost včas zpravíme.

Porota Ceny Egona Hostovského:

A. J. Liehm Josef Škvorecký
 Jiří Voskovec

Fejeton:

Interview k šedesátému výročí

JIŘÍ HOCHMAN

Šedesáté výročí Velké, Říjnové, jak se říká revoluce postavilo otázku, koho mají Listy k takové příležitosti požádat o interview.

Naštěstí nám pomohl soudruh Červoněnko, který nám vděčí za to, že se dostal do Paříže.

«Jeďte do Lourdu», poradil nám. Jako obvykle, dobře.

Z vkleklé kožní choroby se tam právě léčí soudruh Stolypin, od roku 1917 vedoucí kádrového oddělení sekretariátu ÚV KSSS. Loni mu bylo devadesát, ale jako všichni vedoucí funkcionáři je to čipera.

Zastihli jsme ho, jak učí jakéhosi mnicha hrát gorodky.

«Šedesáté výročí, říkáte?» – upřímně se podivil, když jsme se ho ptali, co tomu říká.

Po chvíli dodal:

«Z nejhoršího jsme venku».

«Není to poněkud předčasný závěr?» – zeptali jsme se.

«Rekl mi to v páře soudruh Podgorný v ten den, kdy ho uvolnili ze všech funkcí», řekl soudruh Stolypin na vysvětlenou.

«A co si myslí orgán?» – tázali jsme se dále.

«Orgán? Že se ptáte!» – mávl rukou. «Všichni děkují Bohu, že to ve zdraví přežili. Jak jsme nedávno zjistili nahodilým nálezem jednoho tajného dokumentu, měli jsme být vlastně všichni, až na soudruha Pelše, popraveni».

«Proč, podle vašeho názoru, byla soudruhu Pelši povolena úleva?» – zeptali jsme se.

«Orgán měl tehdy za to, že soudruh Pelše již popraven byl. V záznamech byl velký nepořádek. Někteří soudruzi byli například popraveni i třikrát za sebou, ačkoli byli ve skutečnosti popraveni jenom jednou. Takhle to Lenin nechtěl».

«Pamatujete Lenina?» – navázali jsme.

«Samozřejmě,» – řekl. «Chodili jsme spolu na Sibiři na zajíce, ale Vláda nikdy nic nechytil. Musel za to platit, a nakonec zahořkl. Ale na druhé straně Lenin vždycky říkal, popravujte maximálně jednou. Nebýt toho, že pak přišel Stalin se svými osobními vlastnostmi nevhodnými pro funkci generálního tajemníka. . . »

Odmkl se. Zeptali jsme se proto:

«Myslíte, že to tak bylo lepší, anebo horší?»

«Myslím si,» řekl s krátkým zaváháním, «že celkově to bylo o něco lepší. Přece jenom, při tom orientálním šlendrijánu tím sem tam někdo proklouzl. Kdyby byl větší pořádek, jak to chtěl Iljič, nevím, nevím».

Pak se soudruh Stolypin pokřižoval, jelikož zvonilo klekání.

«Vy jste katolík?» – podivili jsme se.

«Cožpak po tom všem mohl ještě našinec zůstat ortodoxní?» – zvolal, a vytáhl z kapsy starší bubínkový revolver, aby interview zakončil.

Trampoty «západních» letců

Českoslovenští letci, kteří za 2. světové války bojovali ve třech stíhacích a jedné bombardovací skvadroně v rámci britského letectva a kteří se zasloužili o porážku hitlerovského Německa-bylo jich okolo 300-nedočkali se ve své vlasti velké vděčnosti. Po návratu domů byli sice vyznamenáni a zařazeni do služeb našeho letectva, ale v r. 1948 byli všichni vyloučeni jako «nespolehlivé živly» museli těžce hledat civilní zaměstnání. Značný počet z nich byl uvězněn na základě smyšlených obvinění.

Teprve po roce 1966 začal režim připouštět, že je absurdní pokládat tyto vlastence, kteří splnili stoprocentně svou národní povinnost, za méněcenné občany. Začala vycházet zajímavá vzpomínková literatura o bojové činnosti našich letců a mohlo být znovu navázáno spojení s britskými letci-spolubojovníky našich letců z 2. světové války. V rámci organizace «Svaz protifašistických bo-

jovníků» (SPB) vytvořili západní letci sdružení, které umožňovalo vzájemný styk členů a společnou kulturní a rekreační činnost.

Avšak tato autonomní činnost sdružení byla zastavena Husákovým režimem. Přesto se podařilo v r. 1975 uskutečnit v Praze jednodenní shromáždění, kterého se zúčastnilo přes 200 osob. Další podobné shromáždění bylo svoláno do Prahy v létě 1976. Když se však účastníci, kteří přijeli z různých koutů republiky dostavili do smlouveného hotelu, bylo jim oznámeno, že úřady zakázaly společný oběd a setkání.

Letci se nedají tak snadno odradit a tak letos zorganizovali schůzku v Brně pod záštitou brněnského sdružení: sešlo se na ní kolem 120 osob. Avšak několik dní po schůzce dostalo brněnské sdružení západních letců přípis od národní bezpečnosti, že se sdružení rozpouští a jeho činnost zastavuje.

D O K U M E N T Y :

CHARTA 77 – Dokument č. 11

S Prohlášením Charty 77 z 1-1-1977 a se zveřejněním podpisu vyslovilo souhlas dalších 133 občanů. Tím se celkový počet zveřejněných stoupenců Charty zvyšuje na 750. Kromě nich existuje značný počet občanů, kteří souhlas s Chartou projevují různými způsoby, nechtějí se však veřejně přihlásit, protože mohou být podle svého přesvědčení platnější věci lidských práv mimo přímou pozornost státních orgánů, nebo z obav před možným postihem, zejména existenčním.

Do jaké míry se při propouštění z práce porušují platné Československé zákony včetně Zákoníku práce, je patrné i z dopisu (a k němu přiložené průzkumné dokumentace), který zaslal 20. května mluvčí Charty 77 spolu s deseti existenčně postiženými signatáři Charty 77 Federálnímu shromáždění ČSSR, Generální prokuratuře ČSSR, předsednictvu Ústřední rady odborů, ministerstvu práce a sociálních věcí a Světové odborové federaci.

Z řad přátel Charty 77 byla v posledních týdnech kladena otázka, zda činnost Charty není příliš ohrožena, mj. také vzhledem k tomu, že jeden ze tří původních mluvčích prof. dr. Jan Patočka zemřel a spisovatel Václav Havel rezignoval, což vzala Charta 77 na vědomí a zveřejnila sdělením z 26-5-1977.

K tomu chceme říci: Charta 77 je živým společenstvím občanů, kteří v rámci právního řádu ČSSR usilují o důsledné dodržování zákonů v oblasti lidských práv, zaručených Ústavou ČSSR a mezinárodními pakty, uzákoněnými v ČSSR a zveřejněnými ve sbírce zákonů 23/120/1976. Není organizací, nemá pevnou strukturu a vymezené kompetence funkcionářů.

Jako občanská iniciativa se opírá o vědomou aktivitu všech, kdo souhlasí s jejími cíli a zásadami, vyjádřenými v jejích kolektivních dokumentech. Tento živý a demokratický charakter je zárukou, že nachází vhodné formy a způsoby, jak v rámci právního řádu Československé socialistické republiky předkládat kompetentním orgánům i veřejnosti řádně připravená a otevřená stanoviska. Proto má připraveny i vhodné alternativy pro případ jakýchkoli snah omezit její zákonnou činnost.

K Chartě 77 z 1-1-1977 se k dnešnímu dni připojili tito další českoslovenští občané:

Michaela Auerová, psycholožka, Mojmir Babáček, programátor, Pavel Bártek, sladovník, Zdeněk Bartoš, instalatér, Josef Bednařík, Jiří Beran, údržbář, Prof. dr. Vilibald Bezdíček DrSc, Pavel Bílek, Daniela Bisková, zdrav. labor., Oto Borkoš, dělník, Nita Bretschneiderová, herečka, Stanislav Březina, automechanik, Jiří Bubák, dělník, Josef Buňka, dělník, dr. Jiří Burda, Hana Černožorská, dělnice, Jarmila Doležalová, pomoc. asist., Vladimír Dvořák, topič, Věra Eisenbergerová, sociál. prac., Leoš Exler, dělník, Petr Fuchs, akademický architekt, Dr. Jana Gajzlarová, Jaromír Glanc, elekromontér, Viktor Groh, zámečnický, Zdeněk Hodan, jevištní technik, Jan Havlíček, pokrývač, Karel Havlíček, výtvarník, Otto Havlík, lesník, Leopold Hoffman, bývalý předseda braného a bezpečnostního výboru Národního shromáždění, Ivona Holotová, dělnice, Stanislav Homola, zahradník, Dr. Petr Horák, Ladislav Hudec, kni-

hař, Stanislav Hudec, soustružník, Roland Hübber, opravář, Bohumil Charvát, dělník, Dr. Bohumír Janát, filosof, Ing. Ludmila Jankovcová, bývalá členka předsednictva ÚV KSČ, Eva Jarošová, textařka, Jiří Jiřík, student, Zbyněk Jonák, Hynek Kašpar, dělník, Zdeněk Kašťák, dělník, Zdeněk Kazík, dělník, Viktor Klouda, dělník, Petr Kobylka, automechanik, Petr Kocum, řidič, Zdeněk Kohoutek, lakýrník, Pavol Koniar, dělník, Martin Kottas, instalatér, Zdena Kováčová, Ivan Kožíšek, dělník, Karel Krous, figurant, Petr Krondák, klempíř, Pavel Kučera, dělník, Alois Kýhos, řidič, Miroslav Latta, dělník, Vendolín Laurenčík, technik, Oldřich Loukota, dělník, Maximilian Lukášek, dělník, Pavel Macháček, dělník, Vratislav Machulka, dělník, Petr Paišaidr, dělník, Ivan Maňásek, technik, Vladimír Marek, dělník, Jean Mašek, elektroúdržbář, Rostislav Mazánek, dělník, Věra Meissnerová, býv. stát. zam., Robert Mergans, chemik, Martina Mrázová, knihovnice, Vladimír Muzička, výtvarník, Pavel Myslín, dělník, Tomáš Novák, fotograf, Lubomír Obrusa, topič, Jaroslava Odvárková, studující, Pavel Opočenský, dělník, Věra Ooppelová, číšnice, František Pánek, dělník, Ladislav Papež, zámečnický, Pavel Pavlovský, dělník, Zdeněk Piras, mechanik, Jana Pirasová, dělnice, Zdeněk Podhorský, dělník, Jaroslav Pojar, poštovní zam., Jiří Pokorný, dělník, Ing. Lubomír Polák, zaměst. JZD, Ladislav Pražák, dělník, Jan Princ, dělník, Jaroslav Procházka, instalatér, Jarmila Procházková, chemička, Mojmír Průša, Jan Pospíšil, dělník, Ladislav Radič, elektrikář, Vratislav Riedl, instalatér, Ivana Reidlová, prodavačka, Marie Riesichová, dělnice, Josef Rozmiler, pedagog, Pavel Rušej, dělník, Alžběta Růžičková, duchodkyně, Dana Rücklová, v domácnosti, Jan Rydval, dělník, Ing. Zora Rysová, stavební inž., Marie Skálová, František Sklenář, elektro-údržbář, Dr. Milan Skřont, mistr sportu, Věra Sobotková, úřednice, Josef Stehlík, dělník, Oldřich Stránský, klempíř, Dr. Julius Strinka, Jiří Svoboda, dělník, Miroslav Šejna, instalatér, František Šimánek, recepční, Dana Šmejkalová Dr., Štefan Škoviera, dělník, Klaudius Štrobl, střední kádr, Eva Teichmannová, laborantka, Jan Unger, studující, Jaroslav Unger, dělník, Jaromír Urban ing. technik, Jiří Vaněk, dělník, Petr Vávra, opravář, Oldřich Vnuk, dělník, Dagmar Vokatá, technička, Jana Voráčková, knihovnice, Prokop Voskovec ml., správce depozit, Jiří Vostatek, malíř, Vladimír Wagner, doc. MUDr., Pavel Zajíček, dělník, Pavel Zavadil, dělník, Jan Zbreha, horník, Jiří Zdeněk, dělník, Pavel Zeman, dělník, Jan Zmatlík, sociolog.

V Praze dne 13. června 1977

prof. dr. Jiří Hájek DrSc
mluvčí Charty 77

CHARTA 77 – Dokument č. 12

Ústava ČSSR zahrnuje ve svém čl. 28. «všem občanům svobodu projevu ve všech oborech života společnosti, zejména také svobodu slova a tisku». Tato svoboda projevu slovem i tiskem zahrnuje samozřejmě i svobodu projevu literárního a vědeckého. V témže smyslu hovoří také mezinárodní konvence o zachování lidských práv, přijaté většinou členů OSN a ratifikované i vládou ČSSR. Se všemi těmito zárukami svobodu projevu včetně jejich dalších ústavních upřesnění a podmínek, je však v hrubém rozporu administrativní diskriminační a represivní praxe, uplatňovaná dnes vůči české literatuře.

Stav současného českého literárního života je výsledkem mocensky motivovaného útlaku, který vede k rozvratu a působí nedozírné škody. V našich novodobých dějinách bychom marně hledali delší časové období, kdy bylo mocenskými prostředky znemožněno tak velkému počtu spisovatelů publikovat jako je tomu u nás po r. 1969. Svaz českých spisovatelů, který se ustavil na sjezdu v červnu 1968, měl téměř 400 členů. Po jeho úředním rozpuštění vznikl nový svaz, který měl zpočátku pouhých 40-50 členů; tento počet vzrostl podle oficiálních údajů do letošního sjezdu na 164 členů, prošlých prověřkovým sítem dnešních politických kritérií. Přitom ovšem jedině členství ve Svazu poskytuje spisovatelům možnost normální práce, publikování v časopisech a nakladatelstvích, studijních cest do ciziny atd. nemluvě o stipendiích, cenách, podporách a dokonce běžných sociálních vymoženostech, na něž má právo každý pracující. Toto favorizování oficiálních spisovate-

lů, jehož výsledkem není ani zdaleka tak často vyhlašovaný rozkvět současné literatury, nýbrž naopak její úpadek, přiznáváný občas i oficiálně, je rubem rozsáhlé diskriminace ostatních spisovatelů, představujících většinu národní spisovatelské obce a její umělecky daleko významnější část. Tito spisovatelé nejen že jsou zbaveni možnosti publikace případně jiné práce ve svých oborech, ale jsou také záměrně vytlačováni do profesí, naprosto neodpovídajících jejich kvalifikaci, bez ohledu na to, že se tak potlačuje duchovně tvůrčí potenciál národa.

Ze spisovatelů, postižených touto všeobecnou diskriminací, byli dva ve vězení od ledna, jeden je uvězněn od loňského března, několik dalších se po vězení vzpamatovává. Asi 90 spisovatelů různých generací píšících a publikujících česky, je vyřazeno z národní literatury jen proto, že žijí v zahraničí. Asi patnáct nepublikujících, nebo jen ukázkově publikujících autorů (Adolf Branald, Dušan Hamšík, Miroslav Holub, Jaromír Hofec, Bohumil Hrabal, Květoslav Chvatík, Ivan Kříž, J. R. Pick, Karel Ptáčník, Jiří Šotola, Jana Štroblová, Jan Werich atd.) prohlásilo sice v souvislosti s Chartou 77 loajalitu současné politické praxi, z toho někteří již po několikrát, ale i tak zůstává faktem, že uplynulých sedm let nemohli publikovat.

Kromě těchto autorů, kterých je úhrnem něco přes sto, je různým způsobem postiženo dalších 130, jež uvádíme v příloze. Jde tedy celkem asi o 230 spisovatelů, některé další beletristy, překladatele, textaře, autory recenzí a kritických esejů

jmenovitě neuvádíme proto, že bychom tím mohli s největší pravděpodobností jejich občanskou a sociální situaci ještě zhoršit. Celkem jde asi o 350-400 autorů, kteří u nás nemohou vycházet, a to počítáme jen autory píšící česky a především pražské, neboť okolnosti nedovolují seznámit se blíže s autorskými skupinami mimopražskými.

Připojený seznam zahrnuje autory postižené exkomunikací úplně nebo je částečně, např. často tak, že smějí vydávat pouze překlady či práce pro děti, nebo – jako v případě Jaroslava Seiferta či Vladimíra Holana – jen reedice děl známých, ne však už sbírky vzniklé v posledních letech. Na druhé straně existují i autoři, kteří nejenže nesmějí vůbec publikovat, ale jimž represivně bylo suspendováno i celé jejich dosavadní dílo, někdy i celoživotní a velmi rozsáhlé; veškerá jejich tvorba byla vyloučena z kulturního oběhu, vyřazena z veřejných knihoven a nesmí se ani zčásti znovu přetiskovat. Takových autorů je kolem padesáti; jsou mezi nimi básníci, romanopisci, dramatikové, kritické, literární vědci, ale také historici, sociologové a filozofové. Postupuje se tak, jako kdyby vůbec nikdy nežili, jsou doslova zaživa pohřbeni. Nesmějí se kulturního života účastnit ani jako překladatelé, editoři nebo vydavatelé literárních dokumentů z minulých století. Jejich jména se nesmějí objevit v tisku ani pod čarou, v odkazech nebo v bibliografiích. Do zákazu je často zahrnuta i veškerá literatura o nich, takže se knižní proskripce prakticky vztahuje na tisíce děl a podoba a ráz národní kultury jsou tak ve svém celku zmrzačeny.

Tato diskriminace většiny českých spisovatelů a proskripce jejich děl je v mnoha případech navíc provázena vytrvalou kampaní veřejných sdělovacích prostředků, tisku, rozhlasu i televize, ve kterých je řada spisovatelů soustavně snižována, urážena, pomlouvána a vystavena osobním štvanicím, aniž měla možnost hájit svoji uměleckou lidskou a občanskou činnost.

Seznam diskriminovaných autorů připojený k tomuto dokumentu, je výsledkem pouhého literárně kritického konstatování a bibliografické práce. Není to tedy seznam autorů vědomě takto sdružených a neusiluje ani o úplnost; chce pouze upozornit konkrétně na stav české literatury a na chybnou hodnotu oficiálních dokumentů, zamlčujících existenci většiny českých spisovatelů a jejich tvorbu, která zde přes všechnu diskriminaci je a přes všechna oficiální prohlášení žije i čtenářsky, byť jakkoli omezeně.

Oficiální publicistika s oblibou uvádí počty původních beletristických novinek jako doklad rozmachu oficiální části české literatury. Je samozřejmě problematické měřit hodnotu umělecké tvorby kvantitativními ukazateli, ale i zde by srovnání např. s obdobím 1964-1969 vyznělo zcela v neprospěch oficiální argumentace. Tak kupříkladu v připomenutém období 1964-1969 vyšlo 1150 českých novinek, tj. v průměru 190 knih ročně, zatímco v letech 1971-1976 vyšlo pouze 859 novinek, tj. průměrně 143 knih ročně. Kromě tohoto poklesu kvantitativního by se dal zároveň doložit pokles kvalitativní.

Ještě zřetelněji se tento pokles jeví v oblasti periodik. Zákaz vydávání prací většiny českých spisovatelů byl provázen zákazem všech časopisů věnovaných literatuře a umění. Koncem šedesátých

let vycházela řada literárních nebo k literatuře se úzce vztahujících týdeníků, čtrnáctideníků, měsíčníků, čtvrtletníků (Literární noviny, později Listy, Plamen, Host do domu, Červený květ, Dialog, Arch, Tvář, Orientace, Sešity, Divadlo, Divadelní noviny, Impuls, Analogon, Divoké víno, Dějiny a současnost, Knižní kultura, Universum apod.) Celkový náklad činil podle odhadu 400.000 výtisků. Dnes existuje v oblasti literatury pouze jediný měsíčník s minimálním nákladem.

Seznam, který provází tento dokument, by bylo možno doplnit obdobným soupisem autorů slovenských, jak o tom svědčí pozoruhodný čin Hany Ponické, její neproslovený diskusní příspěvek na letošním sjezdu Svazu slovenských spisovatelů. Ze slovenských autorů, beletristů, překladatelů, kritiků a esejistů, které Ponická uvádí jako vyloučené z veřejného literárního života, zmiňme aspoň tato jména: František Andraščík, Jozef Bžoch, Fedor Cádra, Michal Cáfri, Soňa Čechová, Ladislav Dobos, Milan Hamada, Pavol Hrůz, Miroslav Hýsko, Zora Jesenská, Ivan Kadlečík, Ján Kalina, Agneša Kalinová, Roman Kaliský, Peter Karvaš, Miroslav Kusý, Albert Marenčin, Štefan Moravčík, Zlata Solivajsová, Juraj Špitzer, Ctibor Štítnický, Dominik Tatarka, Ladislav Ťažký, Július Vanovič, Tomáš Winkler atd.

Všechny tyto otřesné skutečnosti nepostihují ovšem pouze úzkou spisovatelskou obec, nejsou pouze ryze stavovským problémem, neboť otázky svobody a dosahu psaného slova se dotýkají veškerého obyvatelstva a řady jejich základních práv, zejména však práva na svobodný přístup k informacím a svobodný rozvoj osobnosti.

Vyhláška č. 120/76 Sb. zveřejňující pakty OSN, ke kterým přistoupila ČSSR v r. 1975, právně upravuje otázky, kterých jsme si zatím všimli, takto: V Paktu o občanských a politických právech v preambuli ve formulaci o «svobodě od strachu», dále v části II. č. 2, § 3 a, b. pokud jde o veřejnou difamaci autorů a vyznavačů literatury, která právě neodpovídá vkusu momentálních administrátorů, v článku 17 § 1, kde je řeč o tom, že «nikdo nesmí být vystaven svévolnému a protiprávnímu zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence a ani protiprávním útokům na svou čest a pověst». Dále v článku 18, § 1, deklarujícím «právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství», v článku 19, § 2, kde se deklaruje, že každý má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně, prostřednictvím umění nebo jakýmikoliv jinými prostředky podle vlastní volby». A konečně v článku 22, § 1, «Každý má právo zakládat na ochranu svých zájmů odborové organizace a přistupovat k nim».

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech ztvárňuje právní aspekt naší problematiky především v bodech:

Část III, článek 6, § 1 a 2, kde je řeč o «Právu každého na příležitost vydělávat si živobytí prací, kterou si svobodně vybere nebo přijme a o plné produktivní zaměstnanosti» jednotlivce v tomto směru. Článek tohoto paktu v § 1 hovoří o právu na vzdělání. Je samozřejmé, že se musí dotýkat i specifického vzdělání literárního a vzdělávání literaturou: Článek 15 stanoví:

1) Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého:

a) účastnit se kulturního života;

b) užívat plodů vědeckého pokroku a jeho využití;

c) mít prospěch z ochrany morálních a materiálních zájmů, které vyplývají z jeho vědecké literární nebo umělecké tvorby.

2) Opatření, která mají být učiněna státy, smluvními stranami Paktu k dosažení plného uskutečnění tohoto práva, mají zahrnovat i ta opatření, jež jsou nutná pro zachování, rozvoj a šíření vědy a kultury.

3) Státy, smluvní strany Paktu, se zavazují respektovat svobodu, nezbytnou pro vědecký výzkum a tvůrčí činnost».

Jak je zřejmé z toho, co bylo uvedeno, řada zá-

kladních práv našich spisovatelů a jejich čtenářů, tak jak vyplývají z naší ústavy a přijatých mezinárodních paktů, není dodržována nebo je porušována do té míry, že je trvale znemožňován normální život v této oblasti se všemi důsledky, které z toho plynou. Náprava tohoto stavu je možná jedině plným uplatňováním zmíněných Paktů, které se vyhláškou č. 120/76 staly součástí našeho právního řádu. Teprve potom budou vytvořeny základní podmínky pro normální práci a rozvoj naší literatury tak, aby hrála znovu, veřejně, v plné míře tu úlohu, kterou mívala dosud vždy v rozhodujících chvílích naší historie.

V Praze dne 30. června 1977.

Prof. dr. Jiří Hájek, DrSC
mluvčí Charty 77

Následuje seznam 130 spisovatelů.

Jana Bělohradská, Bohuslav Blažek, Egon Bondy, Jiří Brabec, Vratislav Brabenec, Josef Brukner, Stanislav Budín, Jindřich Černý, Václav Černý, Miroslav Červenka, Lumír Čivrný, Jiří Daníček, Jiří Dienstbier, Bohumil Doležal, Ladislav Dvořák, Ladislav Dvorský, Stanislav Dvorský, Vratislav Effenberger, Karel Eichler, Miloš Fiala, Hermína Franková, Bedřich Fučík, Vítězslav Gardavský, Bohumila Grögerová, Jiří Gruša, Aleš Haman, Jiří Hanzelka, Jiřina Hacková, Václav Havel, Jiří Hejda, Zbyněk Hejda, Zdeněk Hendrych, Josef Hiršal, Vladimír Holan, Miroslav Holman, Jindřich Chalupecký, Petr Chudožilov, Milan Jankovič, Pavel Janský, Filip Jánský, Antonín Jelínek, Ivan Jirous, Věra Jirousová, Milan Jungmann, Emil Juliš, Pavel Juráček, Petr Kabeš, Věra Kalábová, Zdeněk Kalista, Eva Kantůrková, Vašek Káňa, Svatopluk Karásek, Vladimír Karfík, František Kautman, Karel Kyncl, Mojmír Klánský, Alexandr Kliment, Helena Klímová, Milan Knížák, Pavel Kohout, Jiří Kolář, Jan Kopecký, Petr Kopta, Josef Kostohryz, Karel Kostroun, Zdeněk Kožmín, Oldřich Král, Karel Kraus, Oldřich Kryštofek, Jiří Kuběna, Ivan Kubíček, Milan Kundera, Pavel Landovský, Vladimír Léb, Jiří Lederer, Zdeněk Lorenc, Jan Lopatka, Sergěj Machonin, Emanuel Mandler, Jan Mareš, Jelena Mašínová, František Daniel Merth, Petr Mikeš, Oldřich Mikulášek, Antonín Mokrejš, Ladislav Novák, Bohumil Nuska, Jaroslav Opavský, František Pavlíček, Karel Pecka, Tomáš Pěkný, Jiří Plaček, Dalibor Plichta, Zdeněk Pochop, Jindřich Procházka, Petr Pujman, Jaroslav Putík, Zdeněk Rotrekl, Jaroslav Seifert, Karol Sidon, Jan Skácel, Jindřiška Smetanová, Milan Smolík, Karel Soukup, Andrej Stankovič, Jiří Stránský, Věra Stiborová, Milan Suchomel, Oleg Sus, Karel Šiktanc, Vladimír Škutina, Karel Štindl, Věra Štvoříčková, Pavel Švanda, Josef Topol, Jan Trefulka, Milan Uhde, Zdeněk Urbánek, Miloš Vacík, Ludvík Vaculík, Rostislav Valušek, Zdeněk Vašíček, Jan Vladislav, Josef Vohryzek, Vladimír Vokolek, Vladimír Vondra, František Vrba, Ivan Wernisch, Pavel Zajíček, Miroslav Zikmund.

Situační zpráva o CHARTĚ 77 k 10.7.1977

Předchozí situační zpráva o Chartě vyšla 5. května 1977. Od té doby vydala Charta 77:

26. 5. Sdělení podepsané mluvčím Jiřím Hájkem o rezignaci Václava Havla na funkci mluvčího. Další dokument z 30. 5. 77, který pojednává o pracovních postizích signatářů Charty 77 – nebyl opatřen pořadovým číslem a spolu s Jiřím Hájkem jej podepsalo deset dalších signatářů Charty 77. – Dokument č. 11 ze 13. 6. 77 rozšiřuje počet zveřejněných signatářů Charty 77 na 750. Podepsal ho, stejně jako další dokument Charty 77 Jiří Hájek. Dne 30. 6. vyšlo Sdělení Charty 77 o finančních sbírkách ve prospěch postižených. Dvanáctý dokument se zabývá diskriminační a represivní praxí proti české a slovenské literatuře a proti spisovatelům v Československu.

Významný je i dokument 31 členů českobratrské církve evangelické, kteří vysvětlují postavení církve a věřících v ČSSR. Zdeněk Jičínský vydal

novou práci – právní rozbor o pracovních sporech signatářů Charty 77 z května t. r.

Materiály Charty 77 se spontánně šíří mezi obyvatelstvem, jsou spontánně přepisovány. Každá aktivita nutí státní moc a její instituce / tedy i její nástroje, jako je tomu v případě vedení českobratrské církve evangelické / k zaujetí určitého postoje. Je nepochybné, že Charta 77 vzbuzuje sympatie veřejnosti a postoj státní moci k Chartě 77 se s míněním lidu ostře rozchází. Nejkonkrétnějším projevem oficiálního postoje je

trestní stíhání

Ve vězení je již půl roku Ota Ornest a signatář Charty 77 Jiří Lederer, oba obvinění z trestního činu podvracení republiky podle § 98/2, takže jim hrozí trest od 3 do 10 let vězení. František Pavlíček, který je nyní stíhán na svobodě pro přípravu

trestného činu podvracení republiky podle § 98/1 s trestní odpovědností od 1 do 5 let odnětí svobody, též čeká na soudní projednávání svého případu. Spisovatel Václav Havel, který byl propuštěn 13.5. z vyšetřovací vazby, je nyní stíhán na svobodě pro pokus trestného činu poškozování zájmů republiky v zahraničí / s trestní sazbou do tří let / podle § 112/1. Jak sdělil mluvčí Charty 77 prof. dr. Jiří Hájek 26. května, Václav Havel rezignoval na svou funkci vzhledem k tomu, že by mu hrozilo trestní stíhání s vyšší trestní odpovědností. Dostupný počet signatářů uznal toto stanovisko Václava Havla za pochopitelné. Tito čtyři jmenovaní mají být souzeni v jednom procesu, jehož termín byl původně stanoven na 27. 7.; později byl tento termín zrušen a nový nebyl stanoven.

Historik Jan Tesař zaslal začátkem července dopis J. Carterovi, v němž ho žádá, aby se zasadil o propuštění Jiřího Lederera.

Signatář Charty 77 Aleš Březina, který je ve vazbě od 18. dubna t. r., byl 14. července odsouzen ke dvěma a půl rokům odnětí svobody pro trestný čin nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269/1 trestního zákona. Rozsudek zatím nenabyl právní moci. Tento případ, stejně jako případy Jaroslava Vožniaka a Františka Matuly, jsou tragickým odrazem toho, že v Československu není náhradní vojenská služba beze zbraně.

Ve vyšetřovací vazbě jsou nadále drženi jaderný fyzik Vladimír Laštůvka a agrotechnik Aleš Macháček, oba obviněni z pobuřování (do tří let) nebo z podvracení republiky (1 – 5 let) pro činnost, která souvisela s hnutím Charty.

Další policejní represe

Izolační dozor, tj. neustálé hlídání, kontrola a omezení styků a omezení osobní svobody, trval v plné míře až do 8. července t. r. u Jiřího Hájka a Františka Kriegla, kdy orgány StB oznámily Jiřímu Hájkovi, že «ochranný dozor» zmírní. V praxi se to zatím projevuje tak, že policie hlídkuje před bytem Jiřího Hájka «pouze» do setmění. U Františka Kriegla je situace pravděpodobně obdobná. Klement Lukeš byl postižen naprostým izolačním dozorem asi 10 dní koncem května a pak opět začátkem června. Návštěvy bývají u takto střežených osob legitimovány a někdy vyslyšány. Otká Bednářová byla 10. 5. t. r. při pokusu o návštěvu Klementa Lukeše na 48 hodin zadržena poté, co odmítla vypovídat. Záběry z hlídání Františka Kriegla mohli sledovat diváci britské televize, podrobně se o něm rozepisuje západní tisk. Zdánlivě šalamounské rozhodnutí státní moci «zavřít a vlastně nezavřít» se ukazuje nanejvýš neúčinným.

Ve sledovaném období od 5. 5. do 10. 7. jsme zjistili vykonání dvou domovních prohlídek v Praze, v obou případech nezákonných, protože nebyly na podkladě žádného trestního stíhání. Obě proběhly 1. 7., jedna v bytě Dany Němcové, kde bylo zabaveno 6 kusů uhlového papíru. Dana Němcová pak byla podrobena asi hodinovému výslechu. Druhá domovní prohlídka se uskutečnila v bytě Andreje Stankoviče, kde nebylo zabaveno nic. Andrej Stankovič však byl potrestán osmačtyřicetihodinovým zadržením za to, že soustavně

odmítal odpovídat na otázky a cokoliv podepsovat.

Začátkem května t. r. byl na 48 hodin zadržen zpěvák lidových písní a kytarista Jaroslav Hutka, který není signatářem Charty 77. Policie mu vytýkala zejména jeho styky s Václavem Havlem, píseň Havlíčku, Havle a další písně a slovní projevy, jež jsou podle názoru policie opozičního charakteru.

V kulturním středisku Na Rokosce v Praze 8 se počátkem června konalo vystoupení rock-n-rollové skupiny Old Teenagers. Po představení, které proběhlo v klidu, bylo téměř všechno obecenstvo policií legitimováno, avšak pouze dva diváci, shodou okolností signatáři Charty 77 Petr Prokeš a Jaroslav Kukal, byli odvezeni do Bartolomějské ulice a tam vyslyšáni do pozdních, resp. ranních hodin.

Policie i nadále vyslyšá signatáře Charty 77 při jakýchkoli «seznamovacích výsleších», přičemž tyto výslechy zasáhly i ty, jejichž jména byla zveřejněna 13. 6. 77 v dokumentu č. 11.

Signatář Pavel Ryba po tříhodinovém výslechu, na němž se odmítal jakkoli podílet, byl pracovníkem StB polit vodou. Výslech pak nepokračoval a Pavel Ryba byl propuštěn.

Malíř Jan Šafránek, signatář Charty 77, byl 17. 6. t. r. v Salmovské ulici v Praze 2 po odchodu z bytu Němcových přepaden dvěma muži, vtažen do auta a odvezen do psychiatrické léčebny v ulici Ke Karlovu, kde byl oblečený vstrčen do kamenné vany s vodou. Pak byl propuštěn.

Zaznamenáváme též podobný hrubý útok na signatáře Charty 77 spisovatele Petra Chudožilova.

Do bytu Šilhánových přijeli ve dnech 4. a 5. 6. t. r. v době, kdy se vdávala jejich dcera, zaměstnanci pohřební služby s příkazem odvézt tělo údajně mrtvého Věnka Šilhána.

Tyto případy jsou nápadně podobné teroristickým útokům proti Jiřímu Hájkovi a manželům Krieglovým na konci roku 1976 a Pavlu Kohoutovi začátkem roku 1977.

V souvislosti se seminářem psychologů, který se konal 15. 3. t. r. v Sokolské ulici, byli postiženi dr. Bohumír Janát, signatář Charty 77 (okamžitě rozvázaní pracovního poměru), dr. Petr Rezek (totéž), Zora Krčová, promovaná pedagožka, okamžitě propuštěna ze Státního pedagogického nakladatelství pro «ohrožení bezpečnosti státu na základě podpisu Charty 77» (ve skutečnosti není zatím její signatářkou), dr. Jiří Michálek (v řádné výpovědi), Michal Jůza (vyloučen ze stavební fakulty ČVUT), Helena Klabanová (ve výpovědní lhůtě), Anna Kohnová, rovněž psycholožka (zatím v ochranné lhůtě, výpověď až k 1. listopadu 1977, semináře se nezúčastnila, je «vinna» jen přátelstvím k Heleně Klabanové), dr. Kateřina Biglová, psycholožka (výpověď z reorganizačních důvodů již vypršela; je v těžkém duševním stavu hospitalizována), Jiří Němec, psycholog, signatář Charty 77 (v řádné tříměsíční výpovědní lhůtě pro údajnou pracovní nekázeň, jež se prý nezlepšila po předtím udělené důtce), matematik Jaroslav Kalous (v nátlaku rozvázal pracovní poměr dohodou), dr. Martin Hybler (po uplynutí zkušební doby zamítnuto prodloužit pracovní poměr). Tažení proti psychologům bylo údajně řízeno komisí při ředitelství OÚNZ Praha pro vyšetřo-

vání činnosti psychologů v souvislosti s fenomenologií.

Ridičské průkazy a technická osvědčení vozidel vrací VB pomalu zejména těm, kteří o to žádají. Není to však zjev všeobecný, v některých případech jsou tyto doklady nadále odebírány.

Pavel Kohout byl 11. 5. t.r. soudně vystěhován ze svého bytu na Hradčanském náměstí do Lhotky.

Policejní represe se týkají i rodinných příslušníků signatářů: např. ženě signatáře Václava Nováka byla vydána výjezdní doložka k cestě do NSR za dcerou, žijící tam legálně. Několik dnů poté ji navštívili večer v bytě pracovníci StB a odebrali jí výjezdní doložku i s pasem. Totéž se stalo signatáři Richardu Urxovi.

Pracovní postihy

Postoj státních orgánů k otázce lidských práv a k Chartě 77 ilustruje též pokračující propouštění signatářů Charty 77 ze zaměstnání. K 10. červenci jich bylo kolem sta. Nejkriklavější případy jsou propouštění hudebníka Vratislava Brabence ze zaměstnání honáka krav a nepřijetí historika Jana Tesaře za hlídače koní pro politickou nespolehlivost. Z práce byli vyhazováni též občané, kteří veřejně s Chartou 77 sympatizují. I když pracovní spory jsou řešeny soudy jednoznačně, je samo jednání těchto soudů státní mocí nepřijemné, jak tomu nasvědčují pokusy o vysoké úplatky některým žalujícím signatářům, nebo podobné nabídky provázené žádostí o stažení žaloby. Jednání odvolacích soudů, která mohou napravit vážná skutková i právní pochybení soudů první instance, zatím neproběhla.

Někteří signatáři Charty 77 byli řádnými členy tzv. Revolučního odborového hnutí. Tito jsou postupně z řad oficiálních odborů vylučováni, přičemž jsou porušovány stanovy této organizace.

Emigrace

Československo opustili Ivan Binar s rodinou, Zdeněk Mlynář, Irena Dubská, Jaroslav Krejčí s dětmi Taťjánou a Jaroslavem, Luděk Kavín a Inka Brettschneiderová. Žádost o vystěhování ještě řádnou cestou podali Evžen Menert, Jan Klokočka (kladně vyřízena), Jan Leštínský s rodinou (kladně vyřízena), Jitka Bidlasová a Jiří Pallas.

V zahraničí se signatáři Charty 77 dále zasazují o lidská práva v ČSSR. Ivan Binar poskytl několik interview, v nichž propagoval myšlenky Charty 77 a vysvětloval důvody svého odchodu. Zdeněk Mlynář vedl řadu politických jednání, např. s rakouským kancléřem Kreiskym a s americkým senátorem H. Dollem, jenž působí jako poradce americké delegace v Bělehradě. Vydal v zahraničí Bílou knihu o porušování lidských práv v Československu.

V této souvislosti je třeba též informovat o další aktivitě v zahraničí:

Předseda západoněmecké SPD Willy Brandt zaslal Jiřímu Hájkovi dopis, v němž sympatizuje s hnutím za lidská práva v Československu. Hans Peter Riese vydal knihu s prvními deseti dokumenty Charty 77 a dalšími dvaceti dokumenty z posledních let. Předmluvu k této knize napsal

Heinrich Böll a doslov Arthur Miller. Ve Švýcarsku byl již v březnu t.r. založen Výbor solidarity s opozicí východoevropských zemí. Jsou v něm zastoupeni členové Revoluční komunistické ligy, Socialistické strany, odborů a Švýcarské strany práce.

Na protest proti diskriminaci Anny Fárové, signatářky Charty 77, která připravovala pro Paříž a New York výstavu Sudkových fotografií (výstava se měla uskutečnit v době, kdy byl již s Annou Fárovou rozvázan pracovní poměr), byla výstava z Československa odmítnuta. Přesto se ve jmenovaných městech konala výstava Sudkových fotografií bez laskavého dozoru československých úřadů. Fotografie shromáždili pořadatelé výstavy z vlastních zdrojů.

Aktivita doma

Policejní a další represe nemohou zabránit aktivitě signatářů Charty 77 a sympatizujících.

Podle dosud neúplných zpráv podniklo v Jihomoravském kraji 11 mladých lidí protestní, asi padesátikilometrový pochod proti odsouzení Aleše Březiny. Během pochodu rozdávali jeho účastníci závěrečnou řeč Aleše Březiny u soudu, vysvětlovali zájemcům účel pochodu, jenž byl trojí:

- 1 – protest proti odsouzení Aleše Březiny,
- 2 – demonstrovat požadavek zavedení náhradní vojenské služby v ČSSR,
- 3 – podpořit Chartu 77.

Signatář Charty 77 Julius Tomín zahájil 13. 6. t.r. týdenní hladovku, aby takto podpořil hnutí za lidská práva.

Markantním projevem aktivity Charty 77 je psaní stížností, žádostí, článků, fejetonů, rozborů a dopisů, které se spontánně šíří mezi obyvatelstvem. Z pochopitelných důvodů neuvádíme seznam autorů těchto materiálů.

Projevem solidarity jsou finanční příspěvky, jak o nich píše Sdělení Charty 77 z 30. 6. t.r. Občané, kteří tak chtějí pomoci postiženým, se mohou obrátit na signatáře Charty 77. Stejně tak se na ně mohou obrátit se žádostí o uveřejnění svého podpisu.

Som diskriminovaný?

Prof. PhDr. Miroslav KUSÝ, CSc.*

Súdruhovia zo Štátnej bezpečnosti mi často kladú otázku, či a v čom sa vlastne cítim perzekvovaný a diskriminovaný. Doteraz som im na ňu vždy trpezlivo a podrobne odpovedal, k ničomu

* Prof. PhDr. Miroslav Kusý, signatár Charty 77 byl do r. 1970 profesorem filosofie na Komenského universitě v Bratislavě. Od října 1968 do března 1969 byl vedoucím ideologického oddělení ÚV KSS. V r. 1970 byl vyloučen z KSS a propuštěn z Univerzity se zákazem veškeré publikační, vědecké a pedagogické činnosti. Je autorem četných knih z oblasti gnozeologie (Úvod do filosofie, O vztahu tělesné a duševní práce, Marxistická theorie poznání, O vztahu teorie a praxe, Umění a poznání, Filosofie politiky atd) a mnoha studií v odborných časopisech a sbornících. Po propuštění z práce a nemožnosti najít zaměstnání požádal prof. Kusý slovenské ministerstvo vnitra o povolení výjezdu do zahraničí.

to však nevedie. Poväčšine na moje argumenty iba nevraživo krčia ramenami a hovoria: to či ono bolo predsa iba prirodzené, preventívne opatrenie. Všade na svete by tak postupovali, hádam ste nečakali že vás budeme ešte chváliť? Čo byste vlastne chceli?

Pretože sa s nimi v tejto otázke nijako nemôžem dohodnúť, dávam týmto širšej verejnosti na posúdenie, či ozaj z nejakej zaujatosti a zatrpklosti nehodnotím tieto «prirodzené a preventívne opatrenia» nejak príliš subjektívne a bolestínsky.

V prvej etape, v rámci tzv. procesu normalizácie a konsolidácie, som bol po svojom vylúčení zo strany:

- vyhodnený zo zamestnania na FFUK, kde som pôsobil ako profesor marxistickej filozofie,
- zbavený všetkých funkcií, vylúčený zo všetkých organizácií okrem ROH,
- zakázali mi publikačnú činnosť,
- odobrli mi cestovný pas s odôvodnením, že «nie je v záujme republiky, aby som cestoval do zahraničia»,
- na novom pracovisku (Novinársky študijný ústav v Bratislave, kde som pracoval ako dokumentarista) mi postupne vyslovili zákaz služobných ciest, zákaz účasti na konferenciách, seminároch apod., a dokonca aj účasti na verejných obhajobách ústavných prác.

V druhej, už znormalizovanej a skonsolidovanej etape, zhruba od roku 1974:

- mi síce vydali cestovný pas, ale vzápätí mi ho znovu odobrli tesne pred vybavenou a zaplatenou cestou do ZSSR prostredníctvom cestovnej kancelárie,
- tvrdo zasiahli proti všetkým mojim pokusom pracovať «na čierno» v prekladateľskej oblasti, v námetoch a scenároch pre Čs. televíziu v Bratislave (existenčný a politický postih všetkých sprostrekovateľov),
- koncom roku 1974 som vo svojom byte našiel odpočívacie zariadenie, ktoré mi potom odobrila Štátna bezpečnosť,
- bol som opäť prepustený zo zamestnania (formálne z dôvodu reorganizácie) a po trapných nahaňovačkách (od 1. augusta 1976) prijatý do Univerzitnej knižnice v Bratislave.

Tretia etapa preňa nastáva podpísaním Prehlásenia Charty 77. Nasleduje:

- prehliadka bytu, zabavenie mojich rukopisov, kníh a materiálov (prevážne z r. 1968-1969) a písacích strojov, (doteraz mi z týchto vecí nič nevrátili),
- pravidelné vypočúvanie na Št. bezpečnosti. Pretože som odmietol vypovedať ako svedok, vypočúvajú ma ako podozrivého z trestného činu podvracania republiky podľa § 98 trest. zákona,
- 9. marca t.r. ma vyhodili z UK a to s okamžitým zrušením pracovného pomeru podľa § 53 odst. 1 písm. b. Zákonníka práce (hrubé porušenie pracovnej disciplíny). Toto rozhodnutie som súdne napadol, prvé pojednávanie sa však konalo až 9.6.1977 a ďalšie bolo odložené na neurčito,
- od tejto doby som prakticky bez zamestnania. S predstavenkami z odboru pracovných síl NV (a na inzeráty) som obišiel do 50 podnikov v Bratislave, nikde však nie sú ochotní ma zamestnať.

Niekdde odmietajú zdôvodniť svoje rozhodnutie, niekdde sa vykrúcajú («nemáme primerané miesto»), niekdde priamo napíšu «z kádrových dôvodov» (ako napr. v Štátnej sporiteľni v Bratislave). Vodárne a kanalizácie ma nevzali za čističa kalov, ZARES za závozníka, Stavebné bytové družstvo za pomocného robotníka, vydavateľstvo «Práca» za pracovníka v nočnej expedícii tlače atď,

- v dvoch prípadoch ma do zamestnania prijali a potom – v rámci skúšobného mesiaca po 10-14 dňoch – opäť vyhodili: v Doprastave, závod 2, UHS 4, kde som pracoval ako čerpač vody (nočná práca a práca v sobotu a v nedeľu) a v Elektromontážnych závodoch, kde som pracoval ako pomocný skladník. V oboch prípadoch ma vyhodili bez udania dôvodu, podľa § 31 resp. 58 Zákonníka práce.
- Pri jednom z posledných vypočúvaní na Št. bezpečnosti mi vyšetrovateľ s. Pačesa povedal, že «je presvedčený o tom, že v tejto republike zamestnanie nenájdem». Ukazuje sa, že jeho presvedčenie nepramení iba zo subjektívneho želania.
- V priebehu vyšetrovania na Št. bezpečnosti ma postavili pred alternatívu: alebo odvolám svoj podpis pod Chartou 77, alebo sa vysťahujem z republiky. Ak v prvej etape vyšetrovania kladli dôraz skôr na prvú alternatívu, teraz kladú dôraz jednoznačne na druhú. S tým súvisí aj vyhrážanie, že «to bude so mnou stále horšie» apod. S tým súvisí aj stupňujúci sa existenčný nátlak, ktorý v súčasnosti priamo postihuje aj manželku (reálna hrozba prepustenia zo zamestnania).
- Takýto existenčný nátlak som pocítil aj z iných miest: po vyhodení z UK si ma predvolal vedúci odboru osvetly na ministerstve kultúry dr. Karas a oznámil mi, že je ochotný ma naďalej zamestnávať v rezorte pod podmienkou, že verejne a sebakriticky odvolám svoj podpis pod Chartou 77.
- 13. apríla t.r. som s vedomím Št. bezpečnosti v Bratislave odcestoval do Prahy, aby som sa so svojim priateľom Z. Mlynárom poradil o alternatíve vysťahovania z republiky. Pred jeho bytom ma však zadržali pracovníci pražskej Št. bezpečnosti, odviezli na nádražie Praha-Střed, vzali mi peniaze, zakúpili za ne lístok do Bratislavy a naložili do vlaku s vyhrážkou, aby som sa «do budúcej Spartakiády neopovážil ukázať v Prahe», lebo v opačnom prípade «mi tam skupiny rozhorčených robotníkov môžu rozbiť hubu». Na môj protest proti tomuto postupu ako nezákonnému mi prítomný major Št. bezpečnosti povedal, že «kašle na zákon, keď ide o záujem strany a robotníckej triedy» a že s ľuďmi ako som ja budú zachádzať ako «s pasákmi a prostitútkami». Priebeh tohto show odmietol protokolovať.

Také sú teda niektoré základné fakty, ktoré podľa môjho subjektívneho a možno aj bolestínskeho hodnotenia predstavujú hrubú formu perzekúcie a diskriminácie. Väčšinu z nich však súdruhovia zo Št. bezpečnosti nechcú protokolovať. Dúfam, že aspoň v tejto forme sa konečne do protokolu dostanú.

PRÁVO NA PRÁCI

Federálnímu shromáždění

Právo na práci je skutečně jedním z nejdůležitějších práv člověka a občana. Právem na práci se rozumí, že člověk má možnost vykonávat takovou práci, která odpovídá jeho schopnostem, kvalifikaci a zájmům. Československá ústava zaručuje toto právo všem občanům a nespojuje je se žádnými dalšími politickými či sociálními požadavky. Avšak pracovní a sociální diskriminace statisíců československých občanů v minulosti a v současnosti prokazuje, že v Československu je toto právo uplatňováno podmíněně, že neplatí pro všechny, a že kritéria, podle kterých platí toto právo pro někoho více a pro někoho méně, a pro jiné vůbec ne, nejsou dána platnou právní normou, ale jsou svévolná, tj. mění se podle okamžitých potřeb politické moci.

Žbavení práva na práci jako forma «politického trestu» není v Československu ničím novým. V živé paměti společnosti jsou vlny takových represí po roce 1948, v padesátých letech, po «maďarských událostech» a po roce 1969. Je nesporné, že touto pracovní diskriminací nebyli postiženi jenom jednotliví občané, ale že jí byla značně ochuzena celá naše společnost.

Případy pracovních postihů, zejména po roce 1969, byly ve stovkách a tisících případech zdokumentovány: tyto represe nebyly až na zanedbatelné případy napraveny. Proto, jsou-li dnes opět tak či onak vyhazováni z práce «pouze» desítky a stovky lidí, je to velmi srozumitelnou hrozbou pro celou společnost, že kritický názor a aktivní občanský postoj přináší riziko, že repríza masového propouštění z práce je opět možná. Není tudíž nadsázkou, konstatujeme-li, že právo na práci je v ČSSR spíše odměnou než právem, odměnou, kterou je možné kdykoli a komukoli «za trest» odejmout.

Takový stav je ovšem v rozporu s Ústavou i s platnými zákony. Novelizace zákoníku práce v roce 1975 nově formulovala ta ustanovení, která byla upravena po roce 1969 s cílem umožnit masové propouštění občanů podle potřeb politické moci. Na mezinárodním fóru Mezinárodní organizaci práce, kde ČSSR byla na seznamu států nedodržujících přijaté závazky, vládní mluvčí ČSSR prohlásil, že nové znění příslušných ustanovení zákoníku práce již vyhovuje mezinárodním normám, m.j. i mezinárodním paktům o občanských a politických právech a o právech hospodářských, sociálních a kulturních, a že znemožňuje, aby docházelo k propouštění z práce z politických důvodů. M. j. konkrétně prohlásil, že «revidovaný text čl. 53 ZP (týkající se okamžitého propouštění z práce – pozn. autorů) se týká případů, v nichž pracovník ohrozil bezpečnost státu... V takových případech je nutno podat důkazy, že pracovník se dopustil činu takového rázu, že uvádí v nebezpečí bezpečnost státu. Bezpečností státu se rozumí neporušenost státního území, neporušenost způsobilosti státu organizovat svoji obranu, neporušenost státních institucí a státního tajemství» (podle zápisu č. 36 ze 60. zasedání MOP v Ženevě). Čs. státní mluvčí nenamítal proti závěru komise znalců MOP, která po tomto

oficiálním ujištění zaujala následující stanovisko (viz cit. zápis): «Nyní se zdá, že nové znění článků 46 a 53 zák. práce, v nichž byl nahrazen pojem »porušení socialistického společenského řádu« pojmem »ohrožení bezpečnosti státu« odstraňuje charakteristické znaky předchozího textu, které mohly dávat podklad k námitkám. Je důležité, aby tyto změny byly propagovány a skutečně uplatňovány. Je třeba zdůraznit, že neshodu v politických rozhodnutích nebo politických názorech nelze považovat za vázanu na bezpečnost státu, nýbrž za věc vztahující se k svobodě myšlení. Je důležité uplatňovat literu, ale také ducha dohody».

Propouštění ze zaměstnání řady čs. občanů za to, že podepsali «Prohlášení Charty 77», dovolávající se dodržování paktů o lidských právech ratifikovaných Federálním shromážděním a publikovaných ve Sbírce zákonů č. 120/1976, a dalších pak za to, že odmítli Chartu 77 odsoudit, svědčí o tom, že výklad zákoníku práce podaný čs. zástupcem v MOP není v Československu obecně přijatým výkladem. I dnes považuje mnoho zaměstnavatelů například podpis Charty 77 za «ohrožení bezpečnosti státu». Stejně stanovisko zaujíma i generální prokurátor ČSSR, funkcionář, jehož základní povinností je dbát na dodržování jak litery tak i ducha zákonů a nepřipouštět, aby byly rozdílně vykládány pro domácí a zahraniční potřebu, i soudy, které projednávají pracovní-právní spory.

Shromáždili jsme řadu údajů, které prokazují postih občanů v pracovní sféře. Hnutí Charta 77 chce spolupůsobit při řešení problému spojených s uplatňováním občanských a lidských práv a v této souvislosti m. j. zveřejňovat případy porušování československým právním řádem garantovaných práv občanů. Jestliže jsou v této zprávě zachyceny převážně případy porušování práv těchto občanů, kteří podepsali Chartu 77, není to v žádném případě proto, že by se hnutí Charta 77 zajímalo výlučně o osudy svých signatářů. Avšak v současné vlně pracovních perzekucí jsou převážně postihováni právě oni. Charta 77 hodlá tedy i nadále zveřejňovat všechny případy porušování práv občanů, o kterých se její signatáři dovědí a předkládat je kompetentním čs. místům.

Dokumentace není úplná a nepodchycuje ani všechny případy propouštění ze zaměstnání, k nimž došlo v posledních týdnech. K pracovním postihům totiž dochází i nadále, a soudní spory o jejich neplatnost vesměs neskončily a dokumentace se obtížně opatřuje zejména z mimopražských míst. K 30. dubnu je ve zprávě podchyceno 81 případů, a to buď kopiemi výpovědí a dalších úředních dokladů, dále podrobnými záznamy, či jinými informacemi o konkrétních případech. V textu jsou odkazy na dokumentaci uvedeny čísly v závorkách.

*
* *

Občané zaujímající aktivně kritický vztah k současnému režimu jsou v pracovní-právní sféře postihováni zejména takto:

1. Okamžitým zrušením pracovního poměru;
2. výpovědí s 1 – 3 měsíční výpovědní lhůtou;
3. rozvázáním pracovního poměru dohodou, k níž byl zaměstnanec donucen nejrůznějším nátlakem, nejednou i vydíráním;

4. neuzavřením smlouvy o trvalém pracovním poměru po uplynutí měsíční zkušební lhůty s těmi, kteří právě měnili místo nebo kteří se snaží nastoupit nové místo poté, kdy jejich předchozí pracovní poměr byl protiprávně ukončen;

5. vytvořením situace, kdy občan po ukončení jednoho zaměstnání nemůže získat zaměstnání nové;

6. přeřazením na horší nebo méně placenou práci neodpovídající schopnostem, kvalifikací či zájmům, s čímž pracovník musí souhlasit, protože mu jinak hrozí rozvázání pracovního poměru;

7. Jinými způsoby, které nelze postihnout jedinou shrnující charakteristikou.

Pro názornost uvedeme několik případů prokazujících nezákonnost postupu zaměstnavatelů.

1. Je zdokumentováno 19 případů, kdy zejména v souvislosti s Chartou 77 byl občanům okamžitě zrušen pracovní poměr.

Důvodem pro okamžité zrušení pracovního poměru samostatného přípraváře v Pražské stavební obnově ing. Oldřichem Hromádkem (1) např. bylo, že podpisem Charty 77 se dopustil: «a) . . . vážného provinění proti zájmům dělnické třídy a našeho socialistického zřízení a hrubého porušení pracovní kázně; b) přímo se podílel na ohrožení bezpečnosti ČSSR, a to zejména integrity jejího státního zřízení a mezinárodních vztahů». Ve vyjádření k žalobě doc. Zd. Mlynáře (2), entomologa v Národním muzeu, se praví: «Tím, že žalobce tzv. Chartu 77 podepsal, způsobil spolu s ostatními podepisovateli, že její uveřejnění v západních sdělovacích prostředcích se stalo podnětem k pomlouvačné kampani proti stěžejním základům našeho socialistického zřízení. Socialistické společenské zřízení našeho státu je v rámci spojení států socialistické soustavy hlavní zárukou naší bezpečnosti. Dobrovolný podpis tzv. Charty 77 je proto nutné pokládat za ohrožení bezpečnosti státu. . . ». A v další výpovědi, dané Ladislavu Dvořákovi (3) ředitelem Státní knihovny ČSR v Praze, chybí jen výše trestu, k němuž zaměstnavatel odsuzuje svého zaměstnance; «. . . Současně jste se dopustil jednání, naplňujícího znaky skutkové podstaty trestného činu proti základům republiky. . . ». V těchto odůvodněných výpovědích, stejně jako v řadě dalších se za ohrožení bezpečnosti státu vydává právě to, co čs. vládní mluvčí na fóru MOP vyloučil.

Obdobně je právo porušováno při zdůvodňování okamžitého zrušení pracovního poměru podle § 53, odst. 1b, t.j. tak hrubým porušením pracovní kázně, že by setrvání pracovníka na pracovišti během výpovědní lhůty bránilo udržet pracovní kázeň v organizaci. Je nezákonné vydávat za «hrubé porušení pracovní kázně» podpis dokumentů o lidských právech, k němuž se pracovníci rozhodli zcela mimo pracovní proces, ve své soukromé sféře. Např. rektor Univerzity Karlovy ve výpovědích Blanky Dobešové (4) a doc. Radima Palouše (5) uvádí, že důvodem k výpovědi «. . . je skutečnost, že jste podepsala protisocialistické prohlášení tzv. Charty 77. Tím jste porušila pracovní kázeň tak hrubým způsobem, že Vaše ponechání na Univerzitě Karlově do uplynutí výpovědní lhůty není možné z důvodu udržení pracovní kázně». Obdobně byli na hodinu propuštěni

historička Anna Fárová (6, 7), doc. František Jiránek (8), který v minulých dnech zemřel, ing. Petr. Kabeš (9), prof. Miroslav Kusý (10), Ivan Medek, JUDr Petr Pithart (11), Květoslava Princová (12), Drahuše Proboštová, Helena Seidlová (13), Břetislav Verner (14). Karel Kyncl (15) byl nejdříve změnou pracovní smlouvy, s níž nesouhlasil, přeložen na jinou práci a byl mu zakázán přístup na původní pracoviště. Protože se odmítl dostavit na nově určené pracoviště, byl jeho pracovní poměr okamžitě zrušen pro hrubé porušení pracovní kázně. Tak byl protiprávně propuštěn ze zaměstnání občan, který podepsal Chartu 77, aniž o této rozhodující okolnosti ve výpovědi padlo jediné slovo.

Podle stejného ustanovení zákoníku práce byl okamžitě zrušen pracovní poměr středoškolských profesorů Jana Urbana (17) a Karla Pecháčka (18), i řidiče Michala Rabase (19), protože odmítli na svém pracovišti hlasovat pro rezoluci odsuzující Chartu 77!

2. V dokumentaci je uvedeno 23 případů rozvázání pracovního poměru podle § 46. Podle tohoto paragrafu lze dat výpověď, «nesplňuje-li pracovník předpoklady stanovené právními předpisy pro výkon sjednané práce», nebo «nesplňuje-li požadavky, které jsou nezbytnou potřebou pro řádný výkon jeho práce». Výzkumný ústav polygrafický sdělil prof. Vl. Kašíkovi (20), že «vzhledem ke skutečnosti, že jste . . . signatářem v dokumentu Charta 77, který byl sepsán a použit proti zájmům ČSSR a proti socialistickému zřízení našeho státu, považujeme Vaši další činnost v našem výzkumném ústavu za neúnosnou». Za neúnosné považovali rovněž vedoucí pracovníci n.p. Vojenské stavby setrvání na stavbě pražského metra jako dělníka-vrátkaře dr. Karla Kostrouna (21), jako nočního hlídače v Národní galerii filosofa Tomáše Brunclíka (22) a Pavla Blatného (23), v n.p. Železniční stavitelství jako dělníka-vedoucího party dr. Jiřího Čutky (24). Obdobné výpovědi dostali ing. Antonín Bělohoubek (25), Zuzana Dienstbierová (26), Zbyněk Hejda (27), prof. Zdeněk Jičínský (28), ing. Jan Leštinský, Jindra Kadlecová (29), doc. Vladimír Klokočka (30), Jiří Pallas (31), RNDr Martin Palouš (32), PhDr Zdeněk Pinc (33), Jan Šabata (34), PhDr Tomas Vrba, ing. Richard Urx (35), MUDr Jiřina Zelenková (36) a dále Bonaventura Bouše, Soňa Čechová, Vladimír Čech, Michal Dymáček, Vladimír Nepustil a Tomáš Růžička. Jak je zřejmé, navzdory tvrzení čs. vládního mluvčího v MOP jsou i nadále čs. občané propouštěni ze zaměstnání z politických důvodů.

3. Po dohodě byl pracovní poměr rozvázán se šesti občany, kteří podepsali Chartu 77. Platnost takových dohod je sporná, protože byly uzavírány pod nátlakem, pod hrozbou ztráty zaměstnání podle §§ 46 nebo 53 ZP. Jitka Matzenauerová (37) uvádí, že jí organizace (Státní knihovna) pohrozila, že neskončí-li pracovní poměr sama (tj. dohodou), dostane výpověď «pro ztrátu důvěry». Obdobně ukončili svůj pracovní poměr Ludvík Kavín, Hana Svobodová a František Vaněček (38); dr. Jaroslav Krejčí a Jaroslava Binarová museli ukončit svůj pracovní poměr dohodou, neboť jejich zaměstnavatelé jim pohrozili, že jinak nedostanou souhlas s jejich vystěhováním do Rakouska, o což žádají.

4. Během zkušební lhůty bylo propuštěno ze zaměstnání pět občanů, kteří právě měnili zaměstnání a u nichž časová i věcná souvislost mezi uzavřením pracovní smlouvy a podpisem Charty 77 je očividná. Jde o čítankový příklad zneužití práva, protože odmítnutí uzavřít smlouvu není nutně nijak zdůvodňovat. Tímto způsobem přišli o práci Miluše Števíčová, prodavačka ve Verneřicích (prodejna uzavřena, protože v ní neměl kdo prodávat), Pavel Šremer, Ivan Dejmál (39), který myl výklady v podniku Úklid (bylo mu písemně sděleno, že «... dostali jsme příkaz rozvázat s Vámi pracovní poměr ve zkušební lhůtě») a Jaromír Litera. S Drahuší Proboštovou byl nejdříve rozvázán pracovní poměr podle § 53. Za pomoci odboru pracovních sil ONV Praha 1 našla nové zaměstnání, avšak ve zkušební době byla propuštěna.

5. V souvislosti s Chartou 77 ztratili další občané práci za rozmanitých okolností. Filosof Milan Machovec (40) nesmí hrát na varhany v kostele sv. Antonína v Praze. Ústně mu bylo sděleno, že ze skutečnosti, že hraje v kostele, bylo vyvozeno, že je církevní osobou a proto potřebuje k výkonu svého povolání státní souhlas obdobně jako duchovní. Duchovní František Korbela ještě 28-2-1977 obdržel příslib státního souhlasu ale v zápětí byl slib odvolán. Doc Ján Mlynárik nedostal místo vrátného ve studentské koleji, Jan Princ (41), který opouštěl místo asistenta ve FÚ ČSAV, protože následoval manželku do místa bydliště, nedostal slíbené místo ekonoma na Státním statku Verneřice a ani další místa v místním podniku bytového hospodářství ve Verneřicích, v n.p. Potraviný, v družstvu Meliorace, ve Státních lesích Děčín a pod. Z důvodu «reorganizace» ztratil místo ing. dr. J. S. Trojan. Bez práce jsou bývalí političtí vězňové Milan Hübl a Jiří Müller. Další bývalý politický vězeň, dr. Jan Tesař (42), který zprvu hledal práci odpovídající jeho kvalifikaci a později jakoukoli, jen aby se uživil, od podniku Povodí Moravy dostal písemně sdělení: «Po stránce kádrové – nelze přijat do funkce vrátného-hlídače v objektu povodňového dvora Brno Komárov». Jelikož dosud nenašel žádné místo, požádal o umožnění pracovního poměru v zahraničí se zachováním trvalého bydliště v Československu.

6. Podle našich informací bylo v souvislosti s Chartou 77 přeřazeno na horší a méně placenou práci nejméně devět občanů. Formálně je přeřazení aktem, který předpokládá alespoň pasivní souhlas přeřazeného. Toto řešení bylo postiženými přijato většinou jen proto, aby mohli uživit své rodiny a sebe. Např. Jitka Bidlasová (43) byla přeřazena «... v důsledku nezbytné provozní potřeby, jelikož nesplňuje předpoklady stanovené usnesením ÚV KSČ «Ke kádrové a personální práci» z funkce samostatného ekonomického pracovníka výzkumného a vývojového pracoviště Pražských cukráren a sodovkáren na práci dělnice v cukrářské výrobě. Podobně bylo postupováno proti ing. Karlu Fridrichovi, dr. Jiřímu Grušovi, dr. Václavu Hyndrákovi, kterému byl současně zrušen vedlejší pracovní poměr u Pražské informační služby, kde pracoval jako tlumočnický a překladatel, Janu Lopatkovi, Václavu Novákovi, Aleši Richtrovi a JUDr Milanu Richtrovi.

7. Josef Cisařovský, bývalý docent estetiky na Univerzitě Karlově je malířem a uměleckým kovářem. Umělecká komise ČFVU s ním nyní, poté co podepsal Chartu 77, odmítá uzavřít jakékoli smlouvy a odmítá přijmout do prodeje v monopolních prodejnách uměleckých děl «Dílo» jakékoli jeho práce. Navíc s ním byly zrušeny již uzavřené smlouvy, což může vést ke ztrátě statutu občana vykonávajícího svobodné povolání a ke ztrátě nároku na nemocenské a důchodové zabezpečení. Podobný osud postihl uměleckého šperkaře Václava Šabatu v Brně.

Spisovatelka Hana Ponická pro své upřímné a statečné vystoupení na letošním sjezdu slovenských spisovatelů byla z tohoto svazu vyloučena. Zároveň jí byla zakázána publikační činnost a bylo zastaveno natáčení filmu podle jejího scénáře. Spisovatel Karol Sidon se nemůže živit ani prodejem v trafice. PNS ho propustila na základě doložky v pracovní smlouvě, že organizace může jednostranně ukončit pracovní poměr bez udání důvodů. Dělník Jiří Olt z Teplic v dopise zaslaném deníku Průboj nesouhlasil se způsobem vedení kampaně proti Chartě. Jmenovaný deník jej napadl a uvedl s jeho jménem pro jistotu i jeho adresu. Článek Průboje byl domovní správě v teplicích dostatečným důvodem k tomu, aby nedodržela dohodu o jeho nástupu. Neuspěl ani v podnicích Trizon, PNS a Sklounion, ačkoli tam byla volná místa. Obdobně za různých okolností přišli o zaměstnání Vratislav Brabeneč, doc. Luboš Kohout, Miroslav Řežba a Andrej Stankovič.

Existují však další «mírnější» formy postihu. Tak např. dr. Jaroslav Opatovi a ing. Karlu Lánskému byly v n. p. Montované stavby, kde pracují jako dělníci, odňaty prémie za vykonanou práci. Takových případů by bylo možné uvést celou řadu...

* *

Na existenčním postihu a pracovní diskriminaci se podílejí i československé odbory. Předsednictvo ÚRO dalo směrnicí vyloučit všechny signatáře Charty 77 z odborů. Vyloučení byli např. J. Opat, K. Lánský, J. Pallas, V. Klokočka, Zd. Jičínský, T. Vrba a mnoho dalších. Všechny výpovědi rovněž schvalují závodní výbory příslušných pracovišť. Odbory nehájí práva svých členů, pronásledovaných za politické názory, nezvou je k projednávání jejich případů, neposkytují jim právní pomoc. Např. J. Čutka (24) na svoji žádost o právní pomoc dostal následující odpověď: «Svým podpisem protistranického a protistátního pamfletu «Charta 77» jsi porušil povinnosti člena ROH vyplývající z čl. 5 stanov. Proto Ti v souladu s Řádem právní pomoci nemůžeme žádnou právní pomoc poskytnout». Ke cti některých odborářských funkcionářů je nutné zdůraznit, že souhlas není vždy jednomyslný. Našli se, a zřejmě se i napříště najdou takoví členové závodních výborů, kteří nepodporují nespravedlnost a hlasují buď proti nebo se alespoň hlasování zdrží.

* *

První zkušenosti z projednávání pracovních sporů před soudy první instance ukazují, že soudy se ztotožňují s uvedeným pracovníprávním postihem. Přitom se často zcela opomíjí

jakékoli důkazní řízení a právoplatnost zrušení pracovního poměru se uznává s odkazem toliko na stanovisko generálního prokurátora (44), jež není pro soudy závazné. Charta 77 se před soudem nečte, ani není založena ve spisech, takže soud nejenže nemá možnost, ale ani se nesnaží přesvědčit se o tom, zda se argumentace zaměstnavatelů zakládá na pravdě. Příkladem takového rozsudku jsou rozsudky Obvodního soudu pro Prahu I ve věci Zd. Mlynáře (45), Zd. Jičínského (46) a Jiřího Pallase (47). Soudci se v rozporu s platnými právními normami ani neodvážejí takového zkoumání, protože jsou si vědomi důsledků, které by pro jejich postavení znamenalo vyhovění žalobám, tj. faktické zjištění, že Charta 77 neohrožuje bezpečnost státu, že podpis Charty 77 není hrubým porušením pracovní kázně a že tedy výpovědi jsou neplatné. . .

Většina těch, kteří v posledních týdnech ztratili práci, nemohou najít nové zaměstnání, a to ani tehdy, jestliže vzhledem k potřebě uživit rodinu a sebe netrvají na zaměstnání odpovídajícím jejich schopnostem a kvalifikaci. Stát jako jediný zaměstnavatel, jako instituce řídící činnost soudů i bezpečnosti, sociálních a zdravotních služeb i škol, může dát síti kádrových referentů pokyn, kdo nesmí a kdo smí pracovat a případně na jakých místech. Velice snadno lze za těchto okolností dosáhnout toho, aby stovky a tisíce lidí ještě před ukončením pracovních sporů odsouzených politickými či policejními orgány dostali práci jen tehdy a tam, kde a kdy to moc svým zvláštním pokynem dovolí. A touto metodou přidělování míst vůči tomuto typu lidí je tedy v praxi realizován systém vnucené a nesvobodné práce. Z tohoto systému není téměř úniku, pro někoho zbývá poslední rozhodnutí – opustit svou vlast.

*
* *

Navrhujeme, aby Federální shromáždění jako nejvyšší zákonodárný orgán republiky, které jediné (dosud totiž nebyl zřízen ústavou předpokládaný Ústavní soud) je oprávněno podávat obecně závazný výklad zákonů, podalo výklad §§ 46 a 53 zákoníku práce a sdělilo čs. občanům, který výklad je správný – výklad podaný mluvčím vlády u Mezinárodní organizace práce nebo stanovisko generálního prokurátora, zaslané soudům.

Navrhujeme dále, aby ústavněprávní výbor Federálního shromáždění přezkoumal dokumentaci, týkající se desítek občanů, kterou mu předáváme zároveň s touto zprávou a dal podnět ke zrušení neoprávněně daných výpovědí a dalších pracovních postihů. (Měla by ovšem být přezkoumána i praxe minulých let a sjednána pro desetitisíce postižených občanů veškerá možná náprava).

Navrhujeme, aby Federální shromáždění jako orgán, jemuž jsou zodpovědny soudy i prokuratura, prozkoumalo jejich praxi při projednávání pracovních sporů, zejména sporů o platnost výpovědí daných pro občanské postoje nebo neskrývané politické názory a zajistilo, aby výklad zákonů soudy a prokuraturoou byl v souladu s později přijatými právními normami, v tomto případě s Pakty o občanských a politických právech. Federální shromáždění by mělo rovněž zajistit, aby s přesným výkladem zákonů se měli možnost seznámit všichni českoslovenští občané.

Jsme připraveni i v budoucnu postoupit Federálnímu shromáždění veškerou dokumentaci, kterou získáme, a pokud o to bude zájem všestranně s ním spolupracovat při objasňování a odstraňování diskriminační praxe. Je našim názorem, že odpovědnost za zachování právních řádů mají nejen příslušné instituce, ale také všichni občané. To je ostatně základní motiv hnutí Charty 77.

V Praze dne 30. května 1977

Opisy tohoto dopisu současně zasiláme:

Generální prokuratoře ČSSR, předsednictvu Ústřední rady odborů, ministerstvu práce a sociálních věcí ČSSR, Světové odborové federaci.

Karol Sidon
dr. Jiří Čutka
dr. Petr Pithart
Zuzana Dienstbierová
Ivan Medek
Jiří Pallas
Karel Kyncl
doc. Vladimír Klokočka
prof. Zdeněk Jičínský
doc. Luboš Kohout
prof. dr. Jiří Hájek DrSc
mluvčí Charty 77

Směrnice o přerušování styků

Směrnice vedoucím pracovníkům

o úpravě vztahů ČSSR k osobám, které v cizině vyvíjejí činnost směřující proti zájmům ČSR

Vláda ČSSR usnesením ze dne 16. března 1977 č. 58 schválila Směrnice o úpravě právních vztahů ČSSR k občanům, kteří se zdržují v cizině bez povolení čs. úřadů.

V souladu s tímto opatřením se ukládají vedoucím pracovníkům tyto úkoly:

1) Při obchodních jednáních v kapital. státech nenavazovat kontakty s osobami (emigranty), nebo s osobami českého nebo slovenského původu, které vyvíjejí činnost nepřátelskou zájmům ČSSR. Stejně postupovat proti organizacím, které jsou takovými osobami ovládnuty.

2) Hospodářské a jiné kontakty, které byly již dříve navázány s osobami nebo organizacemi, které vyvíjejí nepřátelskou činnost proti zájmům ČSSR, okamžitě zrušit.

3) U pracovníků, vysílaných služebně nebo cestujících soukromě do ciziny, provádět účinná opatření, která by předcházela nezákonnému opuštění republiky

– povolovat cesty do zahraničí pouze pracovníkům, kteří splňují kritéria třídnosti a političnosti, mají vyhovující morální profil a splňují předpoklady pro důstojnou reprezentaci naší soc. vlasti. . .

4) Doklady související se služební i soukromou cestou pracovníků do ciziny musí podepsat ředitel podniku a musí být vyžádáno stanovisko příslušné ZO KSČ.

5) V součinnosti se stranickými a společenskými organizacemi zajistit osobními pohovory poli-

ticko-výchovné působení na pracovníky podniku před výjezdem do zahraničí.

- k předcházení nezákonného opuštění republiky při služebních nebo soukromých cestách,
- utvářet veřejné mínění odsuzující nezákonné opuštění republiky,
- vést politicko-výchovnou činnost se zaměřením k překonávání iluzí o výhodnějších životních podmínkách v kapital. státech; využívat k tomu skutečnosti hospodářské krize a růstu nezaměstnanosti a s tím spojené nejistoty při emigraci občanů naší soc. společnosti,
- využívat konkrétních případů, kdy se naše emigrace zapojuje do nepřátelské činnosti vůči našemu státu a proti mírovému úsilí pokrokových sil na celém světě; poukázat na zneužívání našich renegátů antikomunistickými centrály,
- požádat pracovníky odjíždějící do ciziny, aby při případném setkání s občany ČSSR, kteří zůstali bez povolení v cizině, na ně působili tak, aby se navrátili zpět do své vlasti.

V Praze dne 20. června 1977

Karel Kyncl redakci AHOJE

Pan
Slavomil Olšák
šéfredaktor AHOJE,
Václavské nám. 36
112 12 P r a h a I – Nové Město

Pane Šéfredaktore,

ve 20. čísle AHOJE z 28. května 1977 jste v článku «Zamyšlení při sobotě» kromě jiných nehorázností uveřejnili jednu o mně: «Jeden z těch, kteří zradili svou vlast a žijí na západě – bývalý redaktor Čs. rozhlasu Karel Kyncl – si posteskl. . . ».

Konstatuji, že je to sprostá lež. Pokud jde o dokonavé sloveso «zradili» myslím, že i československý soud v roce 1977 by měl potíže se zdůvodňováním, že to není nactiutrhaní. A pokud jde o to, že mně autor odstěhoval na «Západ», ačkoli žiju celá léta v Praze na Pankráci, myslím, že o případném stanovisku soudu snad nebudete pochybovat ani Vy. (Mimochodem, vezmu-li v úvahu, že autor – jakýsi Daniel Petr – píše takovéto nesmysly pod titulem «Zamyšlení», velice rád bych četl jeho řadové příspěvky, v nichž se slovo «myslit» nevyskytuje ani v nadpisu).

Předpokládám, že znáte zákon číslo 81-62 Sb. Žádám Vás tedy, abyste v nejbližším čísle AHOJE uveřejnil tuto opravu:

«Omlouvám se bývalému redaktoru Čs. rozhlasu Karlu Kynclovi za to, že jsme o něm napsali, že je "jeden z těch, kteří zradili naši vlast a žijí na západě". Ani jedno, ani druhé neodpovídá skutečnosti».

Očekávám Vaši reakci v termínu stanoveném zákonem číslo 81-62 Sb. Neozvete-li se, předám vše soudu.

Praha, 7. června 1977

Karel Kyncl

DOPORUČENÉ!

Výzva plzeňských dělníků

Dělníci, dělnice Československa!

Se zájmem jsme sledovali a sledujeme události kolem Charty 77.

Jsme přesvědčeni, že je to akce velmi užitečná, plně oprávněná a správná a že na jejím základě bude možno v naší zemi řešit mnoho naléhavých problémů.

Obhajoba občanských a lidských práv se netýká jen těch, kteří pracují či chtějí pracovat ve velmi náročných povoláních, netýká se ani zdaleka jenom inteligence. Týká se všech lidí, kteří od života chtějí něco víc než živočišné teplíčko, konsum a hmotné blaho. Téměř každý občan, jenž v této zemi požadoval či požaduje něco víc, se v té nebo oné formě střetává s překážkami, často nepřekonatelnými. Platný pracovní zákon nedává možnost rozvinutí našich schopností, našeho odpovídajícího uplatnění. ROH nehájí naše konkrétní pracovní a životní zájmy, nemůžeme se k němu odvolávat s nadějí, že se setkáme s pochopením a řešením našich problémů a zájmů. Mnoho nadaných dělnických dětí se nedostává na studia či vybrané učební obory proto, že je dávana přednost dětem funkcionářů, majícím často horší studijní výsledky. Naše závody, podniky, školy, úřady, výzkumné ústavy a j. jsou řízeny nekvalifikovanými lidmi. Skoro všude vládne korupce, klikaření, nepoctivost. Výrobní plány se sestavují bez naší účasti podobně jako naše závazky. Nejsou plněny mezinárodní dohody o volném cestování, mnohým z nás jsou odmítány turistické cesty i cesty za blízkými příbuznými žijícími v zahraničí.

Velmi těžce neseme, že naše sdělovací prostředky přinášejí nepravdivé a zkreslené informace a že naši občané se musí uchýlovat k informacím zahraničního rozhlasu. Je nám odírána možnost správné orientace v závažných otázkách našeho hospodářského, sociálního a kulturního života. Naše každodenní skutečnost, která ani zdaleka není růžová, je lakována na růžovo. Mnohé informace jsou zcela vylhané. Názorným příkladem je článek RP «Ztroskotanci a samozvanci», jehož autoři, podobně jako autoři dalších lživých a pomlouvačných komentářů k Chartě 77, by měli být potrestáni. Katastrofální a ostudná je policejní a existenční persekuce těch, kteří se odvážně a otevřeně postavili na obranu lidských a občanských práv (v souladu s platnými, naší vládou přijatými zákony, např. zákonem 120-76 – viz Sbírka zákonů ze října 1976, jež byla ke koupi v knihkupectvích a novinových stáncích).

Dělníci a dělnice!

Probudte se ze «zimního spánku!». Sledujte veřejné dění, informujte se a sami informujte své dobré známé. Nemůžeme «v tom nechat» ty nejodvážnější! Protestujte proti věznění novináře Jiřího Lederera, spisovatele (mluvčího Charty 77) Václava Havla, režiséra a spisovatele Františka Pavlíčka a režiséra Oto Ornesta! Protestujte proti existenční persekuci a diskriminaci, proti policejnímu pronásledování! Zasazujte se o to, aby letos byly přijaty na výběrové školy všechny děti, a

to jen podle jejich studijních výsledků! Uplatňujte a prosazujte své individuální požadavky a práva! Nenechávejte se zavléci do protestů proti něčemu, co Vám nikdo nedal číst! Požadujte seznámení se všemi texty Charty 77!

Pokud souhlasíte připojíte se svými podpisy (s uvedením postavení a adresy bydliště) k Chartě 77!

V Bělehradě, kde se bude od června 1977 prodávati plnění helsinských dohod, by měl zaznít hlas všech poctivých českých a slovenských lidí!

Plzeň, 1977

Dělníci

© Palach Press

Stížnost M. Zikmunda

Pod nivami 2894
760 01 Gottwaldov-Zlín

Generální prokuratura ČSSR
k rukám JUDr. Jána Feješe
P r a h a

Gottwaldov 17-4-1977

Pane generální prokurátore,

v souladu s čl. 20 a 29 Ústavy ČSSR Vám předkládám tuto stížnost se žádostí o zákonnou nápravu:

Se zpožděním se mi dostalo do ruky č. 11 týdeníku Signál, v němž na str. 5 pod titulkem «Kdo je Jiří Hanzelka» snesl Martin Hálek řadu pomluv, urážek a polopravd a lží proti mému dlouholetému příteli a spolupracovníkovi. Neznám Martina Hála, možná, že je to anonym, osoba fyzicky neexistující. Zato znám a myslím, že tak jako málokdo jiný – Jiřího Hanzelku. Příštího podzimu to bude 40 let, co jsem ho jako spolužáka, posluchače tehdejší Vysoké školy obchodní, poznal. Od té doby po mnoho let jsme byli spolu bok po boku na očích veřejnosti nejen naší, ale i zahraniční. Měl jsem příležitost být a pracovat vedle něho v dobách dobrých i méně dobrých, v situacích, kdy šlo nejen o pocty, ale o život. Nikdy jsem se však v jeho společnosti nesetkával (cituji ze Signálu) s «fašisty... sionisty... a politickými dobrodruhy... trockisty a revizionisty... bezzásadovými kariéristy». Ani jsem se mezi jeho přáteli nesetkal se žádným «zkrachovaným politikem... pornografickým exhibicionistou... nebo kariéristickým dobrodruhem».

Vyjímám několik z těchto epitet z článku Martina Hála a musím přitom s jistou úlevou konstatovat, že ještě nedosahují úrovně dejme tomu Stanislava Oborského, který v předvečer vnesení rozsudku nad 14 nevinně odsouzenými a po několika letech rehabilitovanými oběťmi československého stalinismu vynesl nad jedním z obžalovaných svůj ortel. Cituji z Rudého práva ze dne 27-11-1952: «... proč se vůbec rodí takoví potkani, jejichž světem je bahno a smradlavý hnilobný kanál zrad, podlost, ničemnost a zbabělost? ... dravčí rysy chamtivého kariéristy a zločince... cožpak je možné, aby dech těchto zrůd znečišťoval vzduch našich dnů, v nichž už tolik voní naše světlá budoucnost... je tedy nutné ničit tyto

zrůdy...». Téhož dne, kdy takto Stan. Oborskému voněla naše světlá budoucnost, 27. listopadu 1952, vynášel předseda senátu státního soudu dr. J. Novák rozsudek na vedením «protistátního spikleneckého centra» a jedenáct oprátek se houpalo sálem – vedle tří trestů odnětí svobody na doživotí. Tohle už současná mladá generace – také většina čtenářů Signálu – ví jenom z doslechu; nanejvýš se snad upamatuje, že ještě nedávno si mohl kdokoli nalepit na dopis poštovní známku s takto odsouzeným, popraveným a počase rehabilitovaným dr. Clementisem, ministrem zahraničních věcí. Zmiňuji se o tom i proto, že mezi výčtem přátel J. Hanzelky se v článku Martina Hála objevuje i jméno ministra zahraničních věcí dr. J. Hájka, tentokrát «jenom» s přídomkem «zkrachovaný politik».

Neučiníte-li, pane generální prokurátore, v souladu s existujícími čs. zákony a právními normami přítrž článkům podobným páté stránce zmíněného Signálu (objevuje se jich v čs. sdělovacích prostředcích poslední dobou stále více), může se docela dobře stát, že opět přijdou ke slovu pogromistické nálady jako v neblahých letech padesátých, kdy kdokoli mohl beztrestně – a dokonce vítán – vynášet na veřejnost nejhanebnější soudy o lidech, které často ani neznal.

Lednové číslo Novináře 77 zveřejnilo pozoruhodný dokument nazvaný Zásady etiky socialistického novináře. Návrh o 16 člancích, který má posoudit sjezd čs. novinářů. Osmý článek výslovně ukládá čs. novináři, aby «... posuzoval člověka, jeho vlastnosti a činy tak, aby tiskovou nebo technickou nedbalostí nedopustil možnost újmy na jeho občanské cti nebo zdraví». Zavazuje ho, aby «posuzoval člověka, jeho vlastnosti a činy tak, aby nedopustil zneužití ústavně zaručené svobody projevu, nactiutrhání, jejichž morální důsledek by žádná dodatečná oprava nemohla odstranit nebo napravit, aby nedopustil poškozování cizích práv, národnostní křivdy či masový útlak, vydírání ani skandalizování».

Ale je tu přece i čl. 17 vyhlášky 120 z 18. května 1976 o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech, který čs. vládě ukládá, aby dbala na to, že «nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova, či korespondence, ani útokům na svou čest a pověst». Článek 15 téhož Mezinárodního paktu zavazuje každý stát, tedy i ČSSR – zajistit, aby se «kterékoli osobě, jejíž práva nebo svobody tímto paktem uznané, byly porušeny, dostalo účinné ochrany bez ohledu na to, zda se porušení jejího práva nebo svobody dopustily osoby, jednající v úřední funkci».

Jestliže tohle všechno platí, jak je pak možné, že St. Staněk, jako odpovědný redaktor Signálu dal souhlas, aby článek M. Hála byl otištěn? Kdyby byl opravdový novinář a řídil se zákony i základními etickými pravidly, mohl by si o tom – a nejen Hálek – například zjistit, že Jiří Hanzelka po dobu okupace aktivně bojoval proti nacismu, že se jako čtyřadvacetiletý účastnil pražského květnového povstání se zbraní v ruce a spolu s Janem Komárkem se jako první probil do Vinohradské sokolovny, kde likvidoval o p r a v d o v é fašisty, příslušníky zbraní SS.

Kdyby si byl dal Hálek trochu práce, zjistit by jen základní časové souřadnice, byl by se mohl

lehce dozvědět, že v době, kdy Jiří Hanzelka odjížděl na svou první cestu, nebyly ještě ve slovníku čs. novináře pojmy jako «záškodnická činnost poražené reakce a buržoasie», takže ani tato «činnost» nebyla na překážku republice, když výprave poskytla finanční podporu ve formě stipendia ministra informací. A že hodnotu tohoto stipendia – třebaže nenávratného – oba účastníci do haléře státu vrátili. Že stát měl z jejich činnosti mnohonásobně větší užitek v tvrdých valutách – nejen z jejich publicistiky, ale i z obchodů, jež uzavírali ve prospěch čs. podniků zahraničního obchodu. Také by si byl mohl zjistit, že v dubnu 1953 udělil prezident republiky Jiřímu Hanzelkovi Řád republiky za «odvážnou a úspěšnou cestu autem Afrikou a Amerikou a její vědecké a politické zhodnocení literární a filmové».

V jedné z mála objektivních vět svého článku přiznává Hálek Jiřímu Hanzelkovi, že mu «zůstává touha poznávat jiné země, jiné lidi, odhalovat nové». Jestliže *n o v ý m* bylo pro něho po mnoha letech probytu v zahraničí i deformace, jež se po politických procesech padesátých let zahnízdily do čs. přítomnosti a brzdily rozvoj *s k u t e č n é h o* socialismu, pak ani on, zvyklý poznávat a odhalovat bezpráví, útisk a křivdy v jiných zemích, nemohl zůstat netečný – tím spíše, že šlo o jeho *v l a s t n í* zem. A byla to v nemalé míře i tato činnost, pro kterou se v květnu 1965 usneslo presidium ČSAV udělit Ing. Jiřímu Hanzelkovi Zlatou plaketu za zásluhy o vědu a lidstvo. Pro udělení hlasoval mezi jinými nejen tehdejší, ale i dnešní předseda ČSAV. Toto nejvyšší vyznamenání naší akademie bylo do té doby uděleno jen deseti lidem (z toho sedmi akademikům): archeologovi J. Böhmovi, fyziologovi V. Laufbergovi, filosofu J. Širáckému, kosmonautce V. Těreškovové, indickému profesoru F. Ch. Rahenabisovi, prezidentu sovětské akademie věd N. V. Keldyšovi, a generálnímu řediteli UNESCO R. Maheu.

Ví, anebo *n e c h c e* vědět Hálek, že když se na mnohahodinovém vzrušeném meetingu na jaře 1968 v pražském sjezdovém paláci ozvaly z řad přítomných škodlivé extremistické hlasy proti SSSR nebo požadavky neutrality, byl to právě Jiří Hanzelka, kdo vzácnými argumenty takové hlasy rázně odmítl? Copak dá takovou práci poslechnout si znovu jeho slova, která jsou na magnetofonových páscích v tolika archívech?

Ještě je tu řeč o «popularitě bohatě, bohatě dotované milionovými příjmy». Copak Hálek neví,

že existují státní normy autorských honorářů, závazných pro všechna nakladatelství, a že honoráře neplynou od «pracujícího člověka, nového svobodného člověka Československa», ale rovným dílem od prostého čtenáře, toužícího rozšířit si vědomosti, tedy stejně od berlínského instalatéra, jako od čs. důchodkyně s 600 Kčs měsíčně, od sovětského stavbaře, jako od neznámého japonského studenta, který si prostě *k o u p i l* knihu. (Ostatně – považuje Hálek za milionáře pracovitěho haviře nebo úspěšného ředitele se 7 tisícovým platem, když jim mzdová účtárna za dvacet let práce vyplatí třeba dva milióny korun)?

A ví, anebo *n e c h c e* vědět Hálek, že Jiří Hanzelka darovací smlouvu uzavřenou v roce 1958 s MNV v Gottwaldově, věnoval městu svůj dům s výslovnou podmínkou, že z něj budou oblastní jesle? Že v nich od té doby našlo útulek několik set dětí, které by se jinak nedostaly do jiných jeslí? A že tentýž dárce žije dnes z invalidního důchodu, protože kdosi anonymní v tomto státě vydal příkaz všem nakladatelstvím, že nesmějí tisknout rukopisy pod nimiž je jméno J. Hanzelky (a ostatně i moje)?

Jako člen autorské dvojice, jako dlouholetý osobní přítel Jiřího Hanzelky i jako občan republiky vyjadřuji Vám, pane generální prokurátore, své rozhořčení nad článkem M. Hálek v jeho úplnosti a jakožto nejvyššího představitele instituce, jež má dbát na dodržování zákonů, Vás žádám, abyste podnikl příslušná opatření, vyplývající ze zákona.

Miroslav Zikmund
spisovatel a novinář

P.S.: Kdyby M. Hálek strávil nějaký čas mezi Suáry, equadorskými lovci lebek, zjistil by, že by neobstál ani podle jejich morálního kodu – byť nepsaného nebo dokonce parafovaného někým z jejich představitelů. Psát a číst totiž neumějí. Na *l e ž* mají však tito zdánliví primitivové, jinak velice čestní a spravedliví lidé – trest nejvyšší: vyhnání beze zbraně a bez potravy do džungle. To ovšem platí v jihoamerické divočině.

Kopie na vědomí:

Federálnímu shromáždění, Praha

Ing. Bohuslav Chňoupek, ministr zahraničních věcí, Praha

Ing. Jiří Hanzelka, Praha

ROZKAZ

Zavádím od 1. července nový rozkaz, který je zaměřen proti výskytu a rozšiřování protisocialistických tiskovin. Jelikož se protisocialistické a nepřátelské živly snaží narušovat naši cestu budování rozvinuté socialistické společnosti, je povinností každého pracovníka podniku zabránit činnosti těchto elementů.

K zabezpečení zvýšené ostrahy a ochrany v podniku před zneužitím našich zařízení nepřátelskými živly musí být v určitých údobích zvýšena ostraha a ochrana ve vztahu k zamezení hanobení našeho socialistického zřízení vylepováním nebo psaním hanlivých nápisů nebo zneužitím rozmnožovací techniky, signalizačního a spojového zařízení.

Jako úkol trvale platný ukládám:

– oznámit vedoucímu pracovníku případné výskyty např. tiskovin, hanlivých nápisů nebo šíření nepřátelské propagandy,

– osoby, které jsou pověřeny obsluhou rozmnožovacích přístrojů znovu upozornit, že jsou plně zodpovědny za zajištění rozmnožovací techniky, aby nemohla být zneužita nepovolnou osobou,
– každou závažnější událost mimořádného charakteru nutno hlásit po předchozí informaci řediteli podniku a orgánu ministerstva vnitra.

V Praze, dne . . . června 1977

ředitel v.r.

(Z bezpečnostních důvodů jsme vynechali jméno podniku a ředitele, ale podobné směrnice a příkazy byly vydány v mnoha čs. podnicích jako reakce MV na šíření letáků, tiskovin a napsů proti okupačnímu režimu, pozn. red.).

STŘÍPKY OKOLO CHARTY 77

PETR REZEK, psycholog, byl u výsledku 28.4., protože přišel na návštěvě k Věře Jirousové v na- nejvýš nevhodnou dobu, když u ní zrovna dělali domovní prohlídku: zabavili ho tedy taky, a při výsle- chu spolu s ním probírali obsah jeho aktovky, kde sice nebyly žádné materiály Charty ani nic obdobně «závadového», nicméně ti naši čeští tajní se strašně rádi vzdělávají na úkor druhých. Jenže najednou zpozorněli, když Petr Rezek začal muchlat zničeho nic roh papíru ležícího před nimi na stole. Podezíra- vě se otázali, co to dělá. A on jim odpověděl a zároveň dělal to, co říkal: «Víte, já tady mám takovou po- známku, kterou nechci abyste viděli. Tak ji teď utrhnu a sním». Byla to pro ně velice názorná lekce; vr- hli se na něj a snažili se mu tu pochoutku pro policajty vypáčit z úst, ale on byl zas tak mazaný, aby si vzal jen tolik, kolik mohl spořádat a tak si nesmlsi. Ze zloby ho připoutali želízky k židli. A napařili 48 hodin v Konviktské.

PODPLUKOVNÍK NOGA si prý stěžuje, že teď si u něj nikdo nechce dát kafe. Jistěže mu nejde ani tak o to kafe na státní útraty, ale spíš ho mrzí, jak se Vaculíkův fejeton rychle rozšířil.

PAVEL KOHOUT byl na pohřbu prof. Patočky, to je známo. Jak se mu to povedlo, je možná zná- mo už méně. Samozřejmě, že i jeho chtěli zadržet, jenže on na pohřeb rozhodně chtěl jít, a tak nebyl doma. Byl u sestry Pavla Landovského, který byl zase někde úplně jinde. A v úterý večer zazvonili dva uniformovaní u Landovských a Kohout jim šel otevřít: «Dobrý večer», ptají se dva vykulenci, «prosím vás, je doma pan Landovský?» – «Ne, není doma», odpoví jim Kohout s čistým svědomím člověka, který nejenže zákony dodržuje, ale dokonce nad nimi bdí. A tak byli na pohřbu oba. Ti dva policajti to- tiž po této uspokojující odpovědi odešli.

PAVEL LANDOVSKÝ byl jindy zase na návštěvě u Kohouta na Hradčanech, a protože tam byl tentokrát i Kohout, došlo jim víno. A tak šel Landovský pro truňku na Vikárku. A koho tam nepotká jako hradní stráž mimo službu. A ti milí hoši ho poznali a hned, aby jim dal autogram, a kdy zase bude hrát.

MARTA KUBIŠOVÁ šla na návštěvu k Hájkovi, a ti policajti, co jí legitimovali se ptali, jaké má teď zaměstnání. – V domácnosti. – To je škoda, posmutněli ti hodní chlapi a hlídali dál.

JIŘÍ HÁJEK má ve zvyku si ráno zaběhat pro udržení kondice. Ale když mu nasadili ostrý dohled, rozběhl se a oni za ním. Jenže mu nestačili, ti o 30 let mladší ostrí hoši. A tak na něj začali křičet, ať se prý hned zastaví, že nemá dovoleno běhat, že smí jen chodit. Ale on toho nedbal, protože má pročtené čs. zákony a navíc Ústavu a dva mezinárodní pakty, a tak věděl, že to jen tak na něj zkoušej, že ho chtějí doběhnout aspoň takhle, když nemůžou doopravdy. A běžel si dál, jak bylo jeho zvykem. Jenže oni si mu nadběhli a stříkli mu pod skoro nejsilnější brýle v Československu do nemocných očí slzný plyn ze spraye.

LISTY (řídí Jiří Pelikán s redakční radou) vycházejí jako dvouměsíčník a jsou určeny především čtenářům v Československu. Přečtete a předejte známým!

V ZAHRANIČÍ je možno časopis objednat za roční předplatné

20, – DM (nebo ekvivalent v cizí valutě) pro evropské země

25, – DM pro USA, Kanadu, Izrael a j. zámořské země (letecky)

27, – DM pro Austrálii, N. Zéland, Jižní Afriku a Již. Ameriku (letecky)

Předplatné a příspěvky na tiskový fond posílejte na

LISTY, PSchA München 112 76-802 složenkou nebo.

LISTY, Konto No 112844, Bayerische Vereinsbank, Leopoldstrasse, München.

Objednávky časopisu a knih (Tanky proti sjezdu, Zakázaný dokument) a ostatní korespondenci posílejte na adresu redakce:

LISTY, Via Torre Argentina 21, 00186 ROMA